

MITEN KEHITYSVAMMAISUUDESTA UUTISOIDAAN?
- Kehitysvammaisten esittäminen Aamulehdessä vuosina 2007–2008

Jutta Mattsson
Journalistiikan pro gradu -tutkielma
Kevät 2010
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department Viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Jutta Mattsson	
Työn nimi – Title Miten kehitysvammaisuudesta uutisoidaan? - Kehitysvammaisten esittäminen Aamulehdessä vuosina 2007-2008	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro Gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 100 + liitteitä
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkimuksen tavoite on selvittää, miten kehitysvammaisista on kirjoitettu Aamulehdessä. Aineistona on Aamulehden jutut, joissa mainitaan kehitysvammaisuus vuosilta 2007-2008. Ajankohdan määräsi Ylisen insuliinisurmat, joista uutisoitiin ensimmäisen kerran 11.8.2007.</p> <p>Tutkimuskysymyksiä ovat: Kuka puhuu kehitysvammaisia koskevissa lehtiteksteissä? Esitetäänkö kehitysvammaisen toimijana? Millaisilla nimityksillä heihin viitataan? Mitä stereotyyppisiä heistä käytetään? Mitä uutiskriteerejä käytetään uutisoitaessa kehitysvammaisista? Näihin kysymyksiin on haettu vastauksia määrällisen sisällönanalyysin avulla. Aineisto analysoitiin koodausrunnon mukaan, johon on määritelty tutkimuskysymysten mukaiset muuttujat. Tutkimuksen tulokset kuvaavat kehitysvammaisia koskevia asenteita yhteiskunnassa. Vammaisuuden merkitys syntyy yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, johon media vaikuttaa ja jota se ilmentää. Tutkimus siis tukeutuu siihen teoriaan, jonka mukaan lehtitekstit rakentavat kehitysvammaisuuden merkitystä yhteiskunnassa.</p> <p>Kehitysvammaiset eivät ole täysin näkymättömiä Aamulehdessä, mutta se mitä heistä esitetään on enimmäkseen kielteisten stereotyyppien muovaamaa. Tulosten mukaan kehitysvammaisen pääsee vain harvoin pääosaan, toimijaksi tai puhujaksi lehtijutuissa, jotka käsittelevät kehitysvammaisuutta. Useimmiten kehitysvammaisiin viitataan uutisissa vain ohimennen. Heidät esitetään passiivisina toiminnan kohteina. Yleensä kehitysvammaiset ovat joko hoivan tai väkivallan kohteita, mikä vahvistaa negatiivisia stereotyyppioita. Tulokset vahvistavat teoriaa siitä, että marginaaliryhmistä kertominen sanomalehdissä ei onnistu luontevasti uutistyön käytäntöjen vuoksi. Lähteiden hankkimistavat vahvistavat negatiivisia stereotyyppioita ja uutiskriteerit suodattavat vammaisvähemmistön pois lehtien sivuilta.</p> <p>Kehitysvammaiset ovat pääosassa lähinnä human interest -jutuissa, eivät uutisissa. Jutuille on tyypillistä kannustaa vammaistoimintaa. Toisinaan tsemppaaminen ja reipas vammaisen - stereotypian käyttö on ongelmallista, sillä jonkin ihmisryhmän saama myönteinen erityishuomio saattaa korostaa sen ulkopuolisuutta. Vammaisen nostaminen pääteemaan jutussa saattaa myös viedä vammaiselta henkilöltä hänen muut ominaisuutensa, kun hänet huomioidaan vain vammansa vuoksi. Kehitysvammaisista uutisoiminen onkin ristiriitaista. Stereotyyppien purkaminen vaatii sen, että henkilön muutkin ominaisuudet kuin vammaisuus tuodaan esille.</p>	
Asiasanat – Keywords sisällönanalyysi, vammaisuus, kehitysvammaisuus, stereotyyppiat, sanomalehdet, joukkoviestintä	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	2
1.2 Tutkimuksen rakenne	3
2 KEHITYSVAMMAISUUS	4
2.1 Kehitysvammaisuuden määrittely	4
2.2 Kehitysvammaisten historia	6
2.3 Kehitysvammaisten historia ja oikeuksien kehittyminen Suomessa	9
2.4 Vammaistutkimus	11
2.4.1 Sosiaalinen malli	11
2.4.2 Sosiaalisen mallin kritiikki	13
3 KEHITYSVAMMAISET MEDIASSA	15
3.1 Vammaiset mediassa sosiaalisen mallin mukaan	16
3.2 Vammaiset Suomen mediassa	17
3.3 Stereotypiat	23
3.3.1 Stereotyyppien luominen mediassa	24
3.3.2 Vammaisuuden stereotypiat	24
3.3.3 Stereotyyppien vastustaminen	31
4 MEDIA VAIKUTTAA UUTISKRITEERIEEN AVULLA	33
4.1 Uutiskriteerit yhteiskunnan peilinä	33
4.2 Uutiskriteerit aiempien tutkimusten mukaan	34
5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -MATERIAALI	38
5.1 Aineiston merkittävimmät uutistapahtumat	38
5.2 Aamulehti	39
5.3 Aineiston kerääminen ja rajaaminen	40
5.4 Koodausrunon ongelmia ja tutkimuksen luotettavuus	41
5.5 Tutkimuksen validiteetti	45
5.6 Koodausrunko	46
6 TULOKSET JA ANALYYSI	49
6.1 Muuttujien jakautuminen koko aineistossa teemoittain	49
6.2 Toimijuus ja puhujat	52
6.3 Kehitysvammaisten nimeäminen	56
6.4 Stereotyypit kehitysvammaisista	63
6.5 Suhtautuminen kehitysvammaisiin	71
6.6 Uutiskriteerit kehitysvammaisia käsittelevissä jutuissa	77
6.7 Tyypillisten juttujen esittely	85
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	89
7.1 Kehitysvammaiset ovat harvoin pääosassa	90
7.2 Sivumaininnat paljastavat asenteet	91
7.3 Median käytännöt eivät sovi kehitysvammaisen haastatteluun	92
7.4 Huomioita jatkotutkimuksen kannalta	94
7.4 Mikä on tavoiteltavaa uutisointia?	94
LÄHTEET	97
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lauantaina 11. elokuuta 2008 ilmestyneen Aamulehden etusivu on poikkeuksellinen. Samalla sivulla mainitaan kehitysvammaiset kahdessa eri vinkkijutussa. Kehitysvammaisen etusivulle pääseminen on harvinaista, saati vielä kahteen eri juttuun. Se, miten heistä kyseisissä jutuissa kirjoitetaan, ei kuitenkaan vaikuta poikkeukselliselta. Ensimmäisessä vinkissä kerrotaan Keskusrikospoliisin pidättäneen sairaanhoitajan epäiltyinä kahden kehitysvammaisen myrkyttämisestä. Vielä on epäselvää, onko tapahtunut tahallinen vai vahinko. Joka tapauksessa vammaiset esitetään tekstissä myrkytyksen uhreina.

Toinen maininta kehitysvammaisista löytyy etusivun pääkuvan alta, jossa kerrotaan rantavalvojen työstä. Tekstissä kehitysvammaiset mainitaan ”riskiryhmänä”, johon pitää kiinnittää eniten huomiota. Vammaiset rinnastetaan pieniin lapsiin, jotka ”polskivat vedessä”. Tämä teksti antaa Ylisen tapahtumista kertovaan uutiseen verrattuna aktiivisemmän kuvan kehitysvammaisista, mutta heidän toimintaansa kuvataan niin, että vammaisia pitää suojella itseltään.

Molempia juttuja yhdistää se, että kehitysvammaiset eivät ole tekstin pääosassa. Ylisen tapauksessa he ovat nimettömiä ja passiivisia uhreja, rantavalvoja-jutussa he ovat yksi esimerkki riskiryhmiin kuuluvista henkilöistä. Molemmat jutut kuitenkin sisältävät kehitysvammaisiin liittyviä asenteita ja heihin liittyvän uutisoinnin käytäntöjä. Tämän tutkimuksen tarkoitus on paljastaa ne.

Kehitysvammaisista kirjoittaminen on ristiriitaista. Miten kertoa lukijalle vammaisuudesta korostamatta sitä liikaa, vaikka melkein aina kehitysvammaisen henkilön julkisuuden syynä lehdessä on vammaisuus? Esimerkiksi karaokea laulava nuori nainen ei riitä jutun aiheeksi, mutta jos hän on kehitysvammainen, niin jutuntekopynnys ylittyy. Tämä tapa vahvistaa käsitystä siitä, että vammaisuus on erityspiirre ja poikkeavaa, vaikka jutussa yritetään todistella karaoketytön olevan ”aivan tavallinen nuori”. Monesti toimittajien teksteistä kuultaakin läpi ylivarovaisuus tai yltiöpositiivisuus (Seppä 1998). Yleensäkin vähemmistöryhmistä kirjoittaminen on hankalaa, sillä useimmiten vähemmistöjen arkielämä on vierasta toimittajille (Pietikäinen & Luostarinen 1996, 177).

Kehitysvammaisen haastattelu laulukisan voitosta ei ehkä tuo koko ryhmää pois marginaalista, mutta pakottaa lukijat ja toimittajan kohtaamaan vammaisen ja miettimään suhtautumistaan marginalisoituun ryhmään.

Vammaiset ryhmänä pitää sisällään hyvinkin erilaisia ihmisiä esimerkiksi synnynnäisesti kuulovammaisesta onnettomuudessa jalkansa menettäneeseen. Tutkimuskohteeksi olen rajannut nimenomaan kehitysvammaiset oman kiinnostukseni takia. Olen aina lukenut lehtijutut kehitysvammaisista erityisellä tarkkuudella, sillä perheeseeni kuuluu vaikeasti kehitysvammainen pikkusisko. Kehitysvammaiset ovat kiinnostava tutkimuskohde myös heidän erityisominaisuutensa vuoksi. Kehitysvammaiset eroavat muista vammaisista siten, että kehitysvamma vaikuttaa usein myös kommunikointitaitoihin ja ihmisten välinen tiedonvaihto vaikeutuu tai estyy kokonaan vamman vuoksi. Se tuo toimittajan työhön lisähaasteen. Kommunikaatiovammaiset henkilöt ovatkin erityisen syrjitty ja syrjäytynyt ryhmä yhteiskunnassa (Korpi 1997, 138). Kuitenkin oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi on yksi ihmisen keskeisiä perusoikeuksia, joka ilmaistaan myös Suomen Hallitusmuodossa (ks. 14. §:n 3.momentti).

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kehitysvammaisista kirjoitetaan lehtiteksteissä. Tätä selvitetään seuraavien kysymysten avulla: Kuka puhuu kehitysvammaisia koskevissa lehtiteksteissä? Esitetäänkö kehitysvammainen toimijana? Minkälaisilla nimityksillä heihin tekstissä viitataan? Mitä stereotyyppisiä kehitysvammaisista käytetään? Mitä uutiskriteerejä käytetään uutisoitaessa kehitysvammaisista? Entä onko suhtautuminen kehitysvammaisiin kielteistä, myönteistä vai neutraalia?

Tutkin kehitysvammaisuutta määrällisen sisällönanalyysin keinoin. Aineisto analysoidaan koodausrungon mukaan, johon on määritelty tutkimuskysymysten mukaiset muuttujat. Aineistona tutkimuksessa on Aamulehden jutut, jotka käsittelevät kehitysvammaisuutta vuosilta 2007 – 2008. Ajankohdan määräsi Ylisen insuliinisurmat, joista uutisoitiin ensimmäisen kerran 11.8.2007.

Tarkoitus ei ole tutkimuksen perusteella yleistää sanomalehdissä käytettävää kuvaa

kehitysvammaisista. Tutkimus antaa sen sijaan juttutulvan keskeltä esimerkin, jonka voi ajatella kuvaavan kehitysvammaisia koskevia asenteita. Vammaisuuden merkitys syntyy historiallisessa, yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, johon media vaikuttaa ja jota se myös ilmentää. Aamulehden artikkelit antavat yhden esimerkin käytetyistä konteksteista. Tutkimus tukeutuu siihen teoriaan, että lehtitekstit rakentavat kehitysvammaisuuden merkitystä yhteiskunnassa.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Luvussa 2 määritellään kehitysvammaisuus, käydään läpi vammaisten historiaa ja esitellään vammaistutkimuksen merkittävin suuntaus, sosiaalinen malli. Sen mukaan esimerkiksi sanomalehtiteksti luo sanavalinnoillaan vammaisuutta määritellessään, mikä on vammaiselle normaalia ja mikä ei. Itse kuitenkin käsittelen tutkimuksessa vammaisuutta realistisesta näkökulmasta. Toisin kuin sosiaalisessa mallissa käsitän kehitysvamman itsessään todellisuudeksi ja vammaisuuden aiheuttajaksi.

Kolmannessa luvussa käydään läpi aiempi tutkimus vammaisista ja kehitysvammaisista mediassa sekä esitellään, kuinka stereotyyppioita luodaan tiedotusvälineissä. Luvussa 4 määritellään yleisimmät uutiskriteerit.

Luvussa 5 esitellään tutkimuksessa käytetty määrällinen sisällönanalyysi, tutkimuksen aineisto ja sen rajaaminen. Lisäksi käyn läpi koodausrunгон ongelmat ja reliabilitettikokeen avulla tehdyt parannukset. Varsinaiset tulokset löytyvät luvusta 6. Koodauksen tulokset esitetään luvussa graafisten kaavioiden muodossa, ja tarkemmat muuttujakohtaiset tulokset on eritelty liitteiden taulukoissa.

Vedän yhteen tutkimuksen tärkempiä tuloksia luvussa 7, jossa myös esitellään jatkotutkimuksen kannalta oleelliset havainnot ja pohditaan, miten kehitysvammaisista tulisi kirjoittaa sanomalehdissä.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Vammaiset ovat aina olleet yhteiskunnan vähäosaisia ja riippuvaisia yhteisön hyväntahtoisuudesta. Vammaisuus on vaikuttanut aina ratkaisevasti ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan ja mahdollisuuksiin. Vammaisuuden merkitys muodostuu aina sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön yhteydessä (Vehmas 2005, 117). Siksi on tärkeää tutkia median osuutta merkitysten rakentajana. Sen lisäksi on syytä tehdä katsaus vammaisten asemaan historiassa.

2.1 Kehitysvammaisuuden määrittely

Eri tavoin kehitysvammaisiksi katsottuja ihmisiä on Suomessa 35 000 – 40 000 (verneri.net).

Kehitysvammaisuus tarkoittaa tämänhetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Sille on ominaista merkittävästi keskimääräistä heikompi älyllinen toimintakyky, johon samanaikaisesti liittyy rajoituksia kahdessa tai useammassa seuraavista adaptiivisten taitojen yksilöllisesti sovellettavista osa-alueista: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Kehitysvammaisuus tulee ilmi ennen 18 vuoden ikää. (Kehitysvammaliitto Ry 1995, 15.)

Toimintakyvyn huomattavilla rajoituksilla määritelmässä tarkoitetaan rajoituksia nimenomaan käsitteellisessä, käytännöllisessä ja sosiaalisessa älykkyydessä. Älyllistä suorituskykyä mitataan älykkyydosamäärällä, joka kehitysvammaisilla henkilöillä on usein alhaisempi kuin 70. Useimpien ihmisten älykkyydosamäärä on 85–115.

Kehitysvammaisuus vaikuttaa erityisesti älykkyyksien kolmeen edellä mainittuun osa-alueeseen, muttei välttämättä muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kuten luonteeseen. (Kehitysvammaliitto Ry 1995, 15.)

Kehitysvammaisuus sisältyy lääketieteelliseen ja psykiatriseen tautiluokitukseen. Se kuitenkin ei ole lääketieteellinen tai psykiatrinen sairaus. Kehitysvammaisuus viittaa erityiseen toiminnalliseen tilaan, joka alkaa lapsuudessa ja jossa toimintakyky on

heikentynyt yksilöllisellä tavalla. Toimintakyvyn tilasta puhuessa on otettava huomioon ympäristö. Kehitysvammaisuutta arvioidaan nimenomaan suhteessa yhteisöön ja ympäristöön. (Kehitysvammaliitto Ry 1995, 20.) Tämä tulee huomioon määriteltäessä, milloin kehitysvammaisuus häviää. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuus häviää vasta, kun henkilö pystyy toimimaan hyvin yhteisössä ilman ylimääräisiä tukitoimia tai palveluja ja vain kaikille yhteisön jäsenille kuuluvien palvelujen varassa, kuten poliisi- ja palokuntapalvelujen varassa. (Kehitysvammaliitto Ry 1995, 28.)

Tämä kuvastaa sitä, kuinka kehitysvammaisen henkilön ja ympäristön välistä kohtaamista korostetaan kehitysvammaa määriteltäessä. Tarkoituksena on painottaa, miten suuri merkitys ympäristöllä - ja varsinkin siitä löytyvillä puutteilla, on esimerkiksi koulutuksessa tai tiedottamisessa, kun kehitysvammaisella ei ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan (Korpi 1997, 135).

Kehitysvammaisuuteen on satoja lääketieteellisiä syitä. Kehitysvammaisuuden syy on tuntematon noin 30 prosentissa vaikeiksi luokitelluista ja 50 prosentissa lieviksi luokitelluista kehitysvammoista (Kehitysvammaliitto Ry 1995, 84). Syy voi olla geneettinen tai vamman syntymiseen ovat vaikuttaneet ulkoiset tekijät, kuten aliravitsemus ja erilaiset myrkyt. Tutkimuksissa on todettu, että jopa 50 prosentilla kehitysvammaisista mahdollisia vamman aiheuttajia on useampi kuin yksi (verneri.fi). Kehitysvammaisuus on siis monissa tapauksissa useampien tekijöiden summa. Kehitysvammaisuuden tarkemmista diagnooseista yleisimmin tunnettuja ovat down-syndrooma ja cp-vamma.

Kehitysvammaisuutta määriteltäessä tulee muistaa myös, että kehitysvammojen syvyys voi vaihdella suuresti. Kehitysvammaiset ovat heterogeeninen ryhmä, jonka jäsenten taidot ja tietoisuus vaihtelevat paljon. Ihmisryhmän muodostuminen vaatii jaetun identiteetin (Young 1990, 40–44). Yksistään ominaispiirre, esimerkiksi ihonväri tai elimellinen vamma, ei riitä ryhmän muodostumiseen. Jaettu identiteetti tarkoittaa samastumista tiettyyn sosiaaliseen asemaan ja yhteiseen historiaan. Lisäksi Youngin (1990, 40) mukaan ryhmät ilmaisevat sosiaalista yhteyttä ja ovat olemassa pelkästään suhteessa johonkin toiseen ryhmään.

Osalla kehitysvammaisista samastuminen tiettyyn sosiaaliseen asemaan voi olla mahdollista, mutta on olemassa niin vakavasti vammaisia, että heidän kohdallaan

itsetietoisuudesta ei ole varmuutta. Riippumatta tietoisuuden tasosta kehitysvammaiset voidaan kuitenkin asettaa samaan ryhmään, sillä suuri osa heistä jakaa yhtenäisen sosiaalisen aseman ja yhteisen historian. Sosiaalinen ryhmä voi olla olemassa, vaikka kaikki sen piiriin kuuluvat yksilöt eivät siihen voi tai halua samaistua (Vehmas 2005, 146). Tässä tutkimuksessa kehitysvammaisia käsitellään yhtenä ryhmänä, mutta ei yhtenäisenä vähemmistöryhmänä. Ei voi kuitenkaan liikaa painottaa sitä, että kehitysvammaisista puhuttaessa tulisi nähdä jokaisessa tapauksessa erikseen ne toimintarajoitukset, joita eri vammat aiheuttavat.

2.2 Kehitysvammaisten historia

Koko vammaisuuden historian ajan vammaisia henkilöitä on syrjitty ja eristetty tietämättömyyden, välinpitämättömyyden, taikauskoisuuden ja pelon takia. Tämä on haitannut heidän mahdollisuuksiaan kehittyä täysivaltaisina yhteiskunnan jäseninä. (Korpi 1997, 133). Vammaisten historia on perusteltua käydä läpi lyhyesti, sillä heidän asemansa menneisyydessä selittää sitä, miten vammaisiin suhtaudutaan nykyään. Vammaisten historiasta puhuttaessa voidaan käsittää vammaiset yhtenä ryhmänä tarkemmin erittelemättä muun muassa invalideja, kuuroja ja kehitysvammaisia toisistaan. Kunkin ryhmän tarkan historian läpikäyminen on mahdoton tehtävä, sillä vammaisuuden historiallisissa esityksissä rajoitetaan kuvaamaan vammaisuutta vain jonkin tietyn fyysisen vamman näkökulmasta (Vehmas 2005, 22). Tallentunut historiallinen aineisto tuo esille lähinnä ammatti-ihmisten näkökulman, eikä vammaisten tai heidän läheistensä ääni löydy arkistoista.

Vammaisiin on suhtauduttu epäluuloisesti jo Vanhassa Testamentissa. Vammaisen lapsen syntyminen kertoi vanhempien väärinteosta. Toisaalta Raamatussa kielletään vammautuneena syntyneen lapsen murha ja korostetaan hyväntekeväisyyttä vähäosaisia kohtaan. (Barnes, Mercer & Shakespeare 1999, 17.) Suhtautuminen kristillisessä ja juutalaisessa perinteessä vammaisuuteen on ollut siis kaksijakoista, mutta lähtökohtaisesti vammaisuus on nähty pahana asiana.

Myös antiikin keskeiset filosofit suhtautuivat vammaisuuteen kielteisesti. Tämä tulee ilmi etenkin abortista ja lapsensurmasta puhuttaessa. Platon ja Aristoteles hyväksyivät vammaisen vastasyntyneen surmaamisen yhteisön edun ja ihannevaltion saavuttamisen

takia (Vehmas 2005, 34–38). Heillä on ollut keskeinen vaikutus länsimaiseen ajatteluun kehitysvammaisuudesta. Molempien perusajatuksista oli älyllisyyden näkeminen keskeisenä inhimillisenä piirteenä. Tämä on johtanut kehitysvammaisten ihmisyyden kyseenalaistamiseen.

Keskiaika erosi jyrkästi antiikin suhtautumisesta vammaisiin. Tuolloin yhteiskunnan katsottiin olevan velvollinen huolehtimaan vammaisista, sillä aikakauden ajattelutapa korosti Jumalan armollisuutta ja sitä kautta hyväntekeväisyyden tärkeyttä (Vehmas 2005, 43). Toisaalta vammaisuus liitettiin noituuteen ja yliluonnollisiin tekijöihin. Pyhä Augustinus väitti, että vammautuminen oli rangaistus syntiinlankeemuksesta (Barnes et al. 1999, 17). Vammaiset henkilöt olivat siis todiste paholaisen voimista ja vammaisen lapsen syntymistä pidettiin todisteena, että vanhemmat olivat tekemisissä noituuden kanssa tai muuten erityisen syntisiä. Vammaisen lapsen syntymä aiheutti ihmisissä pelkoa ja vanhemmissa syyllisyyttä (Barnes et al. 1999, 18).

Kristillinen etiikka ohjenuorana vaihtui humanismiin 1500-luvulla. Usko inhimilliseen järjenkäyttöön muutti myös vammaisuuden selitys- ja hoitomalleja. Vammaisuus olikin biologis-materiaalisista syistä johtuva ilmiö ja hoitotoimenpiteet kohdistuivat nyt ruumiiseen. Kehitysvammaisten osalta tärkeää oli uudet määrittelyt ja huomio kohdistui kehitysvammaisuuden (idiotismi) ja mielisairauden (hulluus) erottamiseen toisistaan. Olennaisin ero oli se, että idiotismi oli synnynnäinen ja hulluus hankittu tila. Huomattavaa on, että lähtökohdat diagnosoinnille ovat edelleen samat, vaikka diagnosointi onkin nykyisin paljon hienojakoisempaa. (Vehmas 2005, 48.)

Teollinen vallankumous 1800-luvulla muutti lähestymistapaa vanhuksiin, sairaisiin ja vammaisiin. Monien vammaistutkijoiden mukaan useat vammaisten elämää säätelevät rakenteet syntyivät tuolloin. Ihmisten muuttuessa pääomaa tuottaviksi työläisiksi, perhekäsitys muuttui. Perheistä muodostui pienempiä yksiköitä ja yhä useammin huolenpitoa tarvitsevat jäivät yhteiskunnan huolehdittaviksi. Aiemmin maatalouskulttuurissa itsensä elättäneet vammaiset eivät pysyneet tehdastyön nopeassa tahdissa. He eivät kyenneet integroitumaan yhtä hyvin yhteiskuntaan. Tehdastyössä normiksi muodostui terveen miehen ruumis. (Vehmas 2005, 55.) Yhä useammasta vammaisesta muodostui siten sosiaalinen ongelma yhteiskunnalle.

Samaan aikaan lääketieteen kehittyminen loi medikalisoituneen lähestymistavan vammaisiin ja johti vammaisten erottelun laitoksiin. Laitokset olivat helpotus sellaisille perheille, joilla ei ollut voimavaroja kasvattaa vammaista lasta perheeseen pienemisen ja työn luonteen muututtua. 1800-luvulla perustettiin paljon erillisiä laitoksia, joissa vammaisista yritettiin tehdä yhteiskuntakelpoisia (Vehmas 2005, 56). Lääketieteellinen lähestymistapa tarkoitti myös erikoistumista erilaisiin vammoihin. Lisäksi vammaisten kuntouttaminen kehittyi (Barnes et al. 1999, 20). Kuntoutuksen päämääränä oli itsestä huolehtiminen. Tavoitteena oli saada heidät sopeutumaan normaaliin elämään ja siten rasittaa vähemmän yhteiskunnan tukijärjestelmiä. Normaalin elämän tavoittelun yhtenä motiivina on saattanut olla myös se, että vammaiset ovat halunneet selviytyä itse ja saada tyydytystä itsemääräyksestä ja onnistumisen tunteita.

Vammaisten erottelu laitoksiin sai viimeistään 1900-luvun alussa lisäoikeutuksen sosiaalidarwinismista ja luonnonvalintateoriasta. 1800-luvulla päätään nostanut sosiaalidarwinismi oli muuttunut rotuhygieniaksi (Vehmas 2005, 65). Länsimaissa huolestuttiin väestön rappeutumisesta kaupungistumisen lieveilmiöiden vuoksi. Alkoholismista, prostituutiosta, rikoksista ja sairauksista alettiin pitää kirjaa ja niiden huomattiin lisääntyvän koko ajan. Rotuhygieniaa edisti 1900-luvun alkupuolella tunnetuin Saksa, jossa sterilointien lisäksi surmattiin epämuodostuneita ja kehitysvammaisia lapsia. Tarkoituksena oli kansakunnan rappeutumisen ehkäisemisen lisäksi vapauttaa sairaaloista tilaa tulevaa sotaa varten (Vehmas 2005, 66).

Suhtautuminen vammaisuuteen alkoi muuttua positiivisempaan suuntaan 1970-luvulla, jolloin ihmisoikeuksien ulottaminen vammaisiin henkilöihin sai hyväksyntää (Kumpuvuori ja Högbäck 2003, 14). Yhdistyneillä Kansakunnilla on ollut tässä merkittävä rooli. Kehitysvammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva julistus hyväksyttiin joulukuussa 1971. Sen perusajatuksena oli, että kehitysvammaisilla on samat oikeudet kuin muillakin ihmisillä. Oikeuksien edistyminen 1970-luvulla sai vauhtia vammaisten omasta aktivoitumisesta. Eri puolilla maailmaa erilaisten vähemmistöryhmien kamppaillessa sortoa vastaan, myös vammaiset järjestäytyivät ja käynnistivät protestikampanjoita (Barnes et al. 1999, 11).

Vammaisuuden historian voidaan sanoa olevan syrjinnän ja sorron historiaa. Joka tapauksessa lääketieteellinen lähestymistapa vammaisiin on vallinnut koko 1900-luvun

ajan. Siinä keskitytään yksilön fyysiseen poikkeavuuteen ja siihen, miten se aiheuttaa jonkinasteista kyvyttömyyttä tai toiminnallisia rajoitteita. Tämän näkökulman mukaan lääkärit ovat ensisijaiset ammattilaiset, jotka voivat selittää ja hoitaa vammaisten ongelmia. Lääketieteellinen lähestymistapa on edelleen vammaisia koskevien yhteiskunnallisten järjestelyiden perusta (Vehmas 2005, 59). Nyt kehitteillä on kattava ja kansainvälinen, vammaisia henkilöitä koskeva ihmisoikeussopimus. Sitä on hahmoteltu 1980-luvulta alkaen ja sen tavoitteena on edistää ja suojella vammaisten henkilöiden oikeuksia ja kunniaa (Kumpuvuori ja Högbäck 2003, 15).

2.3 Kehitysvammaisten historia ja oikeuksien kehittyminen Suomessa

Myös Suomen osalta on vaikea erottaa kehitysvammaisten historiaa muiden vammaisten historiasta. Erityispiirteitä kuitenkin on havaittavissa sitä enemmän, mitä tarkemmaksi diagnoosit ovat kehittyneet.

Vammaisuus alettiin mieltää erilliseksi sosiaalisesti ongelmaksi 1800-luvun lopulla ja siihen alettiin kiinnittää enemmän huomiota lainsäädännössä. Samoihin aikoihin Suomen erityisopetuksen piirissä kehitysvammaisuutta (tuolloin tylsämielisyyttä) alettiin tarkastella uudesta näkökulmasta. Se nähtiin henkisenä jälkeenjääneisyytenä, johon oli mahdollista vaikuttaa opetuksella. (Harjula 1996, 17, 29.)

Ennen kehitysvamma-termin yleistymistä suomen kielessä kehitysvammaisiin on viitattu monilla eri termeillä, kuten vaivaiset, hourut ja mielettömät, tylsäjärkiset ja vähämieliset. Kehitysvammaiset kulkivat pitkään samassa ryhmässä mielisairaiden kanssa käytännön syystä. Molemmat aiheuttivat pysyvää hoidontarvetta, joten tarkempaan erotteluun ei ollut tarvetta Suomen köyhäinhoidossa. Idiootti-sana yleistyi Suomessa samoihin aikoihin ja siitä muodostui kehitysvammaisuuteen viittaava yleisnimitys. Kehitysvammahuollon kehittyessä sisäinen luokittelukin tarkentui. Heidät jaettiin koulutuskelpoisiin ja -kelvottomiin eli tylsämielisiin ja idiootteihin. (Harjula 1996, 62–64.)

Oppivelvollisuuslaki vuonna 1921 oli rajapyykki, jonka jälkeen tylsämieliset eriytettiin muiden vammaisten huollosta. Kehitysvammaisten kohdalla painotettiin huollon ja hoidon merkitystä kasvatukseen ja opetuksen sijaan (Harjula 1996, 99). Kasvatuksellisen optimismin kausi oli päättymässä myös muualla Euroopassa ja tylsämielisten huonot

koulutustulokset antoivat tilaa rotuhygieeniselle ajattelulle. Vammaisista alkoi muodostua uhka kansakunnan menestykselle ja rodun puhtaudelle. Luonnonvalinnan häiriintymistä pelättiin myös Suomessa, sillä sen myötä tapahtuva heikkojen aineiden lisääntyminen johtaisi koko kansan rappioon (Harjula 1996, 130). Aiemmin tylsämieliset oli tulkittu lähinnä ”hyväntahtoisiksi tyhmeliineiksi”, mutta nyt heidät nähtiin yhä useammin vaarallisina rikollisina. Laitoshuoltoa kehitettiin ja eristämisen nähtiin olevan paras keino yhteiskunnan suojelemiseksi tylsämielisten kielteisiltä vaikutuksilta (Harjula 1996, 144–149).

Vuonna 1929 Suomessa säädettiin monien muiden maiden tavoin avioliittolaki, jonka avulla estettiin kehitysvammaisten lisääntyminen (Harjula 1996, 152). Myös steriloinnista tuli keskeinen menetelmä lisääntymisen ehkäisemisessä. Suomessa sterilointilaki säädettiin vuonna 1935 ja siitä luovuttiin vuonna 1970. Sinä aikana tehtiin yhteensä 7 530 tylsämielisen ja mielisairaana sterilointia rotuhygieenisin perustein (Harjula 1996, 157–162). Suomessa rotuhygieenisen liikkeen ei voida sanoa kasvaneen kansanliikkeeksi, vaan kyse oli ammattilaisten omaksumasta ajattelusta (Harjula 1996, 166), joka sai osakseen myös kritiikkiä.

Suomessa toisen maailmansodan jälkeen säädetty invaliidihuoltolaki merkitsi vammaishuollon ja siihen liitetyn kuntoutusajattelun läpimurtoa (Harjula 1996, 18). Tuolloin yhteiskunnan huoltomuodoista pääsivät osallisiksi myös muut kuin sodassa vammautuneet. Alkoi vammaishuollon vaihe, jota seurasi 1950-luvulla kuntoutuksen aikakausi, jolloin kuntoutettavat nähtiin työvoimareservinä. Vähitellen kuntoutukseksi nimetty toiminta laajeni ja tavoitteeksi tuli vammaisen itsensä kehittäminen kaikin puolin ja tuen tarpeen vähentäminen (Määttä 1981, 22–26). Samalla tiellä ollaan edelleen.

Suomessa luovuttiin 1970-luvulla sanan ”vajaamielinen” käytöstä virallisissa yhteyksissä, kun voimaan tuli uusi erityishuoltolaki, joka otti käyttöön nimikkeen kehitysvammaisen (Määttä 1981, 12). Suomessa perusoikeusuudistuksessa 1995 vammaisuus mainittiin ensimmäisen kerran nimenomaan yhtenä kiellettyinä erotteluperusteena (Kumpuvuori ja Högbacka 2003, 16). Tämä maininta on huomattava edistysaskel vammaisten henkilöiden oikeuksien kehityksessä Suomessa. Merkintää voidaan pitää myös kansainvälisesti ainutlaatuisen, sillä vammaisuus voi olla vain muu henkilöön liittyvä syy, kun laissa luetellaan kielletyt ihmisten erotteluperusteet (Kumpuvuori ja Högbacka 2003, 15).

2.4 Vammaistutkimus

Vammaisten historiaa luonnehtiva medikalisointi näkyy myös vammaistutkimuksen kentässä. Perinteisesti vammaisia on tutkittu lääketieteen ja psykologian kentillä, joissa on keskitytty vamman parantamiseen. Aihetta on tutkinut paljon myös kasvatustiede ja sen sisällä erityispedagogiikka, jotka käsittelevät vammaisen kuntoutusta ja taitojen kehittämistä. Vammaistutkimuksen alueelle tuoreimman valtauksen on tehnyt sosiologinen tutkimus. Se onkin yleisimmistä vammaistutkimusta tehneistä tieteenaloista ainoa, joka on keskittynyt vammaisten paikkaan yhteiskunnassa. Yhteiskunnallista vammaistutkimusta leimaa emansipatorinen piirre. Monesti sosiaalipolitiikan tai -työn tutkimukset tavoittelevat vammaisten rajoitusten poistamista. Siinä mielessä myös sosiologinen tutkimus on samalla viivalla lääke- ja kasvatustieteen kanssa. Kaikki pyrkivät parantamaan ja kehittämään vammaisten elämää.

2.4.1 Sosiaalinen malli

Erilaisia marginaaliryhmiä on tutkittu poliittisesta näkökulmasta, myös vammaisia, vaikka vammaisten määrittely marginaaliryhmäksi voidaan kyseenalaistaa (ks. s.6). Poliittisten tutkimusten tavoitteena on tehdä ryhmät näkyviksi ja antaa painoarvoa niiden poliittisille vaatimuksille. Merkittävin poliittinen näkökulma vammaistutkimuksessa on brittiläisten vammaistutkijoiden kehittämä sosiaalinen malli, joka määrittelee vammaisuuden yhteiskunnan kautta. Termi social model onkin toisinaan suomennettu myös yhteiskunnalliseksi malliksi (esimerkiksi Reinikainen 2007). Sen mukaan vammaisuudessa on kyse yhteiskunnallisesta sorrosta ja malli niputtaa vammaiset vähemmistöryhmäksi. Vammaisten marginaalinen sosiaalinen asema ja yksilökohtaiset ongelmat johtuvat teorian mukaan yhteiskunnallisista järjestelyistä. Suomessa yhteiskuntatieteellisen kriittisen vammaisuuden tutkimuksen suuntaus on vahvistunut 1990-luvulta lähtien (Teittinen 2006, 15). Monet tutkijat ovat soveltaneet sosiaalista mallia ja samalla esittäneet siitä omia versioitaan. Tässä tutkimuksessa sosiaalisella mallilla tarkoitetaan nimenomaan Michael Oliverin (1996) ja Colin Barnesin (1999) käyttämää määrittelyä.

Sosiaalinen malli rakentui vastapainoksi yksilömallille. Vastakkaisen luonteen takia sosiaalista mallia voi olla vaikea ymmärtää ilman, että sitä kuvaillaan yhdessä yksilömallin kanssa. Vammaisuuden yksilömalli paikantaa vammaisuuden ongelman yksilöön (Oliver

1996, 32–34). Vammaisen ihmisen ongelmien syinä ovat toiminnalliset rajoitukset tai psykologiset menetykset, jotka yksilöllisen mallin mukaan johtuvat yksilön vammoista. Yksilömallia on käytetty esimerkiksi Maailman terveysjärjestön WHO:n (1980) määritelmässä, joka on ohjannut sosiaali- ja terveystalitiikkaa ja sitä kautta kuntoutus-, hoito- ja asiakaskäytäntöjä.

WHO:n määritelmän mukaan yksilön sairaus tai vamma voi aiheuttaa vaurion (impairment), joka on poikkeama psykofyysistä tilaa koskevasta normista. Vaurion seurauksena voi ilmetä toiminnan vajavuus eli vammaisuus (disability), joka on kehon toimintojen poikkeavuus määritellyistä normeista. Näiden seurauksena voi syntyä sosiaalinen haitta (handicap), joka rajoittaa tai estää arjen toimintojen sujumista. Yksilömalli vastaa ongelmiin yksilöön kohdistuvilla toimenpiteillä, kuten lääketieteellisellä hoidolla. Vammaisuuden ongelmia hallitaan asiantuntijavetoisesti (Oliver 1996, 32–33).

Sosiaalinen malli paikantaa vammaisuuden ongelmien ensisijaiset syyt yhteiskuntaan. Sosiaalinen malli kritisoi WHO:n määritelmää kielteiseksi ja deterministiseksi. Kritiikin mukaan yksilömallia tukee ajatus vammaisuudesta henkilökohtaisena tragediana, joka olettaa vammaisuuden kamalaksi tapahtumaksi (Oliver 1996, 32–34). Sosiaalisen mallin mukaan vammaisuuden (disability) aiheuttaa yhteiskunta ja sen organisaatiot, jotka eivät ota riittävästi huomioon ihmisiä, joilla on fyysisiä vammoja. Vammaisilla olevat toiminnan rajoitukset ovat siis sosiaalisia konstruktioita. Vammaisuuden määräytyminen kulttuurisen ja historiallisen kontekstin perusteella johtaisi myös siihen, että vammaisuutta ylläpitävien käsitysten ja käytäntöjen purkaminen olisi myös mahdollista. Sosiaalinen malli pitää oikeana ratkaisuna vammaisuuden ongelmaan poliittista toimintaa ja yhteiskunnallista muutosta.

Toisin sanoen, sosiaalinen malli haluaa poistaa vammaisten ihmisten syrjinnän. Tämä onnistuisi tarjoamalla vammaisille oikeuksia ja vaihtoehtoja. Asiantuntijoiden sijaan vammaista koskevassa päätöksenteossa tulisi korostaa vammaisten kokemuksellista asiantuntijuutta. Malli myös painottaa yhteisen identiteetin merkitystä.

2.4.2 Sosiaalisen mallin kritiikki

On muistettava, että monet sosiaalisen mallin luojista ovat itse fyysisesti vammaisia henkilöitä (esimerkiksi Michael Oliver, Colin Barnes ja Tom Shakespeare) ja että malli on kehitetty poliittista muutosta tavoitellen. Tämä näkyy esimerkiksi vamman kyseenalaistamisena teksteissä. Muun muassa Exploring Disability -teos käyttää lainausmerkkejä puhuessaan ”poikkeavuudesta” ja sen aiheuttamasta ”kyvyttömyydestä” (Barnes et al. 1999, 21). Pyrkimyksenä on purkaa vakiintuneen kielenkäytön kyseenalaistamisen avulla yhteiskunnan vammauttavat konstruktiot. Suomessa sosiaalista mallia vammaistutkimuksessa ovat käyttäneet muun muassa Könkkölä ja Saraste (1996).

Poliittisen mallin käyttöä tieteellisissä tutkimuksissa voi kritisoida siten, että tieteellisen mallin tarkoitus on selittää jotain tieteellisten normien mukaan. Poliittisella mallilla on muut tavoitteet. Vammaistutkimuksen sosiaalisen mallin tavoite ei sinänsä ole selittää vammaisuutta vaan muuttaa sitä. Sosiaalisen mallin tavoitteet sinänsä ovat jaloja, mutta täydellisen tasa-arvon saavuttaminen on epärealistinen ajatus. Tämä korostuu varsinkin kehitysvammaisten osalta. Olen samaa mieltä Simo Vehmoksen (2006, 211) kanssa, jonka mukaan sosiaalisessa vammaistutkimuksessa ei ole juurikaan huomioitu kehitysvammaisten ihmisten kokemuksia vaan periaatteet on muotoiltu vain fyysisesti vammaisten ehdoilla. Kehitysvammaisuus eroaa vammaisuuden käsitteestä siten, että kaikki fyysiset vammat eivät merkitse toimintakyvyn rajoitusta, sillä usein vajavuutta voidaan korvata apuvälinein. Älyllinen kehitysvammaisuus taas aiheuttaa aina laaja-alaisen toimintakyvyn rajoittuneisuuden. Tämä ero on syytä muistaa, kun puhutaan vammaisten mahdollisuuksista osallistua yhteiskunnan toimintoihin.

Tosin sosiaalisen vammaistutkimuksen tapa sekoittaa vammaisuuden syy- ja seuraustekijät antaa kiinnostavan näkökulman kehitysvammaisuuden määrittelylle. Vammaisuuden merkitys vaihtelee historiallisen ja kulttuurisen yhteyden mukaan. Tätä ilmentävät myös vammaisuuden käsitteet, joille on tyypillistä nopea muuttuminen. Vielä sata vuotta sitten käytetyistä hourupäisyys- ja tylsämielisyys-termeistä luovuttiin, kun niissä nähtiin leimaavia sivumerkityksiä (Harjula 1996, 13). Tämä kertoo vammaisuudelle annettujen merkitysten muuttumisesta. Historian aikana älyllisen kehitysvammaisuuden rajat ovat liikkuneet jatkuvasti. Mitä monimutkaisemmaksi yhteiskunta on muuttunut, sitä enemmän painotetaan älyllisiä taitoja (Vehmas 2005, 122). Niinpä länsimaissa voidaan väittää

olevan nyt enemmän kehitysvammaisia kuin pari vuosisataa sitten. On väitetty myös, että koko kehitysvammaisuuden käsite on oletetussa informatiivisuudessa harhaanjohtava ja että kehitysvammaisuus on myytti ja sosiaalisesti luotu käsite (Vehmas 2005, 123). Sosiaalisen konstruktionismin malli ei lopulta eroa paljoa kehitysvammaisuuden lääketieteellisestä diagnoosista. Molemmissa korostetaan yksilön suhdetta ympäristöönsä ja kykyä toimia siinä.

Vaikka käsitteiden kyseenalaistaminen ja ravisteleminen on aina tarpeellista, tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan sovelleta ajatusta, että kehitysvammaisuus syntyy käsitteenä toisia leimaavien mielissä. Joissain kehitysvammaisuuden rajatapauksissa voi harrastaa ajatusleikkiä siitä, onko henkilö lopulta vammainen. Kuitenkin syvästi kehitysvammaisten kohdalla, jotka eivät osaa esimerkiksi kommunikoida tai viedä ruokaa suuhunsa, ei ole epäilystäkään, että vamma on todellisuutta. Lähestyn tässä tutkimuksessa kehitysvammaisuutta siitä lähtökohdasta, että vamma aiheuttaa toimintakyvyn rajoitteita ja käsitän vammaisuuden WHO:n viimeisimmän määritelmän mukaan.

WHO kehitti uuden luokittelun vammaisuudelle vuonna 2002. Edelleen malli määrittelee vammaisuuden vammojen aiheuttamana ja se ilmenee aktiviteettien rajoituksena ja osallistumisen rajoitteina (WHO 2002, 9–12). Vammaisen toiminnallisuutta arvioidessa WHO:n määritelmässä on kaksi osallistumisen tasoa. On taso, jolla yksilö toimii todellisuudessa ja taso, johon hänen kykynsä riittävät. Yksilön jokapäiväinen toiminta on osallistumisen performatiivinen ulottuvuus (performative qualifier). Se, mihin yksilöllä olisi kykyjä, on kapasiteettiulottuvuus (capacity qualifier). Ympäristöä arvioidaan suhteessa yksilön toimintaan. Sujuvassa ympäristössä yksilö pystyy toimimaan kykyjensä edellyttämällä tasolla tai jopa paremmin. Esteellisessä ympäristössä yksilön kyvyt ovat suuremmat kuin mitä ympäristö mahdollistaa. (WHO 2002, 9–12).

Vamma sinänsä on siis todellisuutta, eikä yhteiskunnan luoma harha. Sen sijaan vammaisuuden merkitys ja kokemus muodostuvat aina sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön yhteydessä (Vehmas 2005, 117). Tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, minkälainen merkitys kehitysvammaisuudelle annetaan Aamulehdessä.

3 KEHITYSVAMMAISET MEDIASSA

Joukkoviestinten vaikutusta marginaaliryhmien asemaan on vaikea arvioida tai erotella muista siihen vaikuttavista tekijöistä. On kuitenkin todennäköistä, että median käyttämät painotukset, valinnat ja kieli vaikuttavat yleisön tapaan konstruoida yhteiskuntaa.

Viestimien rooli korostuu varsinkin sellaisissa tilanteissa, joissa yleisöllä ei ole omia kokemuksia aihepiiristä. (Pietikäinen & Luostarinen 1996, 171, 178.) Medialla on siis valtaa pitää jotain ihmisryhmää marginaalissa tai tuoda se päinvastoin pois sieltä.

On mahdotonta määritellä, miten vammaisista ihmisistä pitää mediassa puhua tai kirjoittaa. Joku saattaa kokea loukkaavaksi sen, minkä toinen kokee hauskaksi ja stereotyyppejä rikkovaksi. Yksi esimerkki tästä on Yle TV1:ssä esiintynyt Miitta-täti -komediasarjan cp-vammaisen hahmo, joka kokeili sarjassa muun muassa papin ja juontajan ammatteja. Yle sai närkästynyttä palautetta katsojilta, joiden mielestä ohjelmassa pilkattiin vammaisia. Yle puolustautui kommentoimalla, että ohjelman tarkoituksena oli ottaa kantaa ja nostaa kipeitä asioita esiin (Yle.fi 2009). Mihinkään johtopäätökseen tosin ei julkisuudessa päästy, miten vammaisista saa tehdä komediaa. Ainoa virallisempi ohjeistus eri ihmisryhmien esittämisestä mediassa löytyy Journalistin ohjeista:

26. Jokaisen ihmisarvoa on kunnioitettava. Etnistä alkuperää, kansallisuutta, sukupuolta, seksuaalista suuntautumista, vakaumusta tai näihin verrattavaa ominaisuutta ei pidä tuoda esiin asiaankuulumattomasti tai halventavasti. (JSN 2008)

Julkisen sanan neuvoston määrittämien ohjeiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä ja edistää ammattieettistä keskustelua (JSN 2008). Ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä.

Seuraavaksi käydään läpi aiempaa tutkimusta vammaisten esittämisestä mediassa sekä sosiaalisen mallin mukaisen tutkimuksen sekä suomalaisen tutkimuksen osalta.

Yleisimmät tulokset eri lähestymistavoista vammaisiin vedetään yhteen ja lisäksi tarkastellaan vammaisista käytettyjä stereotyyppioita

3.1 Vammaiset mediassa sosiaalisen mallin mukaan

Sosiaalisen mallin mukaan vammaisten esittäminen mediassa kuvastaa sitä, millaista on olla vammainen yhteiskunnassa (Barnes et al. 1999, 191). Vammaisten esittämistä mediassa on tutkittu Britanniassa sekä fiktiivisten että journalististen sisältöjen osalta. Useat tutkimukset vahvistavat tuloksia siitä, että vammaisten esittäminen mediassa on vähäistä ja virheellistä. Vammaiset itse pääsevät todella harvoin puhumaan omista kokemuksistaan, ja monesti heitä holhotaan. Tuloksia on kuitenkin luettava sen mukaan, että sosiaalisen mallin mukaiset tutkimukset vammaisuudesta pyrkivät samalla myös muutokseen ja epäkohtien parantamiseen. Yksi esimerkki tästä on Guy Cumberbatchin ja Ralph Negrinen tutkimus (1992), joka kertoo miten vammaisia kuvataan Britannian televisiossa. Tulosten mukaan vammaisia ei kuvattu yhteiskunnan tavallisina jäseninä, vaan heitä käytettiin herättämään sääliä tai pelkoa tai luomaan salaperäistä tai uhkaavaa tunnelmaa. Poliittisen tutkimuksen perinteitä noudattaen näillä tuloksilla yritettiin vaikuttaa ohjelmantekijöihin, mutta viisi vuotta myöhemmin julkaistu tutkimus toisti samoja tuloksia. Erityistä kritiikkiä herätti se huomio, että ohjelmantekijät Britanniassa keskittyvät turvallisiin vammaishahmoihin, kuten pyörätuolien käyttäjiin. Yksi peruste tälle on se, että näin voidaan välttää sellaiset hahmot, joiden vammoja pidetään ei-viehättävinä. (Barnes et al. 1999, 192.)

Sanomalehdet ja asia-tv on tuomittu brittitutkimuksissa holhoaviksi, sillä ne käyttävät säännöllisesti ei-vammaisia ”asiantuntijoita”, jotka kertovat vammaisten kokemuksista ja tarpeista (lainausmerkit alkuperäisen tekstin mukaan, Barnes et al. 1999, 193). Tietynlaiset teemat, kuten terveys, hyväntekeväisyys ja human interest, hallitsevat vammaisiin liittyviä lehtitekstejä (Smith & Jordan 1991). Usein vammainen asetetaan objektiksi – toiminnan tai katseen kohteeksi. Yksi objektivoinnin muoto on hyväntekeväisyys, jossa vammainen on säälin ja toiminnan kohteena (Barnes 1992, 7–8). Lisäksi tabloideilla on tapana dramatisoida ja samalla unohtaa vammaisen muut kokemukset. Myös niin sanotut laatulehdet kertovat vammaisista yksipuolisesti ja vahvistavat lääketieteellistä lähestymistapaa. Lisäksi tekstien kieli on ennakkoluuloista ja väheksyvää. (Barnes et al. 1999, 193.) Television dokumenttiohjelmat ovat saaneet osakseen samanlaista kritiikkiä. Ne keskittyvät vammaisten esittämiseen traagisina, mutta urheina tai avuttomina ja riippuvaisina. Lisäksi vammaisista kertovat ohjelmat esitetään yleensä huonoina katseluaikoina, jolloin niiden vaikutusmahdollisuus yleisöön pienenee huomattavasti.

(Barnes et al. 1999, 193.)

Eri tutkijat ovat yrittäneet luokitella median eri tavat esittää vammaisia. Sosiaalisen mallin tutkijoiden löytämät lähestymistavat tiivistävä Clogson (1990) tunnistaa viisi lähestymistapaa (viitattu teoksessa Barnes et al. 1999, 195):

1. Lääketieteellinen: Vammaisuus nähdään sairautena tai vikana.
2. Yhteiskunnallinen poikkeama: Vammaiset nähdään vähäosaisina, jotka tarvitsevat tukea.
3. Supervammainen: Vammaiset nähdään poikkeavina yksilöinä, joilla on yli-inhimillisiä ominaisuuksia vammasta huolimatta.
4. Vähemmistöryhmä: Vammaiset nähdään vähemmistöryhmän jäseninä, joiden elämässä on epäkohtia.
5. Kulttuurinen moninaisuus: Vammaiset nähdään moniulotteisina. Vamma ei ole ainoa ominaisuus heissä.

Haller (1995, 26–30) lisäsi listaan vielä kolme lähestymistapaa:

6. Taloudellinen: Vammaiset nähdään suurena kustannuseränä yhteiskunnalle.
7. Oikeudellinen: Vammaiset nähdään lainmukaisten oikeuksien haltijoina.
8. Kuluttaja: Vammaiset nähdään markkina-alueena.

Lähestymistavoista 4, 5, 7 ja 8 voidaan luokitella myönteisiksi. Mallit soveltuvat myös kehitysvammaisiin, sillä kehitysvammaisuuden erityispiirteet eivät sulje mitään lähestymistapaa pois.

3.2 Vammaiset Suomen mediassa

Kaiken kaikkiaan vammaisuutta mediassa on tutkittu maassamme melko vähän ja kehitysvammaisuutta vielä vähemmän. Vammaisuuden mediakuvaa on tutkittu Suomessa vasta 1980-luvulta lähtien ja sen jälkeen on valmistunut muutamia opinnäytetöitä, joista tämän tutkimuksen kannalta merkittävin on Satu Sepän kehitysvammaisia sanomalehtien henkilöjutuissa käsittelevä pro gradu (1998). Seuraavaksi esitellään lyhyesti vammaisia mediassa käsittelevät suomalaistutkimukset ja sovelletaan niiden tuloksia kehitysvammaisiin sekä vertaillaan tuloksia sosiaalisen vammaistutkimuksen löytämien

lähestymistapojen kanssa.

Seppä (1998)

Satu Sepän (1998) tutkimuksen mukaan kehitysvammaisuutta käsitellään lehdistössä useimmiten positiivinen ja reipas vammainen -stereotypian kautta. Positiivisuuden takana on kuitenkin ajatus siitä, että kehitysvammaisuus on ongelmallista ja siitä on vaikea puhua suoraan. Tätä Seppä kuvaa ylistämällä alistamiseksi (1998, 74). Sepän mukaan lehtitekstien sanavalinnoilla kehitysvammaiset saadaan usein näyttämään lapsen kaltaisilta ihmisiltä, jotka eivät ole aivan vakavasti otettavia (s. 46). Sepän aineistona ovat sanomalehtien henkilöjutut, joissa esiintyy kehitysvammainen ihminen. Tutkimuksessa havaitaan, että kehitysvammaisesta tehtävän henkilöjutun kimmoke lähtee muualta kuin kehitysvammaisesta itsestään, kuten uuden asuntolan avaamisesta, teemavuoden tapahtumista tai työllistämiprojektista (s. 65). Kehitysvammaisuus kytketään Sepän tulosten mukaan usein sairauteen ja kehitysvammaiset joutuvat helposti yleistyksen kohteeksi (s. 45–46.)

Tutkimuksessa havaittiin myös, että kehitysvammaisuutta on vaikea nimetä suoraan lehtiteksteissä. Henkilön kehitysvammaisuudesta kerrottaessa on tyypillistä kierrellä asiaa eri tavoin (s. 45). Sepän mukaan journalistiset tekstit tekevät kehitysvammaisista oman olemassaolonsa oikeutusta puolustelevalle vähemmistön. Teksteissä kehitysvammaisille rakentuu myös uhrin asema. Juttujen kielenkäyttö on usein holhoavaa ja valistavaa, mikä pitää epätasa-arvoa yllä (s. 74–75).

Liinamaa (1995)

Vammaisia taiteilijoita sanomalehtijulkisuudessa tutkineen Arja Liinamaan pro gradun (1995) mukaan vammaisuus määritellään kohtaloksi, johon eristyneisyys ja erilaisuus luonnollisesti kuuluvat. Tällä tavoin mediassa tehdään eroa vammaisen ja ei-vammaisen kesken (Liinamaa 1995, 114). Eristyneisyys selittyy siis vammaisten ominaisuuksilla ja kohtalolla, eikä sillä miten ympäristö suhtautuu vammaiseen. Tämä median tapa selittää vammaisten erilaisuutta on nurinkurinen suhteessa todellisuuteen, sillä kehitysvammaisuuden diagnoosi määritellään nimenomaan ihmisen suhteessa yhteisöön ja ympäristöön. Eristyneisyyden jättäminen vammaisen ominaisuudeksi liittyy myös toiseen

tapaan tehdä eroa vammaisten ja ei-vammaisten välille. Liinamaan mukaan enemmistö pyrkii myös suojelemaan omaa todellisuuttaan liittämällä ei-toivotut piirteet elämässä, kuten heikkouden ja autettavuuden, vammaisuuteen. Itseksensä pärjääminen on enemmistölle itsestäänselvyys, joten avuntarve käsitetään riippuvuudeksi ja kärsimystä tuottavaksi kohtaloksi. (s. 115.) Tällaisen kielenkäytön seuraus on se, että vammaiset esitetään pelkästään yksisuuntaisessa huolehdittavuussuhteessa ei-vammaisiin (s. 89).

Kehitysvammaisten kohdalla Liinamaan tulokset voidaan esittää hieman eri valossa.

Kehitysvammaisen esittäminen yksisuuntaisessa huolehdittavuussuhteessa voi usein olla totuudenmukainen, eikä kieli silloin sisällä vallankäyttöä - ainakaan samalla lailla.

Kehitysvammaisen useat toiminnat ja tavat ovat normeihin verrattuna puutteellisia ja poikkeavia, mikä kuuluukin kehitysvammaisuuden määritteisiin. Niistä kertominen lehtitekstissä poikkeavina ei aina ole väärin. Tapojen väheksyminen sen sijaan arvottaa kehitysvammaisia suhteessa ei-vammaisiin. Liinamaan tutkimuksessa tosin käy ilmi, että myönteiset taidekritiikit ovat erittäin positiivisia kun kohteena ovat kehitysvammaiset.

Heidän taiteensa on luomisvoimaista, vilpittöntä, runsasta ja antoisaa (s. 62).

Kehitysvammaisia kuvataan Liinamaan mukaan estottomiksi, vähään tyytyviksi, luoviksi, rajoittamattomiksi, tietämättömiksi, toimintakyvyttömiksi ja haavoittuvaisiksi (s. 106).

Liinamaan ja Sepän löydökset ovat siis jokseenkin yhteneviä.

Hietanen (1997)

Kohtalo-puhetavan yleisyyttä vahvistaa myös Elina Hietasen pro gradu (1997), joka käsittelee Helsingin Sanomien vammaiskirjoituksia. Hietasen mukaan vammaisuutta tulkitaan sanomalehtikirjoituksissa enimmäkseen kohtalo-, poikkeavuus-, ja taakkarepertuaarin kautta. Kaikkein harvinaisinta on tulkita vammaisuutta resurssina.

Vammaiset ovat Hietasen mukaan julkisuudessa homogeeninen ryhmä, ja kaikkia repertuaareja yhdistää eron tekeminen normaaliin (s. 95). Huomionarvoista on, että eniten puhetilaa Hietasen aineistossa olivat saaneet vammaiset henkilöt, heidän perheensä sekä erilaisten järjestöjen edustajat. Vähiten suurimmista vammaisryhmistä olivat henkilöhaastattelussa esillä kehitysvammaiset (s. 58–89).

Perttula (2002)

Elina Perttula puolestaan käsittelee pro gradussaan (2002) sanomalehdissä rakennettua vammaiskuvaa ja sen vaikuttavuutta stereotyyppisiin mielikuviin. Tulosten mukaan yleisintä on käsittää vammaiset ensisijaisesti sosiaalipalvelujen asiakkaiksi. Tämä korostaa avuntarvetta ja asiantuntijakeskeisyyttä (s. 44–47). Vammaisuus näyttäytyy sen sijaan voimavarana, kun se esitellään kulttuurisessa ja toiminnallisessa ympäristössä (s. 60–70). Lisäksi vammaiset esitetään tilanteen vankeina. Perttula antaa esimerkin rikosuutisista, joissa vammaiset esitetään puolustuskyvyttöminä. Samaan luokkaan kuuluvat myös urheilu-uutiset, joissa vammaisurheilijat näytetään reippaina ja iloisina. Molemmissa tapauksissa vammaisuus tuo juttuun lisäarvoa. Sen sijaan henkilöjutuissa tuotiin esille muitakin ominaisuuksia kuin vammaisuus. (s. 71–77.)

Sainio (2004)

Sari Sainio (2004) tutkii pro gradussaan vammaisuuden artikulaatioita eri sanomalehdissä. Sainion mukaan vammaisuus on kaavamaisista ja stereotyyppittynyttä. Sainion löytämät diskurssit yhtenevät aiempien tutkimusten kanssa. Vammaisuus esitetään Sainion mukaan yksilön ominaisuutena ja kohtalona ja vammainen on useimmiten uhri, toiminnan kohde, asiakas, tai vammaisuus on uhka ja riski. Sainion mukaan sanomalehdissä esiintyy myös valtaistuvan ja tasavertaisen vammaisen sekä sankarin ja selviytyjän diskurssit. (2004, 50–65.)

Sainio havaitsee myös, että vammaiset ovat homogeenista ja tarkemmin erittelemätöntä joukkoa silloin kun puhutaan palveluista. Rikoksista ja onnettomuuksista uutisoitaessa vamman tarkka yksilöinti on yleisempää. Sainion mukaan vammaisuus yksilöidään, kun sillä on jutulle jotakin lisäarvoa. Esimerkkinä hän käyttää rikosuutisointia, joissa uhri yksilöidään liikuntavammaiseksi tai muuten puolustuskyvyttömäksi, jolloin jutun moraalinen näkökulma korostuu, eli tämä on yhteneväinen tulos Perttulan tutkimuksen (2002) kanssa. Sainio huomauttaa, että vaikutus toimii myös toisin päin, kun esimerkiksi sosiaaliturvan leikkaukset koskettavat lehtiteksteissä homogeenista ja yksilöimätöntä vammaisten massaa. Tämä antaa vaikutelman, että säästöt eivät kohdistu erityisesti oikein kehenkään. (s. 23.)

Kehitysvammaisuus on Sainion aineiston mukaan eniten yhteydessä rikosuutisiin. Tämä johtuu erään murhajutun tuomiosta kertovien juttujen suuresta määrästä (s. 23). Sainio ei kuitenkaan pohdi, johtuuko murhajuttujen suuri määrä siitä, että mukana tapahtumassa oli kehitysvammainen.

Harjula (1996)

Lisensiaatti- ja väitöskirjatasoinen tutkimus vammaisista Suomen mediassa puuttuu melkein kokonaan. Ainoa poikkeus tästä on Minna Harjulan (1996) historian alaan kuuluva tutkimus, joka käsittelee vuosisadan vaihteen lehtikirjoittelua vammaisista. Hänen tuloksensa on referoitu vammaisten historiaa käsittelevässä luvussa (ks. s. 9–11). Harjulan löytämien vammaisuuden tulkintojen negatiivinen suhtautuminen selittyy sillä, että hänen aineistonsa koostuu 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle sijoittuvista kirjoituksista. Vammaiset eivät tuolloin olleet itse vielä aktiivisesti ajaneet omaa asiaansa, vaikka joitain vammaisjärjestöjä olikin perustettu. Lisäksi negatiivisuus selittyy asiantuntijakeskeisyydellä, sillä lähdemateriaaleista ei vammaisten oma ääni kuulu. Harjulan aineisto koostuu asiantuntijaryhmien, kuten lääkäreiden ja opettajien, käymästä keskustelusta omista julkaisuissaan.

Yhteenveto

Tutkimusten tulokset osoittavat, että suomalaisten lehtitekstien vammaisuus on kaavamaista ja stereotyypittynyttä. Monessa vammaisuutta käsittelevä opinnäytetyössä toistuu kielen rakentaman vallankäytön teema perusteena tutkimuksen tekemiselle (esimerkiksi Perttula 2002, Liinamaa 1995, Hietanen 1997 ja Seppä 1998). Ne siis jatkavat sosiaalisen mallin luomaa poliittista tutkimusperinnettä määritellään vammaisuuden sosiaalisesti rakentuneeksi ilmiöksi.

Kuten Britanniassa, myös Suomessa vammaisuus kytetään lehtiteksteissä lääketieteeseen, fyysiseen olemukseen ja toimintakyvyttömyyteen. Monissa vammaisten esiintymistä mediassa käsittelevissä tutkimuksissa on todettu myös, että mediassa tehdään eroa vammaisen ja ei-vammaisen kesken (Pietikäinen ja Luostarinen 1996, 184). Ero voidaan tehdä siten, että vammaiset määritellään keskenään samankaltaisiksi ja joiltakin osin ei-vammaisista poikkeaviksi.

Sosiaalisen mallin tutkijoiden kehittämät lähestymistavat sopivat yhteen suomalaistutkimuksissa löydettyjen vammaistulkintojen kanssa. Tosin sosiaalinen malli on tietoisesti tuonut tarjolle enemmän positiivisia lähestymistapoja vammaisuuteen. Lisäksi sosiaalisen tutkimuksen löydöistä poikkeaa Sepän havainto kehitysvammaisten tsemppaamisesta positiivinen ja reipas -vammaisen stereotypian muodossa (1998, 74). Sosiaalisen tutkimuksen tunnustama supervammaisen-lähestymistapa muistuttaa ylistämällä alistamista, mutta vaatii samalla vammaiselta yliluonnollisia kykyjä. Reipas vammaisen sen sijaan sopii kerrottaessa kehitysvammaisista, joille arkinenkin toiminta voi olla kuvailtu tekstissä suurena saavutuksena. Tätä vahvistaa Liinamaan tutkimus, jonka mukaan lehtien taidekriitikit ovat erittäin positiivisia kun kohteena ovat kehitysvammaiset (1995, 62).

Lisäksi suomalaistutkimuksissa korostuu sosiaalisen mallin lähestymistavoista puuttuva välttely. Tämä negatiivinen lähestymistapa näkee vammaiset yhteiskunnallisena poikkeamana, mutta se ei keskity tuen antamiseen, vaan muun yhteiskunnan suojelemiseen vammaisilta. Tämä liittyy havaintoon, että vammaisen ihmisen kohtaaminen vaatii ponnistelua (Määttä 1981, 84). Syynä on spontaani vieroksunta, joka syntyy vammaisen tavanomaisesta poikkeavasta ulkonäöstä tai käyttäytymisestä. Lisäksi kohtaamisessa syntyy moraalinen velvollisuudentunne, kun tulkitsemme heikommaksi ajatellun vammaisen kohtaamisen tarkoittavan vastuun ottamista hänestä. Vastuuta välttääksemme pitäydymme pinnallisessa kommunikaatiossa. Vammaisen kohtaaminen tarkoittaa siis psyykkistä räsitusta.

Lisäksi vammaisuuden esittäminen suomalaistutkimuksissa kohtalona eroaa sosiaalisen mallin lähestymistavoista. Sosiaalisen mallin mukaan kohtalon lähestymistapa viittaa henkilökohtaiseen tragediaan ja olisi siten negatiivinen. Kun lähestymistavan tarkastelusta riisutaan pois poliittiset tavoitteet, vammaisuutta on mahdollista tulkita kohtalon näkökulmasta myös neutraalisti. Tuolloin vammaisen kohtalo on muuttamaton fakta. Ymmärrettävästi muutokseen pyrkivät sosiaalisen mallin kannattajat eivät ole tätä vaihtoehtoa antaneet.

3.3 Stereotyytiat

Vammaisuuden stereotyytiat eroavat edellä kuvatuista lähestymistavoista siten, että stereotyytiat ovat vammaisiin kohdistuneita kulttuurisia odotuksia. Lähestymistavat taas kertovat mediasta löytyneistä tulkinnoista vammaisuudesta. Stereotyytioita luonnehtii niiden negatiivisuus.

Stereotyytioita pidetään toisaalta taloudellisena mutta toisaalta yksinkertaistavana tapana hahmottaa maailmaa. Stuart Hall (1999, 190–191) tiivistää stereotyytin käsitteen niin, että stereotyyppien avulla ihmisten eroja pelkistetään, olemuksellistetaan, luonnollistetaan ja jähmetetään. Hallin (1999, 190) mukaan stereotyytit ovat halventavia (ks. myös Dryer 2002, 46). Hall kertoo stereotyytin luomisessa käytettävän hyväksi kahtiajakamisen strategiaa, jossa erotetaan normaali ja hyväksyttävä epänormaalista ja epämiellyttävästä (1999, 190–191). Tämä jälkeen siinä suljetaan pois kaikki mikä ei ole sopivaa – kaikki mikä on erilaista. Stereotyyppittäminen on siis osa sosiaalisen järjestyksen ylläpitoa. Hall (1999, 192) muistuttaa, että stereotyyppittäminen esiintyy yleensä käsi kädessä valtaan liittyvän suuren eriarvoisuuden kanssa. Stereotyyppien avulla luokitellaan ihmisiä eri kategorioihin ja eriarvoisiin asemiin. Stereotyyppijä käytetään siis hegemonian vahvistamisen välineinä. Tavallisesti valta suunnataan alempiarvoisia kohtaan. Stereotyyppien voima on siinä, että ne saavat valta-asemat näyttämään luonnollisilta ja väistämättömiltä.

Richard Dryerin mukaan jokapäiväinen tyyppittely on joustavampi väline hahmottaa maailmaa. Dryer kutsuu sitä sosiaalisten tyyppien luomiseksi. Se eroaa stereotyypeistä siten, että sosiaaliset tyytit voivat muuttua ja niillä voi olla jopa ristiriitaisia ominaisuuksia. (Dryer 2002, 46.) Herkman (2005, 222) tiivistää, että sosiaalisilla tyypeillä on harmaan eri asteita, mutta stereotyytiat ovat mustavalkoisia. Stereotyytiat pyrkivät pelkistämään – usein vain ulkoisten ominaisuuksien perusteella. Niiden avulla maailmaan luodaan valtasuhteita, kun sosiaaliset tyytit vain auttavat järjestämään maailmaa ymmärrettävään muotoon.

Tässä luvussa esitellään stereotyypioiden syntyminen, vammaisista yleisimmin käytettävät stereotyytiat sekä keinot, joilla stereotyytioita yritetään purkaa.

3.3.1 Stereotyyppien luominen mediassa

Stereotyypin käsite on hyvä apuväline, kun yritetään ymmärtää lehtitekstien toimintaa (Herkman 2005, 221). On luonnollista, että journalismi kompastuu usein stereotyyppioihin, sillä toimittaja joutuu usein selittämään uutta tutun asian kautta. Painetta stereotyyppien käyttöön lehtijutussa lisäävät myös rajoitettu aika ja tila. Kun raportoidaan stereotyyppisistä aiheista stereotyyppien avulla tiedotusvälineet ylläpitävät vallitsevaa maailmanjärjestystä ja näyttävät siitä yksinkertaistetun kuvan (Kivikuru 1995, 100–101). Viestimet vahvistat siis tehokkaasti stereotyyppioita. Ongelmana on se, että stereotyyppiat saattavat muuttua ymmärtämisen esteeksi. Niiden merkitys kasvaa, kun vastaanottajilla ei ole omakohtaisia kokemuksia aiheesta (Kivikuru 1995, 101). Julkisen sanan neuvosto on varoittanut erilaisten ryhmien yksipuolisesta ja stereotyyppisestä kuvaamisesta, sillä lukijalla ei yleensä ole mahdollisuutta omakohtaisiin vertailuihin (Helminen 1996, 7).

Ymmärtämisen estäminen ei ole ainoa stereotyyppien muodostama uhka. Hallin (1999, 160) mukaan stereotyyppiat ovat luokittelun lisäksi myös vaaran, kielteisten tuntemusten sekä vihamielisyyden ja aggression alue. Tässä kohtaa voi verrata stereotyyppisiä iloisesta lapsenomaisesta kehitysvammaisesta, joka pyrkii itsenäiseen elämään, sekä avuttomasta ja arvaamattomasta kehitysvammaisesta, joka rasittaa läheisiään ja yhteiskuntaa. Sopiiko ensin mainittu käsitys kehitysvammaisesta yksilöllisyyttä ja selvitysmistarinoita ihannoivaan kulttuuriimme paremmin? Johtaako heidän suosimisensa kehitysvammaisuuden moninaisuuden ja ongelmien kieltämiseen?

Sisällön erittely ei kerro stereotyyppien seurauksista tai median vaikutuksesta yleisöön. Tässä tutkimuksessa selvitetään kuitenkin, minkälaisia viestejä ja kuinka johdonmukaisesti sitä yleisölle annetaan kehitysvammaisista Aamulehdessä.

3.3.2 Vammaisuuden stereotyyppiat

Vammaisuuden stereotyyppiat perustuvat entisaikojen taikauskoon, myytteihin ja uskomuksiin (Barnes 1992, 5). Ne elävät ja vahvistuvat yhä, sillä media ei esitä vammaisuuden stereotyyppioita haastavia viestejä (Barnes et al. 1999, 197). Myös Määtän (1981, 89) stereotyyppikäsitteen mukaan ihmiset kantavat mukanaan vääriä tai vääristyneitä kuvia vammaisista henkilöistä. Vammaisuuden stereotyyppioita voidaan pitää vahingollisina

siksi, että stereotypiat estävät ihmisiä kohtelemasta toisiaan yksilöinä (Liebkind 1988, 130). Stereotyyppinen suhtautuminen vaikuttaa mitä todennäköisimmin vammaisen ihmisen kohtaamisen laatuun. Lisäksi stereotypiat vaikuttavat vammaisten mahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Esimerkiksi vammaisten käsittäminen riippuvaisina vaikuttaa politiikan kehittymiseen, palvelujen tarjoamiseen ja hyväntekeväisyyden asenteeseen. Ryhmän, jolla on yhteiskunnan kannalta negatiivisia piirteitä, leimaaminen stereotypian avulla yhtenäiseksi joukoksi oikeuttaa yleensä ryhmän syrjimisen (Määttä, 90).

Vammaisuuden stereotypioita on tutkittu paljon, mutta kehitysvammaisiin kohdistuneita stereotypioita ei niinkään. Jälleen kerran katson vammaisia koskevien tutkimustulosten koskevan myös kehitysvammaisia. Vammaisten stereotypioita mediassa ovat tutkineet muun muassa Jack A. Nelson (2003) ja Colin Barnes (1992). Tulosten mukaan vammaisista ovat lähes aina kertoneet ei-vammaiset, ja näkökulmat ovat lähempänä ennakkoluuloja ja harhaluuloja kuin vammaisen kokemusten todellisuutta. Yleisin stereotypia vammaisesta on sen korostaminen, mitä vammaisen ei osaa tai missä suhteessa hän on vajaa. Suomessa vammaisten rooli odotuksiin ja sitä kautta stereotypioihin yleensä (ei vain mediassa) on luonut katsauksen Määttä (1981). Hänen mukaansa vammaiset nähdään ensisijaisesti vammaisina ja vasta toissijaisesti inhimillisinä ihmisinä tarpeineen ja toiveineen. Vammaisuus peittää yksilölliset ominaisuudet ja saa muut ihmiset näkemään vammaiset ominaisuuksiltaan yhtenäisenä ryhmänä.

Barnesin (1992, 5, 13) mukaan tietyt vammaisuuden stereotyypit näkyvät samankaltaisina kaikilla kulttuurin alueilla – myös mediassa. Nämä stereotyypit medikalisoivat, suosivat, kriminalisoivat ja epäinhimillistävät vammaisia. Ne ovat osaltaan luomassa vammaisiin kohdistuvia asenteita. Vammaistutkimuksen sosiaalinen malli määrittelee tämänkaltaisen stereotypisoinnin yhdeksi sarron muodoksi. Barnes on löytänyt mediasta 11 vammaisuuden stereotypiaa ja Nelson puolestaan kuusi. Nelsonin (2003, 177) luettelemat vammaisuuden stereotypiat kertovat lähinnä populaarikulttuurissa käytettävistä stereotypioista.

Sekä Barnes ja Nelson luokittelevat yhdeksi stereotypiaksi säälin kohteen. Barnesin mukaan vammaisen nähdään usein *hyväntekeväisyyden ja säälin kohteena*, kun Nelson nimittää stereotypiaa *uhrin ja säälin kohteeksi*. Molempien stereotyyppien mukaan

vammaisuus rinnastuu kärsimykseen ja sitä lähestytään parannuskeinojen kautta. Tämä toistuu myös uutisissa, joissa vammaiset esitetään passiivisina ja sääliittävinä. Usein lehtitekstien holhoavuus näkyy vammaisiin viittaamisella pelkällä etunimellä. Barnesin mukaan lääketieteellinen lähestymistapa vie huomiota sosiaalisilta näkökulmilta.

Hyväntekeväisyyden ja muiden auttamisen korostaminen johtaa helposti sääliin. Nelsonin (2003, 177) mukaan myös sanomalehtien feature-jutuissa syyllistytään säälin käyttöön ajoittain.

Nelson pitää uhri ja sääli -stereotypiaa yhtenä suurena stereotypiana, kun Barnes erottaa uhri-näkökulman omaksi tyypikseen. Barnesin löytämä toinen stereotypia on vammaisen *väkivallan ja rikosten kohteena*. Tämä tuottaa ajatuksen täydellisestä avuttomuudesta ja avun tarpeesta. Barnesin mukaan sanomalehdillä on tapana sensationalisoida uutiset, jotka kertovat vammaisiin kohdistuvasta väkivallasta. Esimerkiksi yli puolet oppimisvaikeuksista kertovista uutisista esittävät vammaiset uhreina, useimmiten seksuaalisen hyväksikäytön, varkauksien tai pahoinpitelyn (Wertheimer 1988, 35). Itse käsittän tähän stereotypiaan myös vammaiset onnettomuuksien – ei vain tahallisen pahanteon – uhreina.

Vammaisen voidaan esittää myös rikosten tekijänä. Barnes on havainnut myös *pahan ja ilkeän vammaisen* stereotypin. Hänen mukaansa lehtiteksteissä älyllinen vamma yhdistetään toisinaan rikollisuuteen niin sensaatiota hakevissa tabloideissa kuin ”laatulehdissä”. Barnesin (1992, 11) mukaan nämä lehtitekstit lähettävät viestiä, että vammaisiin ei voi luottaa ja että heidät on syytä eristää. Tämän ajatuksen taustalla on Barnesin käyttämä sosiaalinen malli, jonka mukaan stereotypiat ovat sorron väline.

Sekä Barnes että Nelson ovat havainneet fiktiossa esiintyvän stereotypin, jota Barnes kutsuu *kiinnostavaksi kuriositeetiksi* ja Nelson *vammaisen uhkana* -stereotypiksi. Molemmissa on kyse siitä, kuinka vammaisia henkilöitä käytetään luomaan esimerkiksi tv-sarjoissa muun muassa uhan tai salaperäisyyden ilmapiiriä. Tämä stereotypia toistuu lähinnä fiktiossa tunnelmanluojana, joten sanomalehtitekstejä tutkiessa stereotypia ei ole oleellinen. Nelsonin (2003, 178) mukaan populaarikulttuurissa jatkuvasti toistetut kuvat vammaisista jättävät väkisinkin jälkensä ihmisten asenteisiin.

Salaperäisyys liittyy myös Barnesin seuraavaan stereotypiin - *yliluonnolliseen*

hahmoon. Sen mukaan vammaisella oletetaan olevan yliluonnollisia kykyjä. Myös ponnistelut kohti normaalia nähdään yliluonnollisina ja palkittavina. Nelson kutsuu vastaavaa ”Supercrip”-stereotyyppiä nimellä *vammainen sankarina*. Suurien esteiden voittaminen on suosittu tapa käsitellä vammaisia henkilöitä mediassa Nelsonin mukaan tämä korostuu erityisesti televisiossa. Myös lehtiteksteissä käytetään tätä stereotyyppiä kun kerrotaan vammaisten saavutuksista. Nelsonin mukaan vammaisten omissa yhteisöissä tarinoita pidetään supercrip-tarinoina, jotka vievät huomion pois oikeista ongelmista. Tämän ajatuksen mukaan muutamien sankarien saama huomio on pois kaikkien vammaisten esteettömyyden, asumisen, työn saamisen tarvitsemasta huomiosta. Sankarit saavat ehkä muut vammaiset tuntemaan itsensä myös vähemmät merkittäviksi. (Nelson 2003, 177– 178.)

Koominen hahmo -stereotyyppi on Barnesin mukaan harvinainen. Vammaisuus esitetään naurettavana monissa komedioissa, mutta harvoin lehtiteksteissä. Barnes huomauttaa, että on olemassa komedioita, jotka kääntävät asettelmaa ja pilkkaavat ympäristön suhtautumista vammaisiin. Tätä käsitelen stereotyyppien murtamisosiossa (s. 31).

Itsensä pahin vihollinen -stereotyyppian mukaan vammaiset voisivat voittaa vammaisuutensa, kunhan lakkaavat säälimästä itseään. Barnesin mukaan tämä toistuu joskus myös lehtiteksteissä ja antaa esimerkkinä hiviä (joka tosin on sairaus eikä vamma) käsittelevät uutiset. Nelson viittaa samankaltaiseen stereotyyppiin nimeltä *vammainen sopeutumattomana*. Hänen mukaansa televisio-ohjelmissa ja elokuvissa näkyy vammaisia henkilöitä, joilla on vaikeuksia käsitellä ongelmiaan. Ohjelmat ovat esittäneet heidät katkerina ja itseään säälinä, koska he eivät ole opetelleet käsittelemään vammaisuuttansa. Yleinen viesti vammaiselle Nelsonin mukaan on: ”Ota itseäsi niskasta kiinni, niin saat otteen elämästä.” Tyypillistä on, että ei-vammaiset ymmärtävät vammaisen tilanteen paremmin kuin vammaisen itse ja opastavat häntä eteenpäin elämässä. Kyseinen stereotyyppi pitää vallalla käsitystä, että vammaiset tarvitsevat opastusta, sillä heillä itsellään ei ole arvostelukykä. (Nelson 2003, 178–179).

Vammainen henkilö tarvitsee muiden apua ja hoivaa Barnesin *taakka-* ja Nelsonin *vammainen huolehdittavana* -stereotyyppien mukaan. Vammaisen auttaminen esitetään velvollisuutena ja ei-toivottuna taakkana perheelle tai yhteiskunnalle. Nelsonin mukaan tämä stereotyyppi epäinhimillistää vammaiset. Vammaista käytetään fiktiivisessä tällöin lähinnä

auttajien jalouden kuvaamiseen, mikä tekee vammaisesta lähinnä lavasteen tai tehosteen eikä ihmisen, jolla olisi myös annettavaa. Esimerkkejä löytyy monista kaunokirjallisuuden klassikoista, kuten Heidistä (Spyri) ja Saiturin joulusta (Dickens) (Nelson 2003, 179).

Seksuaalisesti epänormaali -stereotyyppi toistuu Barnesin mukaan toisinaan sensaationhakuissa uutisissa, jotka käsittelevät vammaisia perverssina rikollisina. Sen mukaan vammaisen on joko seksuaalisesti kyvytön tai yliseksuaalinen. (Barnes 1992, 16.)

Vammaiset esitetään harvoin lehtiteksteissä tavallisina, työssäkäyvinä ja yhteiskuntaan osallistuvina jäseninä. Tämä ruokkii käsitystä vammaisista alempiarvoisina henkilöinä. Tätä stereotyyppiä on Barnesin (1992, 17–18) mukaan *kyvytön yhteiskunnan jäsen*.

Barnesin tulkinnan mukaan kaikkein toivottavin stereotyyppi vammaisista olisi *normaali*. Vammaisen on tällöin tavallinen henkilö, jolla vain sattuu olemaan jokin vamma (Barnes 1992, 18–19). Normaali on pikemminkin Dryerin määrittelemä sosiaalinen tyyppi kuin stereotyyppiä.

Nelson löytää vielä yhden stereotypian, jota ei Barnesin listauksessa ole. Se on *vammaisen henkilönä, jonka ei olisi pitänyt selvitä*. Kyseisen stereotypian mukaan kuolema on vammaisuutta parempi ja siitä on paljon esimerkkejä fiktiossa. Se kertoo käsityksestä, että vakavan fyysisen vamman kanssa ei voi elää täyttä ja onnellista elämää, joten elämä on tarpeeton. Nelsonin mukaan stereotyyppi kertoo ihmisten omasta kuolemanpelosta ja haavoittuvuudesta, joista vammaisen kohtaaminen muistuttaa. Kuolema esitetään parempana vaihtoehtona, sillä se vapauttaa yhteisön ja yhteiskunnan vammaisen tarvitsemasta pitkäaikaisesta huolenpidosta. (Nelson 2003, 179.) Yleisin esimerkkitarina kertoo vakavasti halvaantuneesta henkilöstä, joka anelee muita auttamaan itsemurhassa. Myös Määtän (1981, 87) mukaan esimerkiksi jotkut sadut, kuten Veljeni Leijonamieli (Lindgren) sisältävät ajatuksia vammaisuudesta kuolemaakin parempana kohtalona.

Kaikkien stereotyyppien kohdalla Barnes viittaa kirjallisuuteen, mainoksiin tai draamaan. Useimmat stereotyypit löytyvät myös lehtiteksteistä. Vain kiinnostava kuriositeetti, koominen hahmo, taakka ja normaali ovat sellaisia stereotyyppisiä, joita Barnes ei mainitse löytyvän lehtiteksteistä.

Stereotyyppiat luovat rooli-odotuksia vammaisille. Määtän (1981, 89–95) mukaan vammaisiin liitetään seuraavanlaisia rooli-odotuksia:

- Vammaisten tulisi sopeutua vammaansa ja osoittaa hiljaista sankaruutta.
- Vammaiset eivät saisi korostaa häiritsevästi erilaisuuttaan tai vedota siihen. Tämän käsityksen mukaan vammaisen ei ole oikeutettu vaatimaan erityiskohtelua vain siksi, että on "erilainen".
- Vammaisten elämänsentien tulee olla vakava ja yritteliäs.
- Huvittelu ja nautintojen etsiminen eivät sovi vammaisille.
- Vammaisten tulisi tavoitella normaaliutta. Heidän tulisi siis suostua kaikkiin mahdollisiin lääketieteellisiin tai yhteiskunnallisiin toimiin, jotka normalisoivat häntä ja hänen elämäntilannettaan.
- Vammaisten tulisi osoittaa kiitollisuutta muille yhteisön jäsenille. Heidän tulisi siis elää aina nöyryydessä sen vuoksi, että saa olla olemassa.

Kuten stereotyyppiat, myös rooli-odotukset toimivat päällekkäin toistensa kanssa, eivätkä sulje toisiaan pois. Edellä mainitut stereotyyppiat ja rooli-odotukset sopivat yhtä lailla myös kehitysvammaisiin kuin vammaisiin yleensä. Poikkeuksena on Määtän mainitsema vakavuus ja yritteliäisyys. Kuten Sepän ja Liinamaan tutkimuksissa on havaittu, kehitysvammaisia verrataan usein lapsiin. Kehitysvammaisille voidaan ”antaa lupa” olla iloinen ja hilpeä. Yritteliäisyys on edelleen hyve, mutta iloiseen kehitysvammaiseen on helppo suhtautua, sillä se vastaa yleistä mielikuvaa lapsentasoisesta henkilöstä.

Barnesin ja Nelsonin havaitsemia stereotyyppioita käytän pohjana koodausrunossa, jonka avulla aineistoa luokitellaan. On muistettava, että Barnesin lähtökohta vammaistutkimukseen on sosiaalinen teoria ja vammaisten aseman parantaminen. Tämä näkyy esimerkiksi hyväntekeväisyyden liittäminen suoraan sääliin. Koska tämä tutkimus ei ole taustaltaan poliittinen, kuten Barnesin teoriat, joitain stereotyyppioita on muunneltu sopivaksi tätä tutkimusta varten. Hyväntekeväisyyden ja säälin kohde -stereotyyppian sijaan aineistosta etsitään *Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde -stereotyyppiä*. Tarkoituksena on etsiä juttuja, joissa vammaisen kuvataan hoidon ja avun kohteena ja objektina. Tämän stereotyyppian erottaminen taakka-stereotyyppiasta ja kyvytön yhteiskunnan jäsen -stereotyyppiasta on hienosyisempää. Taakan ilmentyminen vaatii, että tekstissä pitää jotenkin korostua hoidon vaatavuus ja raskaus sen lisäksi, että vammaisen henkilö

kuvataan hoidokiksi. Kyvytön yhteiskunnan jäsen -stereotypian sisältävissä jutuissa korostetaan sen sijaan vammaisen puutteita suhteessa ”tavallisiin kansalaisiin”. Eli tavallisen yhteiskunnan jäsenen oletetaan käyvän töissä, koulussa, harrastuksissa, hankkivan perheen ja niin edelleen. Jos tekstissä kuvaillaan vammaista pääasiallisesti niin, ettei hän kykene "normaaliin toimintaan", niin silloin kyseessä on kyvytön yhteiskunnan jäsen-stereotypia.

Analysoitaviin stereotypioihin luen mukaan myös *Reippaan vammaisen* Sepän ja Liinamaan tutkimusten perusteella. Kuten aiemmin on todettu, reippauden korostaminen on tyypillistä puhuttaessa nimenomaan kehitysvammaisista (Seppä 1998). Sen puuttuminen Barnesin ja Nelsonin listoista saattaa johtua siitä, että stereotypia vaikuttaa liian positiiviselta täyttääkseen stereotypian määritelmän. Reippauden ja positiivisuuden korostamisen takana on kuitenkin vaikeus puhua ongelmista suoraan. Seppä (1998, 74) kuvaa tätä ylistämällä alistamiseksi. Näennäinen positiivisuus muodostaa vammaisista sellaisen kuvan, että heitä ei voi ottaa vakavasti. Tämä stereotypia eroaa sankarivammaisesta siten, ettei sankaruus vaadi ihmeiksi luokiteltuja saavutuksia (vrt. supercrip), vaan arjen sankaruus on saavutus sinänsä. Näin saadaan koottua koodausrungoksi seuraava lista stereotypioista:

- 1 = *Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde*
- 2 = *Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde*
- 3 = *Paha ja ilkeä vammainen*
- 4 = *Koominen hahmo*
- 5 = *Vammainen sankarina*
- 6 = *Parempi kuollut*
- 7 = *Itsensä pahin vihollinen*
- 8 = *Taakka*
- 9 = *Seksuaalisesti epänormaali*
- 10 = *Kyvytön yhteiskunnan jäsen*
- 11 = *Normaali (muiden ominaisuuksien korostaminen)*
- 12 = *Reipas vammainen*

3.3.3 Stereotyyppien vastustaminen

Stuart Hallin (1999, 211–222) mukaan stereotyyppjä on yritetty horjuttaa kolmen eri strategian mukaan.

1) *Stereotyyppien kääntäminen nurin*. Hall käyttää esimerkkinä nurin kääntämisestä mustien vapautusliikkeen aikana tehtyjä elokuvia, jotka nostivat mustan miehen statistin roolista vallan ja toiminnan keskiöön. Hahmot kuten Shaft loivat mustalle yleisölle uuden samastumispuolelman. Toisaalta stereotyyppi ei poistunut, vaan se lähinnä korvattiin toisella. Elokuvat vahvistivat käsitystä mustasta miehestä seksistisenä, väkivaltaisena ja villinä machona. Irrottautuminen yhdestä stereotyyppisestä ääripäästä saattaa merkitä joutumista toisen stereotypian loukkuun. Kielteisistä merkityksistä ei siis päästä eroon.

Kehitysvammaisten kohdalla stereotyyppien nurin kääntäminen tarkoittaisi heidän esittämistään aktiivisina ja kyvykkäinä, äänekkäinä ja näkyvinä. Kykyjen ja aktiivisuuden korostamista käytetään jo lehtiteksteissä kehitysvammaisista kerrottaessa, mutta stereotyyppien murtaminen jää usein yritykseksi, sillä helposti sorrutaan ylistämällä alistamiseen (vrt. Seppä 1998). Mielenkiintoista olisi esimerkiksi esittää kuva ylpeästä kehitysvammaisesta joka säälii tai alistaa jotain ihmisryhmää.

2) *Myönteisten kuvien tuottaminen*. Tämän strategian tavoite on korvata kielteiset kuvat myönteisillä. Hallin mukaan se perustuu erilaisuuden hyväksyntään ja sen ylistämiseen. Keinona on muiden ominaisuuksien korostaminen ja monimuotoisuuden laajentaminen. Ongelmana on, että myönteiset kuvat eivät välttämättä onnistu poistamaan kielteisistä stereotyyppiä, vaikka kasvattavat myönteisen kuvaston määrää. Kehitysvammaisista yritetään Seppän mukaan tuottaa lehtiteksteissä ylipositiivisia kuvia. Strategia pyrkii stereotypian muuttamiseen sosiaalisiksi tyyppiksi, mutta yritys kaatuu siihen, että se käyttää keinonaan vain kehitysvammaisten myönteisiä ominaisuuksia. Monipuoliset ominaisuudet ja yksilöiden erot huomioiva sosiaalinen tyyppi ei voi koostua vain myönteisistä piirteistä. Kehitysvammaisuuden negatiiviset puolet tulisi olla myös näkyvillä. Tämä huomioidaan kolmannessa strategiassa.

3) *Stereotyyppien murtaminen sisältä käsin*. Kolmannen vastastrategian tavoitteena on horjuttaa vallitsevia merkityksiä. Se keskittyy stereotyyppien muotoihin, eikä uusien sisältöjen kehittelyyn. Stereotyyppi yritetään saada toimimaan itseään vastaan. Yksi

stereotyypioiden ja yleistämisen rikkomisen apuväline on huumori (Bergson, 1994, 110). Sen avulla voidaan kyseenalaistaa valtasuhteita ja parhaimmillaan huumori osoittaa ennakkoluulojen naurettavuuden. Barnes (1992, 15) luettelee vammaisia viihdyttäjiä, jotka ovat kehittäneet komediaa, joka keskittyy yhteiskunnan absurdiin tapaan kohdella vammaisia. Vaikka satiiri on tärkeä tapa tuoda vähemmistöryhmien näkökulmia julkisuuteen, Barnesin (1992, 15) mukaan media ei huomioi kyseisiä viihdyttäjiä tai heidän materiaaliaan. Kuten kaikkia muitakin viestejä, myös komediaa voidaan tulkita ”väärin”. Huumori voi siis samaan aikaan pönkittää vallitsevia stereotyyppisiä, vaikka sen tarkoitus olisi toinen. Vähemmistöjen edustajat saattavat pelätä, että stereotyypeille nauraminen johtaa koko vähemmistölle nauramiseen (Herkman 2005, 222).

Johtopäätöksissä palaan stereotyypioiden vastustamiseen lehtiteksteissä tämän tutkimuksen tulosten perusteella.

4 MEDIA VAIKUTTAA UUTISKRITEERIEN AVULLA

”Uutiset piirtävät normaalin ja poikkeavan käyttäytymisen välistä rajaa.”

(Kunelius 2003, 191.)

Uutisten tuotanto vaatii jatkuvaa käyttäytymisen arviointia ja arvovalintoja. Arvovalinnat joukkoviestinnässä perustuvat Kuneliuksen mukaan aina emoyhteiskuntansa normeille ja arvoille (2003, 190). Joukkoviestintä ylläpitää arvoja ja normeja kahdella tapaa: se tarjoaa materiaalia, jota kuluttamalla yleisö voi uusintaa omaa arvo- ja normijärjestelmäänsä ja se tyrkyttää mallejaan, arvoja ja normeja ihmisten käyttöön. Normit näkyvät mediassa tiettyjen rajausten ja näkökulmien suosimisena, joka vaikuttaa ihmisten ajattelutapoihin. (Kunelius 2003, 144, 190.) Tätä kutsutaan kehystämiseksi (framing).

Tämän tutkimuksen teoreettinen lähtökohta on yhteneväinen kehystämisteorian kanssa: joukkoviestintä toistaa asioista samoja jäsennyksiä, jotka puolestaan vaikuttavat ihmisten ajattelutapoihin. Kun yleisölle kerrotaan asioista aina tietyn kehyksen mukaisesti, yleisön odotukset ja tiedot kyseisestä asiasta muuttuvat kehystä vastaaviksi. Yhdenmukainen kirjoittelu johtaa tiettyjen assosiaatioiden automatisoitumiseen. Samalla tavalla toimii stereotyyppien pönkittäminen. Kehystämistäutkimusten mukaan todennäköiset assosiaatiot voivat paljastua median viljelemiä vertauskuvia tarkastelemalla (Kunelius 2003, 145). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan eritellä kaikkia käytettyjä vertauskuvia aineiston suuren koon takia, vaan keskitytään stereotyyppisiin, joita toki voidaan rakentaa ja paljastaa myös vertauskuvien avulla.

Erilaiset lähestymistavat ja stereotyyppit ilmentävät myös kehitysvammaisista kertovaan juttuun muodostettuja rajoituksia ja näkökulmia. Joukkoviestintien näkökulmien ja rajausten valintoja ohjaavat puolestaan uutiskriteerit.

4.1 Uutiskriteerit yhteiskunnan peilinä

Uutiskriteerien tarkastelu kehitysvammaisista kertovissa lehtijutuissa on perusteltua, sillä ”sisäänpääsäännöt julkisuuteen muokkaavat kuvaa, jonka kulttuuri itsestään jäsenilleen antaa” (Kunelius 2003, 191).

Kuneliuksen (2003, 190) mukaan joukkoviestintä perustuu aina yhteiskuntansa normeille ja arvoille. Kertoessaan yhteiskunnasta näiden normien pohjalta joukkoviestintä usein vahvistaa niitä. Arvojen uusiminen takaa yhteiskunnan arvopohjan jatkuvuuden. Uutisoitavien asioiden valintaan vaikuttaa yhteiskunnan vallitsevien arvojen lisäksi tekijöiden käsitys vastaanottajista: Mikä yleisöä kiinnostaa, mitä se ymmärtää ja mikä sille on tärkeää? Lisäksi itse asian lähestyttävyyys vaikuttaa sen uutisointiin: Onko asia helposti ennalta tuttu, tallennettavissa, tuotantorutiinien mukainen ja sopiiko se välineeseen? Uutiskriteereihin vaikuttavat siis oletukset yleisöstä ja tapahtuman lähestyttävyyys. (Golding & Elliot 1979, 114–123.)

Uutiskriteereissä on kyse standardeista, joiden avulla uutisoitavat asiat valitaan ja julkaistavien uutisten keskinäinen arvo ratkaistaan (Kuutti & Puro 1998, 181). Uutiskriteetit ovat siis osa toimitusten rutiineja. Ne eivät varsinaisesti takaa journalismin objektiivisuutta vaan oikeuttavat uutistyön joitain käytäntöjä ja toimivat niiden lähteenä. Goldingin ja Elliotin mukaan uutiskriteerit ohjaavat uutisten tekoa kahdella tavalla. Ensinnäkin ne ovat valintakriteerejä, kun toimituksessa valitaan käytössä olevasta materiaalista uutiskynnyksen ylittävät aiheet. Toiseksi uutiskriteerit ohjailevat, miten valittu aihe esitetään. Ne ohjaavat, mitä piirteitä jutussa kannattaa korostaa, mitä jättää vähemmälle huomiolle tai kokonaan pois. (Golding & Elliot 1979, 114–123.) Kuten aiemmin on todettu, uutiskriteerit vaikuttavat siis siihen, mikä lähestymistapa juttuun valitaan. Uutiskriteerit vaikuttavat jutun sisältöön myös siten, että jutussa tuodaan herkästi esille niitä seikkoja, jotka vahvistavat jutun uutisellisuutta ja siten perustelevat jutun julkaisua.

4.2 Uutiskriteerit aiempien tutkimusten mukaan

Saksalainen Henk Prakke on jakanut uutiskriteerit ajalliseen etäisyyteen (nykyhetki), kulttuuriseen etäisyyteen (yleisön osallisuus tapahtumassa, tapauksen tunnettavuus ja kiinnostavuus) sekä maantieteelliseen etäisyyteen (läheisyys) (Hémanus 1990, 95–96). Oman tutkimukseni kannalta tärkeimmät ovat norjalaisten Johan Galtungin ja Mari Holmboe Rugen (1965) listaamat uutiskriteerit. Heidän luettelonsa uutisarvoon vaikuttavista piirteistä on jo klassinen:

- *Toistuvuus*. Kerran uutiskynnyksen ylittänyt tapahtuma pääsee sen yli helpommin myös

vastaisuudessa. Uutistoiminta seuraa tapahtumasarjoja, joista se on jo kerran uutisoanut, vaikka tapahtumat eivät olisikaan enää kovin merkittäviä uutiskriteereillä mitattuna (Bruun, Koskimies, Tervonen 1986, 56–61). Esimerkiksi presidentin vaihtuessa vaalitulos uutisoidaan, ja kun presidentti aloittaa virallisesti työnsä, siitä tehdään uudelleen uutinen.

- *Voimakkuus*. Useat tutkijat ovat todenneet, että uutisen arvoon vaikuttaa se, kuinka laajaa joukkoa tapahtuman vaikutukset koskevat. Esimerkiksi useita ihmisiä kuolee vs. yksi loukkaantuu. Uutisarvo kasvaa, kun tapahtuman vaikutukset koskettavat uutisten katsojia tai kuulijoita tai niitä ryhmiä, joihin he kuuluvat. (Golding & Elliot 1980, 123.)

- *Yksiselitteisyys*. Kun toimijoilla selkeät roolit, on tapahtumasta helppo kertoa ja uutiskynnys ylittyy.

- *Kulttuurinen merkittävyys*. Kriteeri viittaa yleisön mahdollisuuteen samaistua tapahtumaan. Esimerkiksi kun bussiturmassa Espanjassa kuolee myös suomalaisia. Tämä viittaa myös Prakken kulttuurisen läheisyyden kriteeriin.

- *Odotettavuus*. Uutinen vahvistaa yleisön odotukset jostain tapahtumasta, esimerkiksi väkivaltaisuuden mielenosoituksessa tai vallankaappauksen poliittisesti epävakaaassa maassa. Uutiskynnys ylittyy myös sitä herkemmin, mitä paremmin toimituksessa on osattu ennakoida tapahtumaa.

- *Yllätyksellisyys*. Galtung ja Ruge huomasivat, että laajat ja hitaasti muotoutuvat, hyvin merkittävänkään prosessit eivät ylitä uutiskynnystä yhtä helposti kuin ainutkertaiset ja dramaattiset tapahtumat, kuten terrori-iskut (Bruun, Koskimies, Tervonen 1986, 56–61). Tuore ja arvaamaton tapahtuma on uutisarvoltaan muita korkeampi.

- *Jatkuvuus*. Esimerkiksi sota ulkomailla tai keskustelu vaalirahoituksesta jatkuu. Jatkuvuus-kriteeri toteutuu usein rikosuutisoinnissa, sillä Journalistin ohjeiden mukaan mukaan hyvään journalistiseen tapaan kuuluu seuraava: ”Jos tutkintapyynnöstä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka.” (Journalistin ohjeet 2005.)

- *Päivän valikoima*. Kriteeri täyttyy, kun mitään muuta merkittävää ei ole päivän aikana

tapahtunut. Kriteerin täyttävät uutiset eivät aina täytä ajankohtaisuuskriteeriä, jolloin uutinen olisi voitu julkaista myöhemmin.

- *Kohde kuuluu eliittiin.* Eliittihenkilöistä tai -maista tuotetaan herkemmin uutisia, kuin vallitsevan hierarkian mukaan alempiarvoisista toimijoista.

- *Henkilöitävyys.* Tämä korostaa tarvetta tehdä jutuista ymmärrettäviä ja viittaa samalla yksiselitteisyyden kriteeriin.

- *Negatiivisuus.* Galtung ja Ruge huomasivat, että mitä negatiivisempi tapahtuma on, sitä helpommin siitä tehdään uutinen. Tähän on tutkijoiden mukaan monta syytä. Negatiiviset asiat muun muassa tapahtuvat yleensä nopeammin kuin positiiviset. Negatiiviset tapahtumat ovat myös yleensä kielteisiä kaikille lukijoille, kun taas positiiviset asiat ovat myönteisiä vain osalle.

Galtungin ja Rugen luetteloon soveltuvat Goldingin ja Elliotin havaitsemat kriteereihin vaikuttavat asiat: käsitykset yleisöstä ja ennen kaikkea materiaalin lähestyttävyyys. Lueteltujen kriteerien takana toistuu koko ajan ajatus uutisen vaivattomasta ja helposta kertomisesta yleisölle (Golding & Elliot 1979, 114–116). Uutiskriteerit muistuttavat rutiininomaisuudessaan stereotyyppioita. Molempia käytetään, jotta uutisvirran nopea tuottaminen olisi mahdollista. Lisäksi sekä uutiskriteerit että stereotyyppiat pönkittävät yhteiskuntansa normeja. Kaikki uutiskriteerit eivät vaikuta samaan aikaan – osa niistä on hieman päällekkäisiä, osa jopa ristiriidassa keskenään. Galtungin ja Rugen mukaan tapahtumasta tulee sitä todennäköisemmin uutinen, mitä useampaa kriteeriä tapahtuma noudattaa. Jollei tapahtuma täytä useampaa kriteeriä, siinä täytyy olla enemmän yhtä kriteeriä, joka tekee siitä uutisen. (Tunstall 1971, 261–263.)

Kriteerit vaihtelevat muun muassa sanomalehden omistussuhteiden, poliittisen kannan, koon ja ilmestymistiheyden perusteella (Kuutti & Puro 1998, 182). Luetellut piirteet ovat ristiriidassa keskenään ja niistä on muutenkin vaikea nähdä, miten ne suosivat erityisiä arvoja. Kuneliuksen mukaan lehtitekstien uutisarvo syntyykin näiden piirteiden yhdistelmästä ja niitä tarkastellessa näkee paremmin uutiskriteerien ja yhteiskunnan arvojen välisen suhteen (2003, 191). Kuneliuksen mukaan esimerkiksi mitä matalampi kohdemaan asema on kansainvälisessä järjestyksessä, sitä negatiivisempia ja suurempia

tapahtumien on oltava tullakseen uutisiksi. Sen sijaan kotimaan uutisissa tavalliset kansalaiset voivat ylittää uutiskynnyksen, kunhan he tekevät normaalista poikkeavan teon. Ja mitä korkeampi on uutisten kohteen yhteiskunnallinen asema, sitä helpommin hänestä syntyy uutinen. Vallitseva yhteiskunnallinen hierarkia heijastuu siis uutisiin. (Kunelius 2003, 191.) Kriteerit eivät myöskään ole staattisia, vaan ne muuttuvat olosuhteiden mukaan. Esimerkiksi Kuutin ja Puron mukaan nykyisin kaupallisuuden paine on korostanut kiintoisuuden kriteeriä, jonka mukaan uutisoitavia asioita valitaan niiden oletetun mielenkiinnon perusteella. Kiinnostavuuteen sisällytetään henkilökohtainen mielenkiinto ja vetovoima, sympatia, epätavallisuus, kehitys, taistelu, jännitys, seksi, korkea ikä ja eläimet. (Kuutti & Puro 1998, 182.) Myös Golding ja Elliot pitävät tapahtuman viihteellisyyttä tärkeänä kriteerinä (1980, 122). Muita Kuutin luettelemia kriteerejä, joita ei mainita Galtungin ja Rugen luettelossa, ovat tapahtuman ajankohtaisuus ja läheisyys. Myös tiedotusvälineen omalla tuotannolla on matalampi uutiskynnys kuin ulkopuolisella tarjonnalla (Kuutti & Puro 1998, 182). Tapahtuman lyhytkestoisuus on myös yksi uutiskriteeri. Mitä tiiviimpi tapahtuma, sitä vaivattomampi siitä on kertoa. Tämä kriteeri viittaa myös yksiselitteisyyden kriteeriin (Golding & Elliot 1980, 120).

Edellä lueteltuja uutiskriteerejä käytetään yhtenä luokkana koodatessani aineistoa. Sen avulla saadaan selville, mitkä uutiskriteerit täyttyvät kehitysvammaisista kertovissa lehtijutuissa. Uutiskriteerien käytön tutkimista helpottaa se, että aineistossa on mukana vain yksi sanomalehti. Kuten aiemmin on mainittu, kriteerit vaihtelevat eri julkaisuissa.

1. *Toistuvuus.*
2. *Voimakkuus.*
3. *Kulttuurinen merkittävyys.*
4. *Odotettavuus.*
5. *Yllätyksellisyys.*
6. *Jatkuvuus.*
7. *Päivän valikoima.*
8. *Kohde kuuluu eliittiin.*
9. *Henkilöitävyys.*
10. *Negatiivisuus.*
11. *Kiinnostavuus.*

5. Tutkimusmenetelmä ja -materiaali

Tutkimuksen aineisto koostuu kaikista Aamulehdessä vuosina 2007–2008 julkaistuista artikkeleista, joissa viitataan kehitysvammaisuuteen. Ajankohdan määräsivät Ylisen insuliinisurmat, joista uutisoitiin ensimmäisen kerran 11.8.2007. Aineisto kertoo siis kehitysvammaisia koskevasta uutisoinnista puoli vuotta tapausta ennen ja puolitoista vuotta sen jälkeen.

Tutkimusmenetelmänä käytetään määrällistä sisällön erittelyä. Menetelmä antaa mahdollisuuden tutkia aineistossa toistuvia ilmiöitä ja tehdä niistä päätelmiä. Veikko Pietilän mukaan sisällön erittelyä voi käyttää havaintojen teon välineenä silloin, kun tutkimus rakennetaan dokumenttien pohjalle. Pietilän mukaan sisällön erittely on joukko menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoa tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen. (Pietilä 1973, 53–55.) Pietilä muistuttaa, että sisällön erittelyn avulla voi tutkia muutakin kuin pelkkää dokumentin ilmisältöä. Ilmisällöllä hän tarkoittaa dokumenttien sisältöä sellaisena kuin se on. Hänen mukaansa aineistosta kerätyt tiedot voivat kuvata dokumentin ilmisällön lisäksi myös niitä ilmiöitä, joita sisältö ilmaisee epäsuorasti tai joista se kertoo suoraan (1973, 53). Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata kehitysvammaisista kertovien lehtitekstien sisältöä sinänsä. Tulosten avulla voi tehdä aineistossa toistuvasti esiintyvistä ilmiöistä yleistyksiä (Krippendorff 1986, 21). Tässä tutkimuksessa tehdään sisällön erittely luokittelemalla aineisto koodausrungon mukaan.

5.1 Aineiston merkittävimmät uutistapahtumat

Vuosi 2007

- 26.7. Kehitysvammainen 54-vuotias mies kuolee Ylisen kuntoutuskeskuksessa.
- 5.8. Kehitysvammainen 79-vuotias nainen kuolee Ylisen kuntoutuskeskuksessa.
- 8.8. Hoitaja pidätetään.
- 10.8. Ylisen kuolemantapauksista kerrotaan julkisuuteen.
- 12.8. Hoitaja vangitaan.
- 15.8. Poliisi vahvistaa tutkivansa Nokian terveyskeskuksessa sattuneita kuolemia

31.8. Kaksi Lehtimäen opistossa työskentelevää naista vangitaan epäiltynä cp-vammaisen tamperelaisnaisen insuliinimyrkytyksestä.

5.9. Lehtimäen tappoepäilystä kerrotaan julkisuuteen.

Vuosi 2008

6.6. Lehtimäen tapauksen kaksi hoitajaa saivat Seinäjoen käräjäoikeudessa kuuden vuoden vankeustuomion törkeästä pahoinpitelystä ja törkeästä kuolemantuottamuksesta.

15.6. 88-vuotias mies ampuu haulikolla kehitysvammaiset kaksostyttärensä, vaimonsa ja lopuksi itsensä Ylitorniolla.

17.6. Ylisen esitutkinta valmistuu. Poliisi epäilee nokialaista sairaanhoitajaa kahdesta murhasta ja neljästä törkeästä pahoinpitelystä Ylisen kuntoutuskeskuksessa.

29.8. Sairaanhoitaja joutuu syytteeseen 79-vuotiaan kehitysvammaisen naisen murhasta, murhan yrityksestä ja kahdesta pahoinpitelystä.

5.2 Aamulehti

Tutkimuksen aineistoksi valitsin Aamulehden, sillä Ylisen hoitokeskus sijaitsee sen levikkialueella. Aamulehti on Tampereella ilmestyvä Suomen toiseksi suurin seitsemänpäiväinen sanomalehti (Almamedia.fi). Alma Median ilmoittamien tietojen mukaan lehden kokonaislevikki on 135 293 ja sunnuntailevikki 139 516 kappaletta (huhtikuussa 2010). Lukijoita on päivittäin 310 000.

Aamulehti julkaisee myös useita tabloid-kokoisia viikkoliitteitä. Tampereen alueen asioihin keskittyvä Moro ilmestyy torstaisin ja vapaa-aikaan ja tv-ohjelmiin keskittyvä Valo perjantaisin. Su-Asiat ja Su-Ihmiset ovat puolestaan Aamulehden sunnuntailiitteitä, joita lehti luonnehtii aikakauslehtimäisiksi (Almamedia.fi). Aamulehden vastaava päätoimittaja oli tutkimuskaudella Matti Apunen ja päätoimittaja Jorma Pokkinen.

5.3 Aineiston kerääminen ja rajaaminen

Tutkimuksen aineisto on kerätty Aamulehdessä vuosina 2007–2008 julkaistuista artikkeleista, joissa viitataan kehitysvammaisuuteen. Viittaukseksi lasketaan sanan ”kehitysvamma” esiintyminen jossakin muodossaan. Kaiken kaikkiaan aineistossa on mukana 243 artikkelia. Yleisönosastokirjoitukset eivät ole mukana tutkimuksessa.

Artikkelit on kerätty Aamulehden sähköisestä arkistosta hakusanalla kehitysvamma\$ (\$:n ollessa katkaisumerkki). Lisäksi haussa on käytetty hakusanaa down\$ varmistamaan että aineistoon tulevat kaikki kehitysvammaisuuteen viittaavat artikkelit, vaikkei niissä mainitakaan sanaa kehitysvamma. Hakuun sisällytetty diagnoosinimike on valittu sen yleisen käytön vuoksi. Down-syndrooma on yleiskielessä suhteellisen vakiintunut nimike, jonka lukijan voi olettaa tunnistavan kehityshäiriöksi. Aspergerin syndroomaa, autismia ja cp-vammaa käsittelevät artikkelit on suljettu pois aineistosta, sillä vaikka ne ovat neurologisia kehityshäiriöitä, niitä ei luokitella kehitysvammoiksi (Vernerinet). Tosin Lehtimäen insuliinisurmista kertovista jutuista osassa määriteltiin uhriksi joutunut nainen kehitysvammaiseksi ja osassa cp-vammaiseksi. Tässä tapauksessa juttuja, joissa naiseen viitattiin vain cp-vammaisena, ei suljettu pois, sillä tekstien perusteella ei voi varmuudella päätellä, etteikö naisella olisi ollut kehitysvammaa.

STT:ltä lähtöisin olevat jutut ovat mukana aineistossa. STT-juttujen valitseminen ja julkaiseminen on Aamulehdessä tehty toimituksellinen ratkaisu. Lehden lukija lukee jutut samalla tavalla kuin Aamulehdessä kirjoitetun aineiston, joten on perusteltua sisällyttää STT:n uutiset aineistoon. Muutoin esimerkiksi monet Ylitornion tapauksesta kertovat uutiset olisivat jääneet pois. Aineistossa ovat mukana myös tv-sivujen arvostelut, sillä ne ovat myös toimituksellista aineistoa, eivätkä ne eroa muodoltaan kulttuurisivujen elokuva- ja näytelmäkritiikeistä. Etusivun vinkit on laskettu mukaan niiden artikkeleiden elementeiksi, joihin ne viittaavat. Ne eivät siis ole erillisiä juttuja aineistossa.

Aineistosta on suljettu kokonaan pois ne artikkelit, joissa sana kehitysvamma\$ löytyy vain lehtijutussa mainitun henkilön ammattinimikkeestä. Tällaisia tapauksia ovat muun muassa kunnallisvaaliehdokaslistat ja erilaiset gallupit, joissa mainitaan henkilön nimi ja ammatti (esimerkiksi kehitysvammahoitaja). Tällaisissa artikkeleissa kehitysvammaisiin viittaaminen on sattumanvaraista, eivätkä ne ole oleellisia tutkimuksen kannalta.

5.4 Koodausrunгон ongelmia ja tutkimuksen luotettavuus

Lehtitekstejä luokitellessa ongelmana on joidenkin muuttujien tulkinnanvaraisuus. Laaditussa koodausrungossa eniten tulkinnanvaraisia muuttujia ovat uutiskriteerit sekä stereotyyppit kehitysvammaisista. Luvuissa 2–4 määritellään käytettyjä käsitteitä ja käydään läpi niistä tehtyä aiempaa tutkimusta. Tämä taustatyö antaa työkalut koodausta varten ja varmistaa, että luokittelu on mahdollista tehdä systemaattisesti ja on pätevää. Luokittelun luotettavuutta varmistaa myös se, että sama tutkija on tehnyt luokituksen alusta loppuun.

Veikko Pietilän mukaan sisällön analyysin tietojenkeruumenetelmien luotettavuutta vähentää sattumanvaraisuus. Mitä vähemmän sattumanvaraisuus vaikuttaa jotain luokkaa käyttäen kerättyihin tietoihin, sitä luotettavampi tuo luokka on (Pietilä 1973, 233). Jotta kerätty tietoinen olisi vapaa sattumanvaraisuudesta, se täytyy Pietilän mukaan tarkistaa. Tiettyjen luokkien reliabiliteetti tulee aina tarkistaa ja tämä tulisi tehdä ennen lopullista luokitteluun ryhtymistä, jotta ne olisi mahdollista korjata paremmiksi (Pietilä 1973, 260).

Tässä tutkimuksessa käytetyn koodausrungin reliabiliteetti on tarkistettu rinnakkaismittauksen avulla. Sen tavoitteena on ollut saada koodausrungon luokat yksinkertaisiksi ja selkeiksi sekä häivyttää niistä mahdollinen tulkinnanvaraisuus. Yhtäpitävyysreliabiliteetin eli kongruenssin voi Pietilän mukaan mitata siten, että ”samasta ilmiöstä samoissa tutkittavissa yksiköissä kerätään tiedot yhtä tai useampaa tiedonkeruuvälinettä käyttäen. Tietojen keruuvälineeseen voidaan luottaa, jos sillä tai sille rinnakkaisilla välineillä saadut tiedot vastaavat toisiaan.” Tällöin on kyse rinnakkaismittauksesta. (Pietilä 1973, 234 ja 238–239.)

Minun lisäkseni toinen henkilö luokitteli saman aineiston samoja sisältöluokkia käyttäen (inter-individuaalinen reliabiliteetti). Luokiteltava aineisto oli 40 lehtijutun satunnaisotos vuonna 2007 julkaistuista jutuista. Pietilän (1973, 239) mukaan 10–30 prosenttia laajasta aineistosta riittänee mukaan tarkistukseen. Satunnaisotos valittiin niin, että mahdollisimman moni tutkimuksen sisältöluokista tuli huomioiduksi. Jokaisen luokan luokitusreliabiliteetti on ilmoitettu yksimielisyysprosenttina. Se lasketaan seuraavasta kaavasta: Reliabiliteetti = $L_1,2 \times 2 / L_1 + L_2 \times 100$

Kaavassa L1,2 tarkoittaa niiden luokitusyksiköiden lukumäärää, joissa molemmat luokittelijat ovat yksimielisesti katsoneet luokan esiintyneen. L1 ja L2 vastaavat niiden luokitusyksiköiden lukumääriä, joissa toinen ja toinen luokittelija on katsonut sen esiintyneen. Kun saadun tuloksen kertoo sadalla, tulokseksi saadaan luokan yksimielisyysprosentti. (Pietilä, 1973, 239.) Esimerkiksi stereotyyppien kohdalla luokittelija A löysi stereotyyppiä 14 kappaletta ja luokittelija B 16 kappaletta. Niistä yksimielisiä oli 13 $\rightarrow 13 \times 2 / 14 + 16 (x 100) = 86,7$ prosenttia.

Pietilän mukaan sellaisia luokkia, joiden reliabiliteettiprosentti on vähintään 90, voidaan pitää erittäin luotettavina. Luokkia, joissa prosentti on yli 80, voidaan pitää melkoisen luotettavina. (Pietilä 1973, 245.)

Miltei kaikissa luokissa yksimielisyysprosentti on laskettu hieman eri tavalla kuin edellä mainituissa luokissa. Pietilän mukaan luokissa, joissa vaihtoehtoja on useampia kuin kaksi, luokittelijoiden valinnat täytyy ristiintaulukoida. Esimerkki tällaisesta ristiintaulukoinnista löytyy liitteestä 3. Vasemmassa yläkulmassa olevassa ruudussa (9) ovat ne kerrat, jolloin molemmat luokittelijat ovat luokitelleet yksiköksi 1. Sen oikealla puolella olevassa ruudussa (1) ovat ne kerrat, jolloin ensimmäinen henkilö on luokitellut yksikön ykköseksi ja toinen kakkoseksi, ja sen oikealla puolella olevassa ruudussa ovat ne yksiköt, jotka ensimmäinen henkilö on koodannut ykköseksi, ja toinen henkilö kolmoseksi. Näin taulukointia on jatkettu. Taulukon lävistäjällä olevien lukujen (kursivoitu) summa kertoo, kuinka monta yksikköä luokittelukerroilla on luokiteltu samalla tavoin. Kun tämä luku asetetaan aiemmin esitettyyn kaavaan kohtaan L1,2, voidaan yksimielisyysprosentti laskea. L1 ja L2 ovat koodauskerroilla luokiteltujen yksiköiden määrä eli tässä tarkistuksessa 40. (Pietilä 1973, 243.)

Vertailemalla koodauksia Pietilän kaavojen avulla saadaan seuraavia tuloksia:

Teeman yksimielisyysprosentti on 85 prosenttia. Suurin osa hajonnasta johtuu vaihtelusta kehitysvamma-teeman kohdalla. Lehtitekstin pääteeman määrittely vaatiikin hieman tulkintaa. Koska 85 prosenttia voidaan pitää vielä melko luotettavana, muutoksiin ei ole tarvetta.

Pääaiheen yksimielisyysprosentti on 82,5 prosenttia eli se on melko luotettava varsinkin kun ottaa huomioon muuttujien suuren määrän (21). Luotettavuuden parantamiseksi

joitain muuttujia on yhdistetty, esimerkiksi laitokset yhdistyi sosiaalitoimi-muuttujaan.

Jutun osaston yksimielisyysprosentti on 92,5 prosenttia, joten luokka on erittäin luotettava. Luokan juttutyypin luotettavuus on melko hyvän rajalla, 80 prosenttia. Luotettavuuden parantamiseksi muuttujan 5 = muu (esimerkiksi puffit) on muutettu sisältämään selkeyden vuoksi pelkät puffi-jutut. Jutun koko -luokka sai yksimielisyysprosentiksi 82,5 prosenttia, eli se on melko luotettava, eikä muutoksiin ole tarvetta.

Vammaisuuden stereotypiat -luokan yksimielisyysprosentiksi tuli 67,5 prosenttia. Merkittävin hajonta osui normaali-stereotypian kohdalle. Normaali-muuttujan poistaminen vääristäisi kuitenkin tutkimustuloksia, sillä se ei antaisi mahdollisuutta näkyä tuloksissa niille jutuille, joissa kehitysvammaiselle annetaan muitakin ominaisuuksia kuin pelkkä vammaisuus. Eli koodauksen kohdistuessa vain negatiivisävytteisiin stereotypioihin tulokset ilmentävät vain negatiivisia stereotypioita. Stereotypia-luokkaan ei ole tehty muutoksia, sillä hajonta vain vahvistaa ennako-oletuksen siitä, että kyseinen luokka on tulkinnanvarainen. Koska vain yksi tutkija suorittaa aineiston koodauksen ja analysoinnin alusta loppuun, ei muutoksiin ole tarvetta.

Myös luokka suhtautuminen sai tulokseksi 67,5 prosenttia. Vaikka suhtautumisen löytäminen tekstistä on myös tulkinnanvarainen asia kuten stereotypioiden tunnistaminen, on yksimielisyysprosentti kuitenkin liian pieni ottaen huomioon muuttujien vähäisemmän määrän ja yksiselitteisyyden suhteessa stereotypia-luokkaan. Luotettavuuden parantamiseksi käytettyä arvoasteikkoa on muutettu yksinkertaisemmaksi. Kuusiportaisen arvoasteikon sijaan (ehdottoman myönteinen, ehdollisen myönteinen, tasapainotettu, ehdollisen kielteinen, ehdottoman kielteinen, kantaaottamaton (Pietilä 1973, 175). koodausrunossa käytetään neljäportaista asteikkoa, josta tarkemmin luvussa Koodausrunko (s. 46).

Luokkien kriteerit, puhujat ja toimijat kohdalla todennäköisyysprosentin laskeminen on Pietilän kaavan mukaan mahdotonta, sillä niissä luokissa muuttuja voi saada useamman eri arvon. Lehtitekstissä voi esimerkiksi olla puhujana samalla sekä viranomainen että vammaisen omainen. Niitä luokkia on tarkasteltu ainoastaan vertailemalla niitä keskenään silmämääräisesti.

Julkaisukriteeri-luokan vertailua helpottaa se, että koodausrungon mukaan luokka voi saada kaksi muuttujaa. Tutkijoiden A ja B löytämät kriteerit on taulukoitu niin, että erikseen on laskettu täysin yhtenevät havainnot, yhden muuttujan verran eroavat havainnot ja täysin toisistaan eroavat havainnot (eli molemmat löydetyt kriteerit ovat eroavia). Täysin yhteneviä havaintoja oli 32,5 prosenttia, yhden muuttujan verran toisistaan eroavia 42,5 prosenttia ja täysin eroavia 17,5 prosenttia. Havaintojen hajonta vahvistaa ennakkoletuksen koodausluokan tulkinnanvaraisuudesta. Kuten uutiskriteerejä käsittelevässä luvussa (s. 33–37) on mainittu, koodausta vaikeuttaa se, että lehtiteksteistä on löydettävissä miltei aina useampi kuin yksi julkaisukriteeri. Luotettavuuden parantamiseksi alkuperäisestä koodausrungosta on poistettu uutiskriteerit ajankohtaisuus ja läheisyys, sillä ne eivät ole mukana Galtungin ja Rugen alkuperäisessä uutiskriteerilistauksessa ja kyseiset kaksi kriteeriä sisältyvät tavallaan aina maakuntalehden uutisten julkaisuarvoihin. Jättämällä ne pois, muut uutisen julkaisemiseen vaikuttaneet arvot nousevat tuloksissa esiin. Luotettavuuden parantamiseksi alkuperäisestä koodausrungosta on poistettu vielä muuttuja 3 = yksiselitteisyys. Vaikka kriteeri on mukana Galtungin ja Rugen listauksessa, se on määrittelyltään niin lähellä henkilöitävyyskriteeriä, että niiden erottaminen vaatisi metodikseen paljon tarkemman lähiluvun kuin mitä tässä tutkimuksessa on mahdollista tehdä 243 lehtitekstiä analysoitaessa. Suurin peruste kyseisten kriteerien poisjättämiseen koodausrungosta oli loppujen lopuksi se, että ne olivat mukana yhteensä 19 jutussa 24:stä, joiden luokittelu erosi toisistaan yhden tai kahden muuttujan verran. Kriteerien poistaminen koodausrungosta parantaa luotettavuutta huomattavasti.

Luokan puhuja silmämääräinen vertailu antaa siitä luotettavan kuvan. Luokitelluista 40 jutusta vain neljän kohdalla luokittelut poikkeavat täysin toisistaan. 19 jutun kohdalla luokittelut ovat täysin yhteneväiset, mikä on luotettava tulos, kun ottaa huomioon, että mahdollisten muuttujien määrä voi olla 1–12.

Luokalle toimija on tehty samanlainen vertailu, mutta sen luotettavuus on paljon heikompi kuin puhuja-luokan. Näin on siitä huolimatta, että alkuperäisen koodausrungon mukaan muuttujat puhuja ja toimija -luokassa ovat lähes identtiset. Luokitelluista 40 jutusta vain viiden kohdalla luokittelut poikkeavat täysin toisistaan, mutta vain 8 jutun kohdalla luokittelut ovat täysin yhteneväiset. Hajonta kahden eri luokittelun välillä oli suurta ja kohdistui tasaisesti kaikkiin muuttujiin, eli kyse ei ollut vain jonkin tietyn muuttujan

tulkintaerosta, kuten puhuja-luokassa. Ainoa pääteltävissä oleva selitys on se, että tutkitut lehtitekstit sisältävät määrällisesti enemmän toimijoita kuin puhujia. Pitkissä artikkeleista voi löytyä hyvin runsaasti eri toimijoita, jolloin huolimattomuusvirheiden todennäköisyys kasvaa. Koska luokittelut A ja B olivat enemmän eroavaiset kuin yhteneväiset, päättelin ettei alkuperäinen luokka palvele tutkimusta ja muutin sen yksinkertaisemmaksi. Sisällytin toimijat alunperin sisältöluokkana mukaan, jotta käy ilmi, jätetäänkö vammainen lehtiteksteissä passiiviseksi sivuhenkilöksi. Joten nyt toimijoiden pitkän listauksen sijaan koodausrunko kysyy vain, esitetäänkö vammainen tekstissä toimijana.

Luokkaa *nimeäminen* voi pitää melko luotettavana, sillä vain kolmen jutun kohdalla koodaukset poikkeavat täysin toisistaan. 13 jutun kohdalla luokittelut ovat täysin yhteneväiset. Pienen hajonnan syy on todennäköisesti jälleen huolimattomuusvirheet, sillä eroavuuksia löytyi tasaisesti kaikkien muuttujien kohdalla. Myös sellaisista muuttujista, joissa ei pitäisi olla mitään tulkinnanvaraa, kuten muuttujat 10 = etunimi ja 11 = sukunimi. Vaikka nimeäminen-luokan luotettavuus ei ole vertailun perusteella yhtä hyvä kuin puhuja-luokan, luokittelurunkoon ei ole tehty muutoksia. Luokka ei ole erityisen tulkinnanvarainen, vaan vaatii vain tarkkuutta. Luotettavuutta parantaa myös se, että vain yksi tutkija suorittaa aineiston koodauksen ja analysoinnin alusta loppuun.

5.5 Tutkimuksen validiteetti

Määrällisen sisällön erittelyn validiteetti kertoo, missä määrin tutkittavaa ilmiötä ilmaisemaan valitut luokat sitä todellisuudessa ilmaisevat (Pietilä 1973, 248).

Krippendorffin (1986, 129) mukaan validiteetti varmistaa sen, että tutkimuksen tulokset kertovat siitä ilmiöstä, josta niiden sanotaan kertovan.

Pietilän mukaan validiteettikysymys on erityisen tärkeä niissä tutkimuksissa, joissa pyritään tekemään päätelmiä aineiston ulkopuolisista ilmiöistä. Validiteetteja voi tarkastella monella eri tasolla, mutta niistä tämän tutkimuksen kannalta oleellisin on sisältövaliditeetti (Pietilä 1973, 249). Pietilän mukaan vain sen tarkastaminen riittää, kun sisällöllistä ilmiötä tutkitaan vain ilmiönä sinänsä, eikä aineiston ulkopuolisten ilmiöiden ilmaisijoina.

Sisältövaliditeetin tarkastus tarkoittaa, että tutkija itse pohtii, mitkä alkioit ilmaisevat mitään sisältöluokkaa. Tarkempiin empiirisiin tutkimuksiin ei ole tarvetta. Tarkemmin

sanottuna sisältöluokkia muodostettaessa punnitaan kunkin luokan kohdalla siihen mahdollisten alkioden käsitteellistä ja merkitysisällöllistä vastaavuutta. Luokkien validiteetti on hyvä, jos koodatessa huomaa, että kaikki niiden kannalta oleelliset alkiot tulevat huomioiduiksi. Pietilän mukaan sisältövaliditeettia tarkastetaan harvoin muulla tavoin (1973, 249 ja 252). Tässä tutkimuksessa sisältövaliditeetti on tarkastettu samalla kun sen reliabiliteettikin. Koodausrunгон testaus 40:llä satunnaisotannalla valitulla jutulla paljasti rungosta puutteita ja ylimääräisyyksiä, joiden mukaan koodausrunkoa on paranneltu myös validiteetin osalta kappaleessa 5.4 kuvaillulla tavalla.

5.6 Koodausrunko

Tutkimuksessa käytetty koodausrunko on kokonaisuudessaan liitteessä 2. Seuraavaksi käydään läpi lopullisessa koodauksessa käytetyt sisältöluokat ja niiden muuttujien määräytymisen.

Lehtijutun *teemana* on kehitysvammaisuus, kun:

1. Kehitysvammainen on jutun päähenkilö.

Mukaan mahtuu siis lehtijuttuja, joiden päällimmäinen aihe ei ole kehitysvammaiset, vaan esimerkiksi laitoshoido tai vapaaehtoistyö. Tällaisten juttujen sijoittaminen Muut-ryhmään vääristäisi tutkimustulosta, sillä tuolloin aineistossa korostuisivat jutut, joiden uutis- tai julkaisukriteerinä on se, että mukana on kehitysvammainen. Eli jutut, jotka erityiskohtelevat kehitysvammaisia ryhmänä verrattuna ”tavallisiin ihmisiin” ja jutut, joissa kehitysvammainen on mukana ”tavallisina ihmisinä” jäisivät huomiotta.

2. Artikkelissa kerrotut tapahtumat koskevat nimenomaan kehitysvammaisia.

Eli näistä teksteistä ei jäisi jäljelle mitään, jos niistä poistettaisiin viittaukset kehitysvammaisuuteen. Jutut, jotka olisivat olemassa, vaikka niistä poistettaisiin viittaukset kehitysvammaisuuteen, on luokiteltu muut-ryhmään.

Juttu luokitellaan rikos-ryhmään, kun se käsittelee rikosta, jonka uhriksi tai tekijäksi mainitaan kehitysvammainen.

Jutun *pääaiheiden* muuttujat listasoin aineiston alustavan luokittelun perusteella. Tämä sisältöluokka kertoo tarkemmin lehtijutussa käsiteltävästä aiheesta, kuin edellä kuvailtu

jutun teema.

Jutun *osasto* määräytyi lehden oman osastojaon mukaan. Liitteet-osastoon sisällytin Aamulehden kolme viikkoliitettä: Moron, Valon ja Sunnuntai Asiat ja Ihmiset.

Jutun *tyyppi* -sisältöluokasta feature-muuttuja sisältää henkilöhaastattelut ja reportaasit. Toimituksen kommentilla viitataan toimittajan kirjoittamaan kolumniin tai pääkirjoitukseen. Puffi-luokkaan kuuluvat kaikki tulevia tapahtumia mainostavat jutut sekä tv- tai radio-ohjelmien ”kritiikit”, sillä ne tavallaan ovat myös kyseisten ohjelmien puffeja.

Jutun *koko* määräytyi seuraavanlaisesti: Juttu on iso, jos se on sivun pääjuttuna. Juttu on keskikokoinen, jos se on sivun kakkosjuttu, se ulottuu vähintään neljälle palstalle tai siinä on mukana leipätekstin lisäksi jokin muu elementti kuten kuva, faktalaatikko tai kainalo. Juttu on pieni, jos se on enintään kolmen palstan levyinen, eikä siinä ole leipätekstin lisäksi muita elementtejä.

Jutun *julkaisukriteerillä* viitataan aiemmin käsiteltyihin uutiskriteereihin, joita avataan luvussa 4. Julkaisu- tai uutiskriteereille on tyypillistä, että niitä löytyy useampia yhdestä jutusta. Jotta saadut tulokset olisivat vertailukelpoisia, löydettävien kriteerien määrä on rajoitettu kahteen. Tämä kohta ilmaisee siten jutun kahta tärkeintä julkaisukriteeriä. Jutun julkaisukriteeriä määrittäessä kysyn lehtitekstilä: ”Mikä tekee tästä tapahtumasta uutisen?” Rajatapauksissa painotetaan jutun otsikosta löydettävissä olevia kriteerejä.

Jutun *puhujat* ovat tekstissä nimettyjä lähteitä, joita lainataan suoraan tai epäsuoraan. Toimittaja on puhujana tekstissä vain silloin, kun hän viittaa itseensä. Mahdollista on myös se, ettei jutussa ole lainkaan puhujaa, vaan se kirjoitettu ns. sähkötyyliin. Tarkoituksena on saada selville, kuullaanko jutuissa kehitysvammaisia tai heidän omaisiaan. Aina kehitysvammaista ei ole mahdollista haastatella, joten *vammainen toimijana* on sisältöluokkana mukana, jotta käy ilmi, jätetäänkö vammainen lehtiteksteissä passiiviseksi sivuhenkilöksi. Vammainen on toimijana tekstissä, kun hänestä kirjoitetaan tekevänä osapuolena eli subjektina.

Vammaisen *nimeämistä* kuvaavat muuttujat on listattu aineiston alustavan luokittelun perusteella. Nimeäminen kertoo, millä nimityksillä kehitysvammaiseen henkilöön viitataan tekstissä. Onko vammainen esimerkiksi asiakas, henkilö vai tytär? Oleellisinta

tässä sisältöluokassa on saada selville, onko vammaisesta kertova määritelmä ainoastaan hänen vammaisuutensa tai sen lääketieteellinen diagnoosi eikä esimerkiksi hänen ammattinsa. Nimeämis-kategoriassa huomioidaan myös, viitataan keuhitysvammaiseen etu- vai sukunimellä, vai jääkö hän nimettömäksi.

Stereotyytiat tarkoittavat luvussa 3.3 käsiteltyjä vammaisuuden stereotyytioita (ks. s.24). Vaikka yhdessä lehtitekstissä voidaan vahvistaa useampaa stereotyytiä yhtä aikaa, luokittelussa on mahdollista löytää vain yksi stereotyyti. Tämä mahdollistaa tulosten vertailua ja nostaa vahvimmat stereotyytiat esiin.

Suhtautumista mitataan järjestyksellisellä arvoasteikolla (Pietilä 1973, 75), jota on muokattu tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi (ks. Koodausrunon ongelmia s. 41). Käytetyssä asteikossa on kaksi neutraalia luokkaa: tasapainotettu ja kantaaottamaton.

+ Myönteinen. Tähän luokkaan kuuluvat ne lehtitekstit, joissa keuhitysvammaisiin suhtaudutaan myönteisesti. Joitain varauksia tai ongelmia aiheeseen liittyen voidaan esittää, mutta kokonaisvaikutelma on positiivinen.

-- Tasapainotettu. Tähän luetaan ne tekstit, joissa keuhitysvammaisista esitetään myönteisiä ja kielteisiä näkökohtia suurin piirtein yhtä paljon.

- Kielteinen. Tähän luokkaan kuuluvat ne lehtitekstit, joissa keuhitysvammaisiin suhtaudutaan kielteisesti ja ongelmalähtöisesti. Joitain myönteisiä näkökulmia aiheeseen liittyen voidaan esittää, mutta kokonaisvaikutelma on negatiivinen.

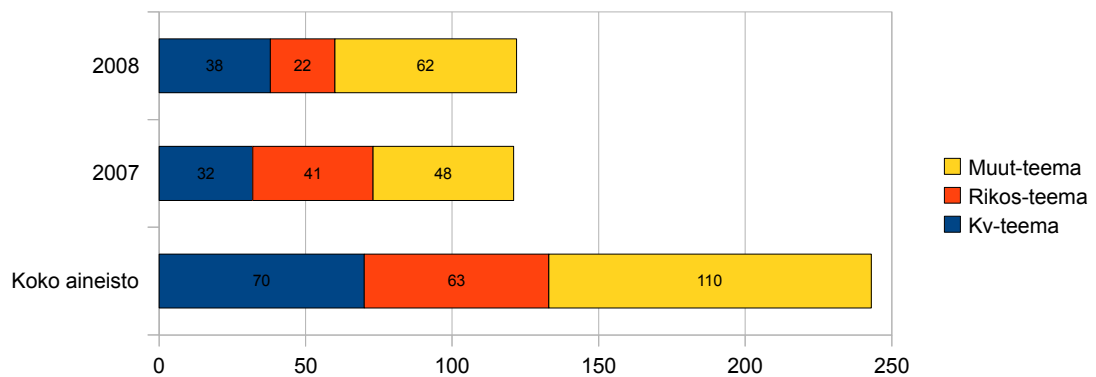
0 Kantaaottamaton. Tähän luokkaan kuuluvat lopuksi ne tekstit, jotka eivät sisällä myönteisiä tai kielteisiä näkökohtia.

6 TULOKSET JA ANALYYSI

Tulokset on jaoteltu merkittävimpien muuttujien mukaan. Aluksi esitellään, kuinka eri muuttujat esiintyvät koko aineistossa ja sen jälkeen analysoidaan eri muuttujissa havaittuja piirteitä aineistossa kappaleittain. Lopuksi tuloksia havainnollistetaan kolmen juttuesimerkin avulla.

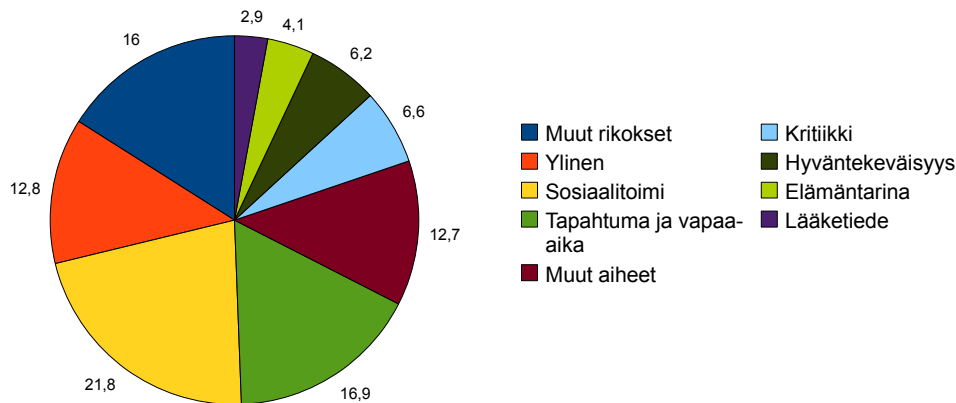
6.1 Muuttujien jakautuminen koko aineistossa teemoittain

Kaavio 1. Jutun teemat koko aineistossa. Liite 4.

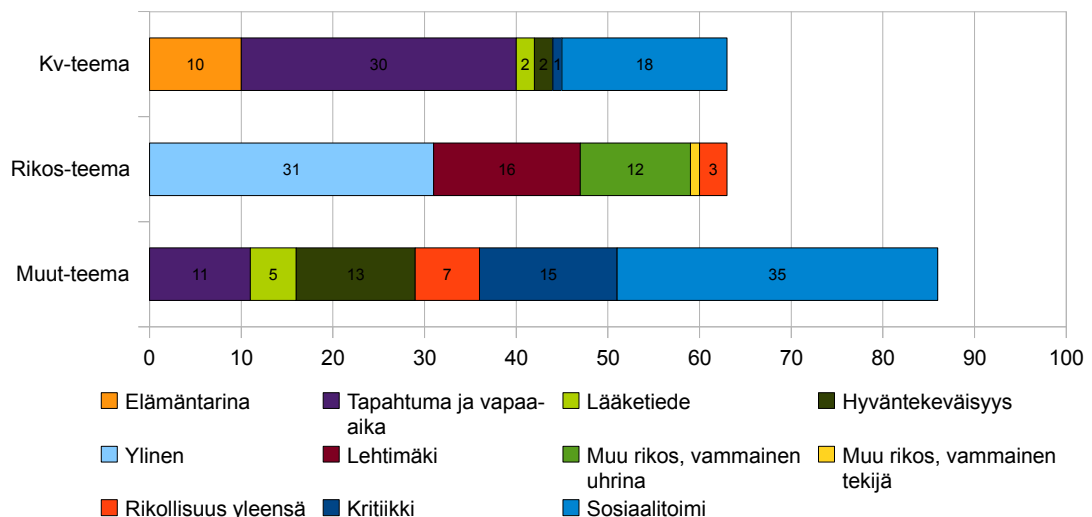

Aineisto jakautuu erittäin tasaisesti vuosille 2007 ja 2008. Vuosien välillä suurin ero löytyy rikos-teemasta, joihin kuuluvia juttuja on odotetusti enemmän vuonna 2007. Tämä johtuu Ylisen ja Lehtimäen insuliinisurmien paljastumisajankohdasta. Vaikka kyseisten rikosten seuraaminen jatkuu vuoden 2008 puolella, on niistä kirjoitettuja juttuja huomattavasti vähemmän. Juttumäärän tasaa muut-luokkaan kuuluvien juttujen suurempi määrä vuonna 2008. Sinä vuonna kehitysvammaisia sivuava usein käsitelty aihe oli kuntien paras-hanke, johon liittyi sosiaali- ja terveyshuollon uudelleenjärjestely. Tämän aihepiirin yhteydessä kehitysvammaisten osana on olla huollon kohde ja heidät usein rinnastetaan muihin sosiaalipalveluja tarvitseviin, kuten lapsiin, päihderiippuvaisiin tai mielenterveysongelmaisiiin. Sen sijaan varsinaiseen kehitysvammaisuus-teemaan kuuluvia juttuja on suurin piirtein yhtä paljon molempina vuosina. Jutun teemana on kehitysvammaisuus, kun yksi tai useampi kehitysvammainen henkilö on jutun pääosassa, tai juttu käsittelee nimenomaan kehitysvammaisuutta. Kaaviosta 2 on nähtävillä tarkemmin juttujen aiheiden jakautuminen aineistossa.

Kaavio 2. Juttuaiheiden jakautuminen koko aineistossa. Liite 5.

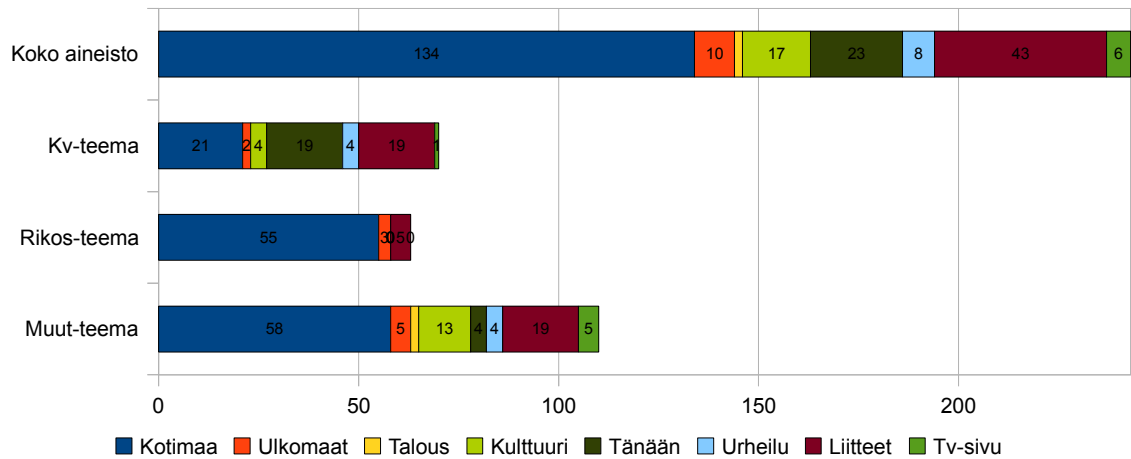
Kaavio 3. Juttuaiheiden jakautuminen teemoittain. Liite 5.

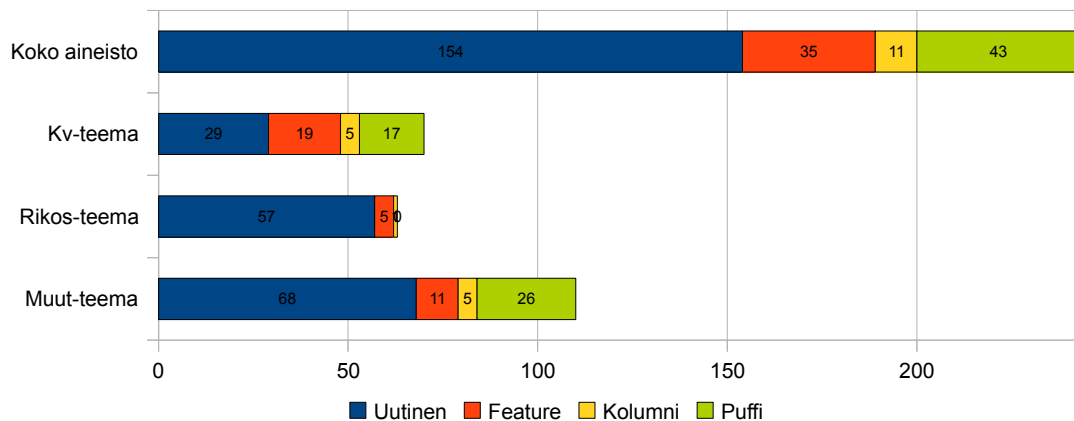
Kaiken kaikkiaan kehitysvammaisista puhutaan yleisimmin sosiaalitoimeen liittyvissä jutuissa (21,8 prosenttia, kaavio 2). Jutun tarkempaan aiheena saattavat olla laitokset, terveydenhuolto tai yleisemmin sosiaalitoimeen liittyvä kunnallispolitiikka. Toinen merkittävä aihe on vapaa-aika ja erilaiset tapahtumat (16,9 prosenttia, kaavio 2), joihin kehitysvammaiset liittyvät tavalla tai toisella. Kyseinen aihe on yleisin, kun jutun pääteemana ovat kehitysvammaiset (42,9 prosenttia, kaavio 3). Eli kehitysvammaiset pääsevät pääosaan jutuissa, jotka kertovat heidän vapaa-ajastaan tai erilaista järjestetyistä tapahtumista. Rikos-teeman jutuista liki puolet kertovat Ylisen insuliinisurmista. Silti ei voida yleistää, että joka kolmas kehitysvammaiset mainitseva lehtijuttu liittyy rikoksiin (28,8 prosenttia, kaavio 2), sillä kyseessä on yksittäinen uutistapahtuma, joka kallistaa tuloksia rikos-painotteisiksi. Sen sijaan muut-teemaan kuuluvien juttuaiheiden erittely

vahvistaa aiemmin todetun asian, että kehitysvammaisista kirjoitetaan sivumainintana pääasiassa sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvissä jutuissa (31,8 prosenttia, kaavio 3).

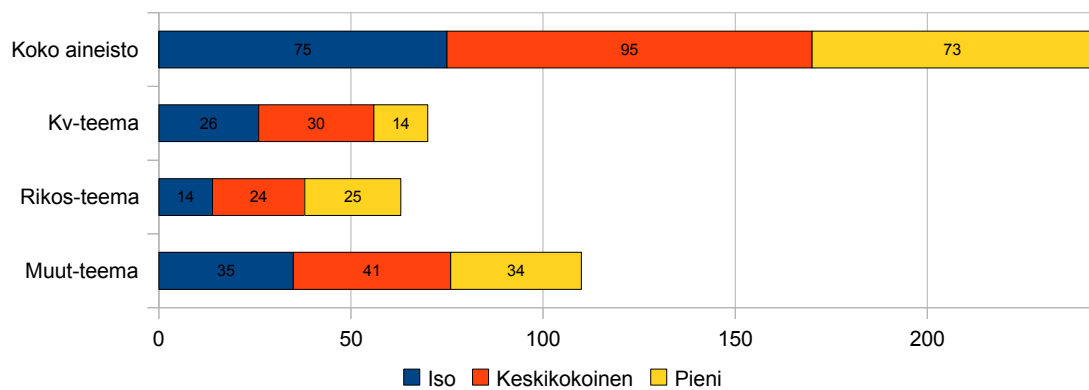
Kaavio 4. Juttujen osastot teemoittain. Liite 6.

Kaavio 5. Juttutyypit teemoittain. Liite 7.

Kaavio 6. Juttujen koko teemoittain. Liite 8.

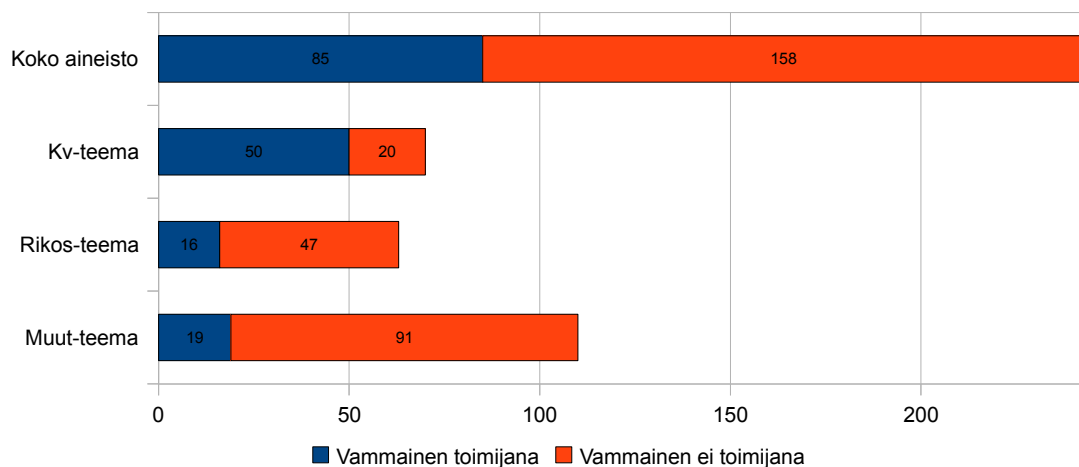

Kaavioista 4 – 6 on havaittavissa, että tyypillisin osasto aineiston lehtijutuille on kotimaan osasto, johon tässä tutkimuksessa sisältyy myös alueellinen Tampere & naapurit -osasto. Osasto on yleisin myös muut-teeman jutuissa sekä rikosjuttujen yhteydessä. Jälkimmäisen kohdalla osaston osuus on jopa 87,3 prosenttia (kaavio 4). Sen sijaan kehitysvammaisuus-teeman jutut sijoittuvat yleisimmin kotimaan osaston lisäksi tänään-osastolle ja Aamulehden liitteisiin. Tämä antaa viitettä siitä, minkä kaavio 5 vahvistaa, eli kehitysvammaisten ollessa juttujen pääteemana jutut ovat usein laajempia henkilöhaastatteluja tai reportaaseja verrattuna muiden teemojen juttutyyppeihin. Tähän samaan viittaa myös kaavio 6, jonka mukaan kehitysvammaisuus-teeman jutut ovat yleensä sivun pää- tai kakkosjuttuja. Pienissä jutuissa ei siis ole tilaa tuoda kehitysvammaista esille. Muuten juttujen jakaantuminen eri kokoluokkiin on tasaista eikä kerro aineistosta paljoa.

Juttujen jakautumisessa eri osastoille on huomattavaa myös se, kuinka vähän juttuja löytyy talouden ja ulkomaan osastoilta. Muihin verrattuna ulkomaat ja talous ovat perinteisesti ”kovien uutisten” osastoja, eikä kehitysvammaisilla ole asiaa sinne muuten kuin harvinaisena sivumainintana tai rikosten ja onnettomuuksien yhteydessä. Tätä käsitellään lisää myöhemmin uutiskriteerien tulosten yhteydessä.

6.2. Toimijuus ja puhujat

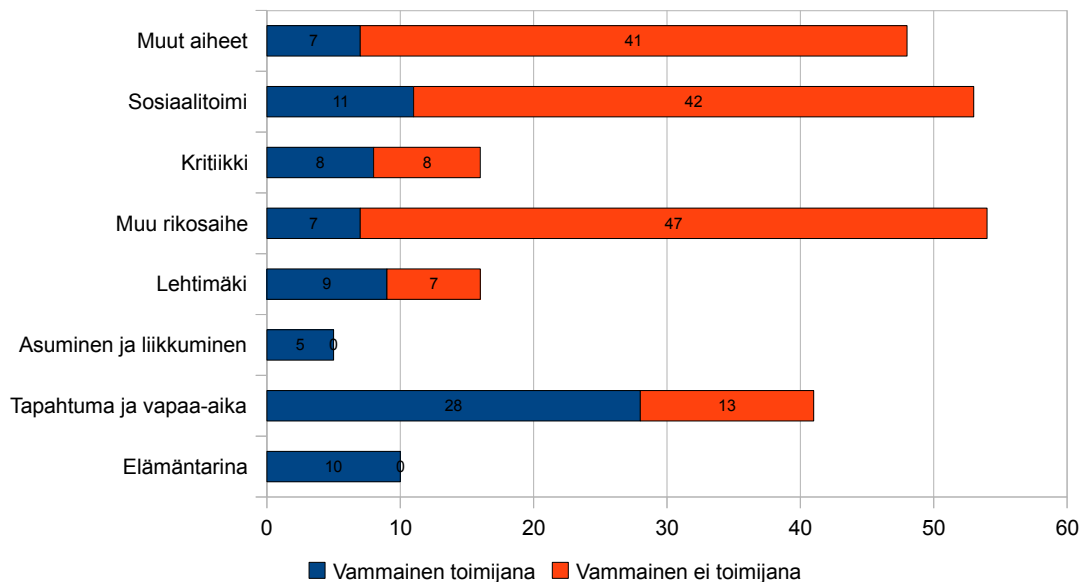
Kaavio 7. Kehitysvammaisen esittäminen toimijana teemoittain. Liite 9.

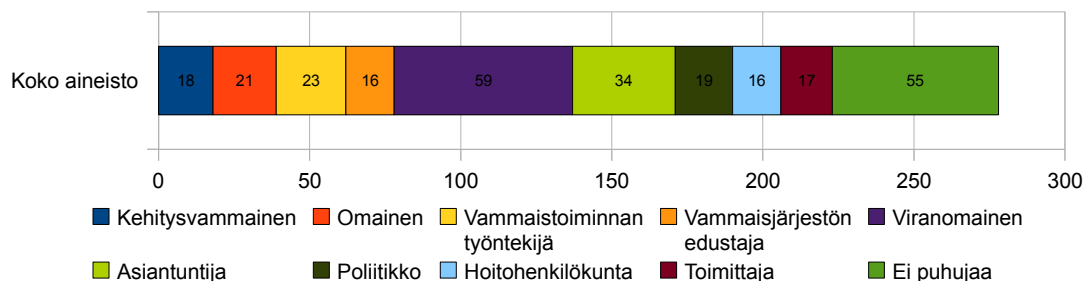
Odotetusti kehitysvammaiset esitetään toimijoina sellaisissa jutuissa, joiden pääteemana ovat kehitysvammaiset (71,4 prosenttia, kaavio 7). Sama pätee myös kehitysvammaisen päästämiseen siteerattavaksi lähteeksi (kaavio 9). Kehitysvammainen ei pääse puhumaan

rikos- tai muut-teemaisissa jutuissa, vaikka niissäkin mainitaan kehitysvammaiset tai heitä koskevat asiat. Koko aineistoa tarkastellessa vammaisen esittäminen toimijana on yllättävän harvinaista. Vain joka kolmannessa jutussa, jossa mainitaan kehitysvammaisen, hänet esitetään toimijana (35 prosenttia, kaavio 7). Juttuaiheista elämäntarina ja vamman kokeminen antaa odotetusti toiminnallisimman kuvan kehitysvammaisista, sen aiheen kaikissa jutuissa vammaisen esitetään toimijana (kaavio 8). Samoin tehdään myös vammaisen asumista tai liikkumista käsittelevissä jutuissa, mikä ei ole yllättävää. Myös tapahtuma- ja vapaa-aika-aiheisissa jutuissa vammaisen tekee usein jotain (68,3 prosenttia aiheen jutuista, kaavio 8).

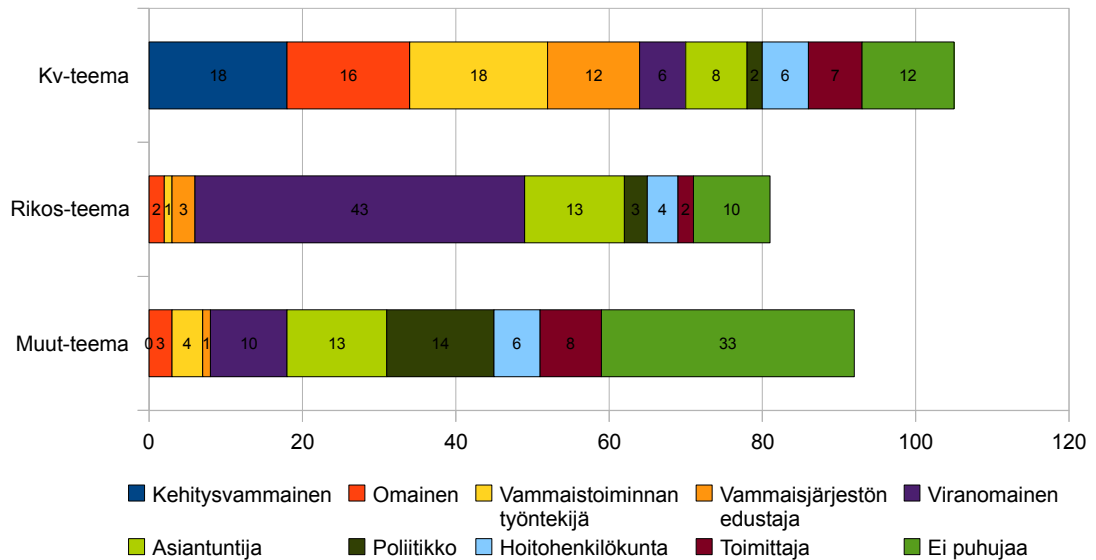
Kaavio 8. Vammaisen toimijana jaettuna eri juttuaiheisiin. Liite 10.

Kaavio 9. Juttujen puhujat koko aineistossa. Liite 11.

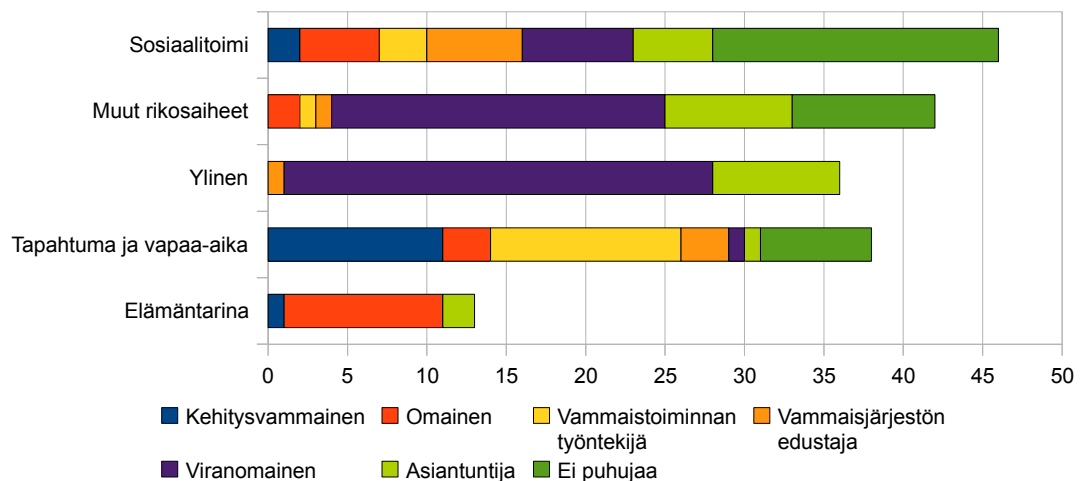

Kaavio 10. Juttujen puhujat teemoittain. Liite 11.

Kehitysvammaisia käsittelevissä jutuissa eniten ovat äänessä viranomaiset ja asiantuntijat. Erittäin yleinen aineistossa on myös luokka ”ei puhujaa”, joka kertoo sähkeiden tai sähkötylisten juttujen suuresta osuudesta (kaavio 9). Eri puhujista voi muodostaa ryhmäksi kehitysvammaisten puolestapuhujat. Näihin lukeutuvat omaiset, vammaisjärjestön edustajat, vammaistoiminnan muut (ei hoito-)työntekijät sekä kehitysvammaiset itse. Tämä ryhmä puhuu eniten, kun tarkastellaan juttuja, joiden pääteemana on kehitysvammaisuus. Heidän osuutensa rikos- ja muut-jutuissa onkin huomattavan vähäinen. Rikosuutisissa siteerataan yleisimmin viranomaisia tai asiantuntijoita (kaavio 10). Tämä näkyy myös kaaviossa 11.

Kaavio 11. Puhujat suhteessa juttujen aiheisiin. Liite 12.

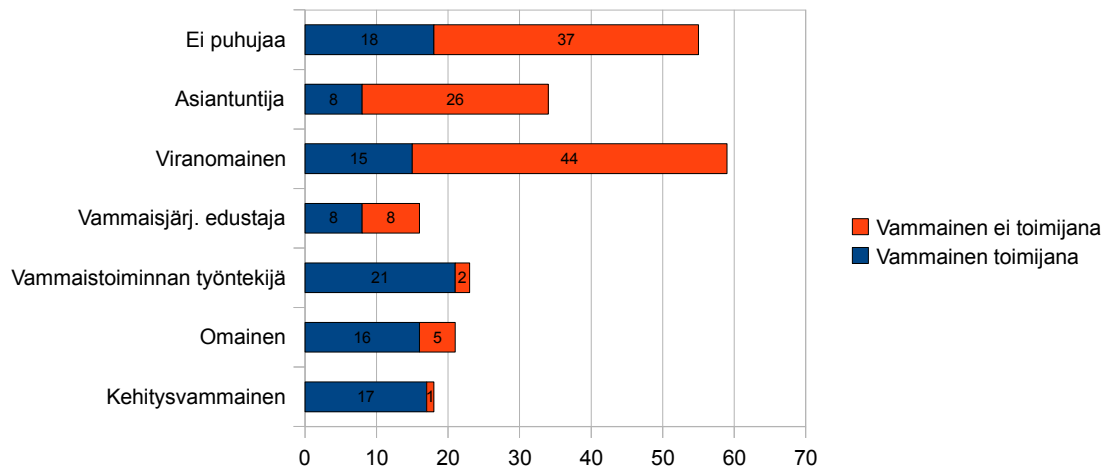

Puhujien jakautuminen juttuaiheiden mukaan (kaavio 11) paljastaa, että tapahtuma- ja vapaa-aika-aiheiset jutut ovat niitä, joissa kehitysvammaisia sekä vammaistoiminnan työntekijöitä useimmiten siteerataan. Samat jutut ovat myös niitä, joissa vammaisen usein esitetään toimijana (kaavio 8). Merkittävää on se, että elämäntarinoista ja vamman kokemisesta kertovat jutut ovat omaisten siteerausten hallitsevia, ei kehitysvammaisten itsensä. Siitä huolimatta ne esittävät vammaiset aina toimijoina (kaavio 8). Sosiaalitoimi-aiheisissa jutuissa siteerataan suhteellisen tasaisesti kaikkia muuttujina olevia tahoja, tosin sähkötyyli (ei puhujaa) on sen aiheen osalta yleisin. Rikosjutuista Lehtimäen tapauksesta kertovat jutut esittävät vammaisen muita useammin toimijana. Hieman yli puolessa sen aiheen jutuista vammaisen uhri esitetään aktiivisena toimijana. Tämä johtuu siitä, että jutuissa mainittiin usein uhriksi joutuneen cp-vammaisen nuoren naisen rimpuilleen vastaan. Kehitysvammaisen rikosten tekijänä -aiheisia juttuja on aineistossa vain yksi, joten sen perusteella on hankala tehdä tulkintoja. Aiheensa mukaisesti se esittää vammaisen toimijana, mutta ei puhujana.

Viranomaisen ja asiantuntijan puhuvat useimmiten rikos-jutuissa, mikä ei ole yllättävää, sillä rikosjournalismi on pitkälti median ja poliisin yhteydenpitoa (Virtapohja 2000, 80–81). Uhrien näkökulman painoarvo on suomalaisessa rikosjournalismissa lähes olematon (Virtapohja 2000, 86) ja kun tämän tutkimuksen aineiston uhrit ovat ”tavallisia uhreja” puolustuskyvyttömämpiä, muuttuu suhtautuminen entistä varovaisemmaksi. Tapahtumaa pidetään uhrien kannalta arkaluontoisena, vaikka sen erityispiirteissä olisi aineista dramaattisiin ja sensaationhakuisiin juttuihin. Tämä tilanne johdatti Aamulehden keskittymään Ylisen tapausta käsittelevissä jutuissa teoista epäiltyyn sairaanhoitajaan ja hänen persoonaansa. Samalla se noudatti yleistä rikosjournalismissa havaittua kaavaa, jonka mukaan rikosten uhreille ei anneta joukkoviestimissä niin paljon tilaa kuin tekijöille (Virtapohja 2000, 83). Toisaalta uhrien kehitysvammaisuudesta johtuvaa avuttomuutta ja puolustuskyvyttömyyttä ei alleviivattu lehtijutuissa erikseen, mutta sen aiheuttama moraalisen näkökulman korostuminen saattoi vaikuttaa julkaistujen juttujen määrään ja kokoon.

Sivuhuomautuksena voi mainita, että kritiikeille eli elokuva-, tv-ohjelma- yms. arvioille on tyypillistä, ettei siinä esiinny suoranaista puhujaa, vaikka kritiikki on toimittajan oma subjektiivinen arvio. Eli uutiset eivät ole juttutyypinä aineiston ainoat sähkötyylin edustajat.

Kaavio 12. Kehitysvammainen toimijana suhteessa puhujiin. Liite 13.

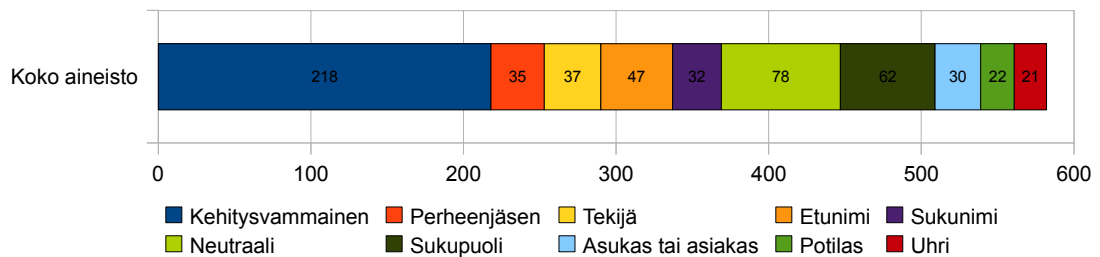
Kun jutun puhujana on joku ”kehitysvammaisten puolestapuhujista” (neljä alinta toimijaa kaaviossa 12.), esiintyy vammainen todennäköisimmin toimijana. Tosin vammaisjärjestön edustajaa siteeraavissa jutuissa vain puolella vammainen esitetään myös toimijana, mikä on yllättävän vähän suhteessa siihen, että vammaisjärjestön edustajan odotetaan puhuvan kaikkien vammaisten puolesta eikä antavan kehitysvammaisista passiivisen ja toiminnan kohteena olevan kuvan. Viranomaisia, poliitikkoja tai asiantuntijoita siteeratessa vammainen ei ole jutussa toimijana. Lisäksi vammainen esitetään useimmiten toimijana juttutyypeistä feature-jutuissa, osastoista tänään-osastolla ja kokojaottelun mukaan isoissa jutuissa.) Kaiken kaikkiaan kehitysvammaista siteerataan jutuissa vain harvoin (5,1 prosenttia kaikista aineiston puhujista, kaavio 9). Silloinkin vammainen on puhujana vapaa-aikaan tai tapahtumiin liittyen (kaavio 11).

6.3 Kehitysvammaisten nimeäminen

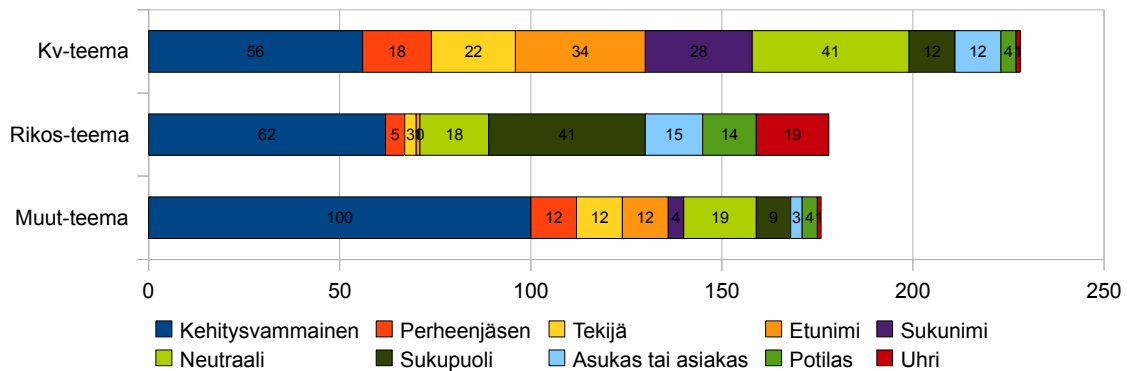
Aineiston jutuissa esiintyvien kehitysvammaisten nimeäminen mittaa niitä nimityksiä, joilla kehitysvammaiseen viitataan tekstissä. Näitä muuttujia on mahdollista jaotella eri ryhmiin. Muuta ominaisuutta kuin vammaisuutta ilmentävät tekijä-, etu- ja sukunimi-nimitykset. Neutraaleiksi nimityksiksi voidaan luokitella sukupuoli sekä neutraali, johon sisältyvät ”arvovapaat ilmaukset” kuten esimerkiksi ihminen, henkilö, vanhus, nuori ja pirkanmaalainen. Paikan kautta määrittelevät ilmaukset ovat asiakas- ja asukasnimitykset. Molempia käytetään ilmaisemaan kehitysvammaisuutta paikan kautta, esimerkiksi Ylisen asukas, kurssikeskuksen asiakas. Tämä on kiertoilmaus. Kun tekstissä ei haluta jostain syystä nimetä henkilöä suoraan kehitysvammaiseksi, häneen viitataan kehitysvammaisille

tarkoitettuna paikan asukkaana tai asiakkaana. Sen sijaan nimitykset potilas ja uhri viittaavat kehitysvammaiseen toiminnan kohteena kuten hoito tai rikos. Perheenjäsen-nimitys voi yhteydestään riippuen olla sekä neutraali että muuta ominaisuutta ilmentävä. Sitä ei voi luokitella samaan ryhmään kuin tekijä ja nimet, sillä vammaiseen viittaaminen veljenä tai tyttärenä määrittää henkilön hänen sukulaisensa kautta. Eli kehitysvammaista henkilöä kuvaillaan jonkun muun kuin hänen itsensä tai hänen ominaisuuksiensa avulla. Sukulaisuussuhteen mainitsemiseen liittyy myös usein viittaus kehitysvammaiseen kohdistuviin tunnesiteisiin.

Kaavio 13. Vammaisen nimeäminen koko aineistossa. Liite 14.

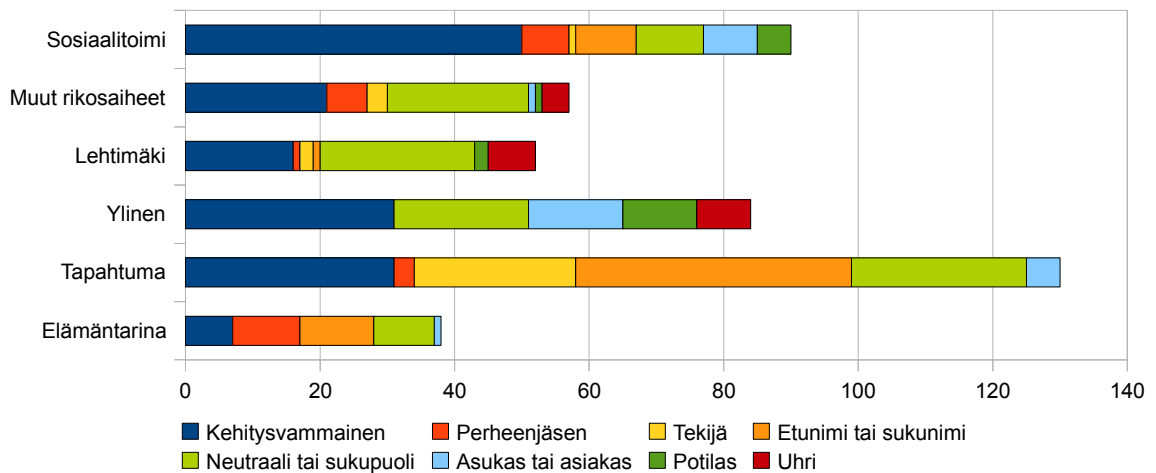
Kaavio 14. Vammaisen nimeäminen teemoittain. Liite 14.

Ehdottomasti yleisin tapa nimetä kehitysvammainen on viitata itse vammaan (kaavio 13). On huomattava, että tutkimuksen aineisto on kerätty sen mukaan, että jutuissa on mainittu kehitysvammaisuus. Eli tämä tulos on vain ennakoasetelman ehtojen mukainen. Kehitysvammateemaisissa jutuissa viitataan suhteessa vähiten kehitysvammaiseen vammaisena verrattuna muihin teemoihin, vaikkakin se on yleisin nimitys myös kv-teeman jutuissa (kaavio 14). Seuraavaksi yleisin tapa viitata kehitysvammaiseen on nimittää häntä esimerkiksi ihmiseksi, henkilöksi tai pirkanmaalaiseksi. Luonteeltaan neutraali on myös kolmanneksi yleisin nimitystapa, joka on sukupuoli. Erityisen yleinen

sukupuoli-nimitys on rikosteemaisissa jutuissa. Kv-teeman jutuissa huomattavan yleinen on etunimellä viittaaminen. Koko aineiston jutuille on tyypillistä se, että etunimen käyttö on yleisempää kuin sukunimen. Tämä vahvistaa aiempien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan kehitysvammaisista kirjoitetaan lasten kaltaisina henkilöinä (esimerkiksi Seppä 1998). Sukunimen puuttuminen on myös vastaan Aamulehden toimintatapoja (Aamulehden tapa tehdä, 2005). Lisäksi se ei aseta mainittua henkilöä yhdenvertaiseen asemaan muiden kanssa, vaan pelkällä etunimellä nimetty henkilö ja siten hänen kommenttinsa jäävät muita vähempiarvoisiksi. Rikos-teeman jutuissa kehitysvammaisia ei puhutella nimillä juuri lainkaan ja muut-teeman jutuissa vain harvoin (kaavio 14). Sen sijaan liki kaikki uhri-viittaukset sijoittuvat rikos-juttuihin, kuten voi odottaakin.

Kaavio 15. Vammaisen nimeäminen suhteessa juttuaiheisiin. Liite 15.

Kaaviossa 14 näkynyt seikka, että vähiten kehitysvammaisiin vammaisina viitataan kv-teemaisissa jutuissa, tarkentuu juttuaiheita eriteltäessä. Niistä vähiten vammaisuusnimityksiä on elämäntarina- tai vamman kokeminen -aiheisissa jutuissa (18,4 prosenttia, kaavio 15). Tämä kertoo siitä, kuinka tämän aihepiirin jutuissa kerrotaan kehitysvammaisen muistakin ominaisuuksista. Odotetusti tämän aihepiirin jutuissa kehitysvammainen on aina myös jonkun perheenjäsen.

Ylisen insuliinisurmista kertovissa jutuissa käytetään neutraalien viittausten lisäksi kehitysvammaisista suhteellisen paljon uhri-, asukas- ja potilas-nimityksiä. Uhriksi nimitetään usein myös Lehtimäellä kuollutta cp-vammaista naista. Rikosuutisissa kehitysvammaiset jäävät nimettömiksi vain yhtä yksittäistä Lehtimäen tapauksesta

kertovaa juttua lukuunottamatta, jossa mainitaan uhrin etunimi. Journalistin ohjeissa uhrien nimien julkaisemisesta mainitaan seuraavasti:

28. Sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

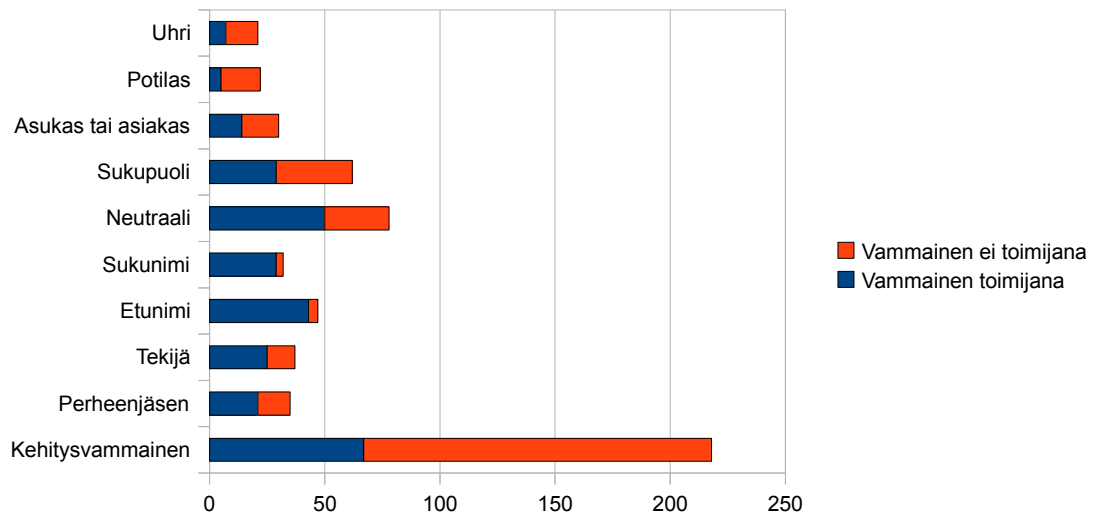
31. Rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja voi julkaista, ellei se tuomitun asemaan tai tekoon nähden ole selvästi kohtuutonta. Alaikäisen tai syyntakeettomana tuomitun henkilöllisyyden paljastamisessa on oltava erityisen pidättyväinen.

34. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. (JSN 2008)

Lisäksi Julkisen sanan neuvosto tähdentää erillisessä lausumassaan (JSN, 1981), että rikoksen uhrin nimen julkaiseminen saattaa aiheuttaa hänelle tai hänen omaisilleen lisää kärsimystä ja haittaa, minkä vuoksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota rikoksen uhrin suojaamiseen. Aamulehden omien ohjeiden mukaan uhrin nimeä ei julkaista kuin poikkeuksellisissa tapauksissa (Aamulehden tapa tehdä, 2005), mutta ohjetta ei perustella eikä poikkeuksellista tapausta määritellä. Lehti on tulosten perusteella ottanut kehitysvammaisista rikosten uhreista uutisoitaessa linjan, jonka mukaan nimiä ei julkaista. Lehti noudattaa linjaa johdonmukaisesti, yhtä yksittäistä juttua lukuunottamatta. Mutta miksi Aamulehti on päätenyt tällaiseen ratkaisuun? Jos päätöksen perusteena ovat olleet Journalistin ohjeet, niin Ylisen ja Lehtimäen tapaukset ovat Aamulehden mukaan arkaluonteisia rikoksia, jolla ei ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

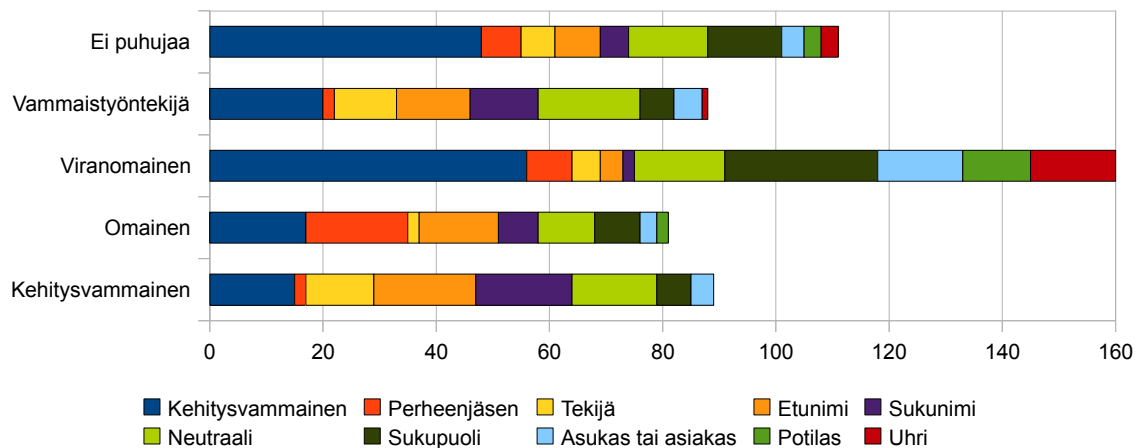
Etunimen käyttö on yleisintä elämäntarina-aiheisissa jutuissa (80 prosenttia aiheen jutuista), mikä on ennalta-arvattavaa. Yllättävää on se, ettei aiheesta kertovissa jutuissa käytetä läheskään yhtä usein sukunimeä (30 prosenttia aiheen jutuista). Se, että noin puolet tapahtuma-aiheisista jutuista puhuttelee vammaisia nimeltä tai viittaa heihin tekijöinä, osoittaa että tekeminen oikeuttaa nimen mainitsemiseen. Tämä näkyy myös kaaviossa 16.

Kaavio 16. Kehitysvammainen toimijana suhteessa nimeämiseen. Liite 16.

Vammaisesta kirjoitetaan toimijana useimmiten, kun häneen viitataan etu- tai sukunimellä. Passiivisin vammainen on, kun häneen viitataan jutussa potilaana tai pelkästään vammaisena. Huomattavaa on myös se, että vaikka vammaisesta kerrotaan tekijänä, kuten taiteilijana tai kuulantöytäjä, kyseistä nimitystä ei aina käytetä tekijänä subjektina lauseissa. Tällöin nimitykset ovat enemmän luonnehdintoja ja kuvauksia, eivätkä aktiivisia tekijöitä tekstissä, toisin kuin nimitys “tekijä” antaa ehkä aluksi ymmärtää.

Kaavio 17. Nimeäminen suhteessa puhujiin. Liite 17.

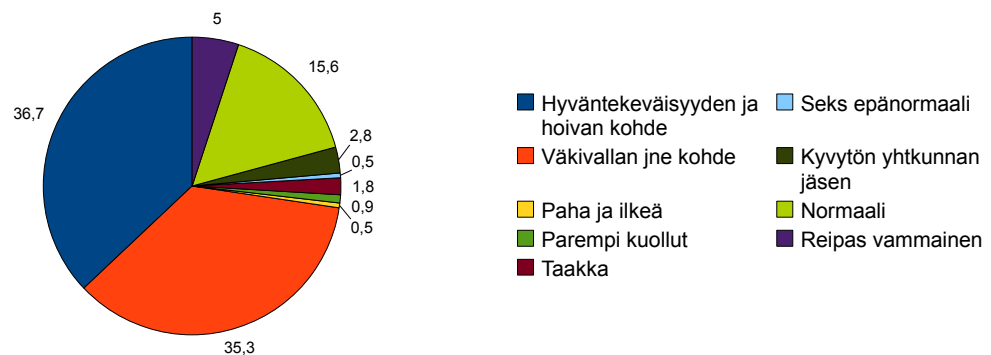

Kehitysvammaista siteeratessa hän saa aina etunimen ja lähes aina sukunimen (94,4 prosenttia jutuista, joissa vammainen puhuu, liite 13). Muiden puhujien osalta vammaiseen viittaaminen nimeltä on seuraavaksi yleisintä omaisia ja vammaistyöntekijöitä siteeraavissa jutuissa. Jälkimmäiselle on tyypillistä myös vammaiseen viittaaminen tekijänä. Nimiä käytetään suhteessa vähiten jutuissa, joissa puhuu viranomainen tai

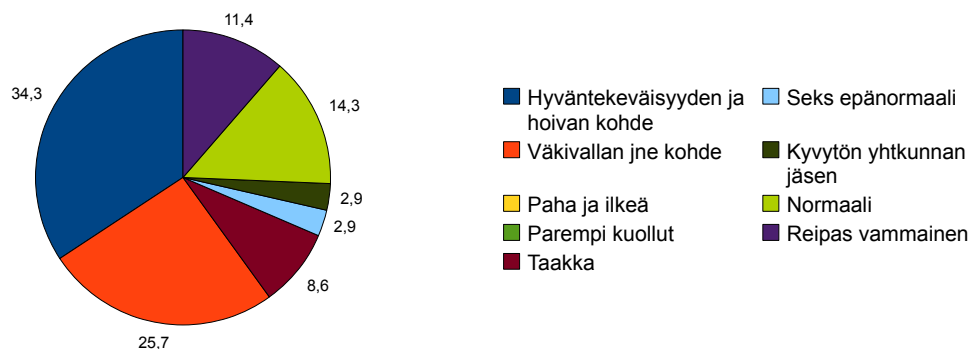
asiantuntija (kaavio 17). Näiden kahden puhuja-luokan nimitystavat muistuttavat paljon toisiaan. Liki kaikkien puhujien kohdalla kehitysvammaiseen viittaaminen vammaisena tai hänen diagnoosinsa mukaan (esimerkiksi down-poika) on yleisin nimityskeino. Tästä poikkeavat puhuja-luokat ovat vammaisen ja omaisen. Vammaisen puhujana -luokan jutuille on tyypillistä kehitysvammaiseen viittaaminen tekijänä, mutta ei perheenjäsenenä, kun taas omaisen puhujana -luokassa vammaista kuvaillaan perheenjäsenenä, mutta ei tekijänä. Eli kun vammaista siteerataan, häntä ei määritellä jutussa sukulaisuussuhteiden vaan hänen oman toimintansa kautta. Sen sijaan omaista siteeratessa vammaisen jää jonkun muun henkilön kautta määritellyksi, eikä hänen oma toimintansa pääse esille.

Tämä tosin on ristiriidassa kaavion 12 tiedon kanssa, jonka mukaan omaisia siteeraavissa jutuissa vammaisen toimii usein (76,2 prosentissa jutuista, joissa siteerataan omaista), mutta häneen ei juuri viitata tekijänä. Tämä voi kertoa puhetavasta, jossa vammaista kuvaillaan ulkopuolelta, häntä itseänsä kuulematta. Tällöin esimerkiksi omaisen kertoo, mitä kaikkea kehitysvammaisen perheenjäsen tekee.

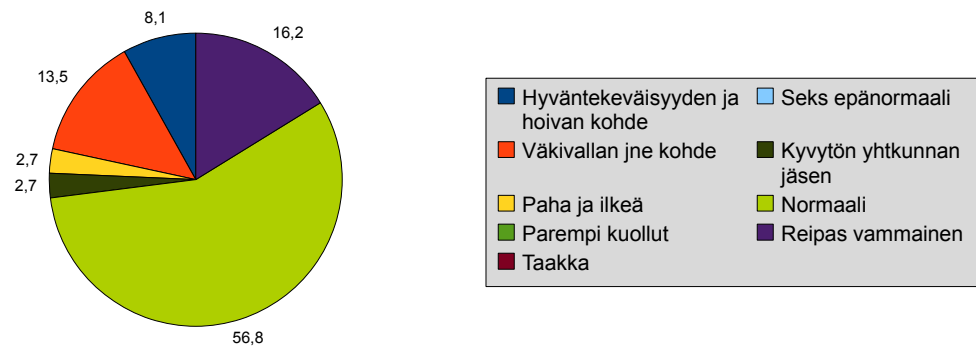
Kaavio 18. Vammaisen-nimeämistä käyttävien juttujen stereotyypit. Liite 18.

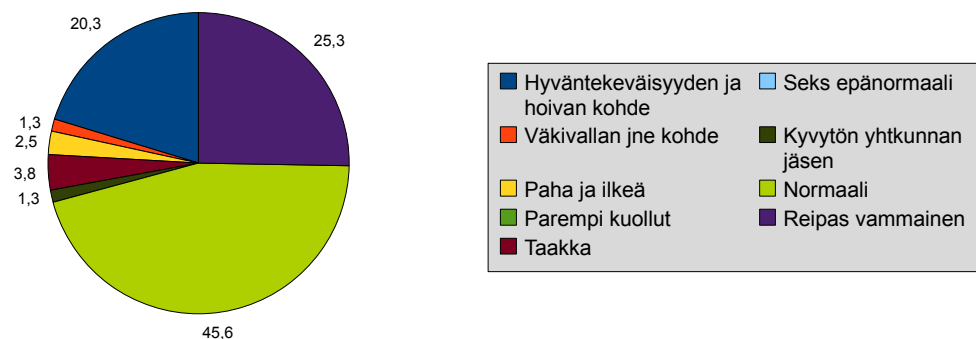
Kaavio 19. Perheenjäsen-nimeämistä käyttävien juttujen stereotyypit. Liite 18.

Kaavio 20. Tekijä-nimeämistä käyttävien juttujen stereotyypit. Liite 18.

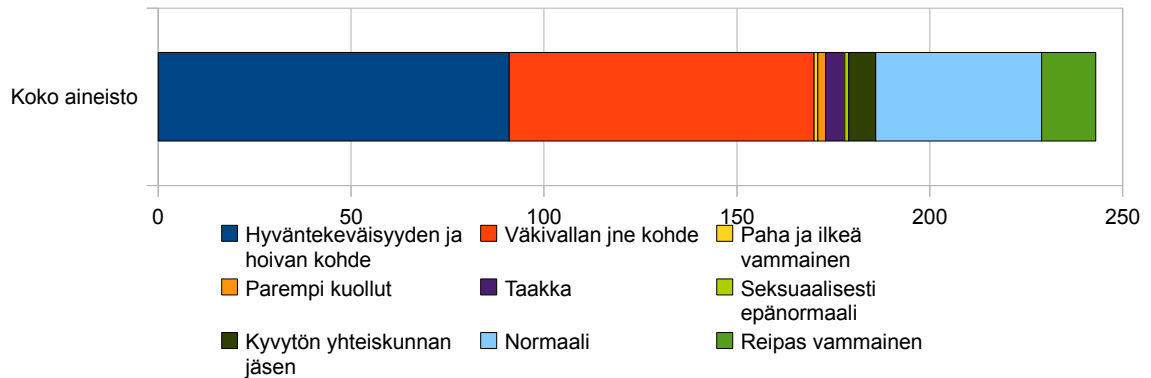
Kaavio 21. Etu- tai sukunimeä käyttävien juttujen stereotyypit. Liite 18.

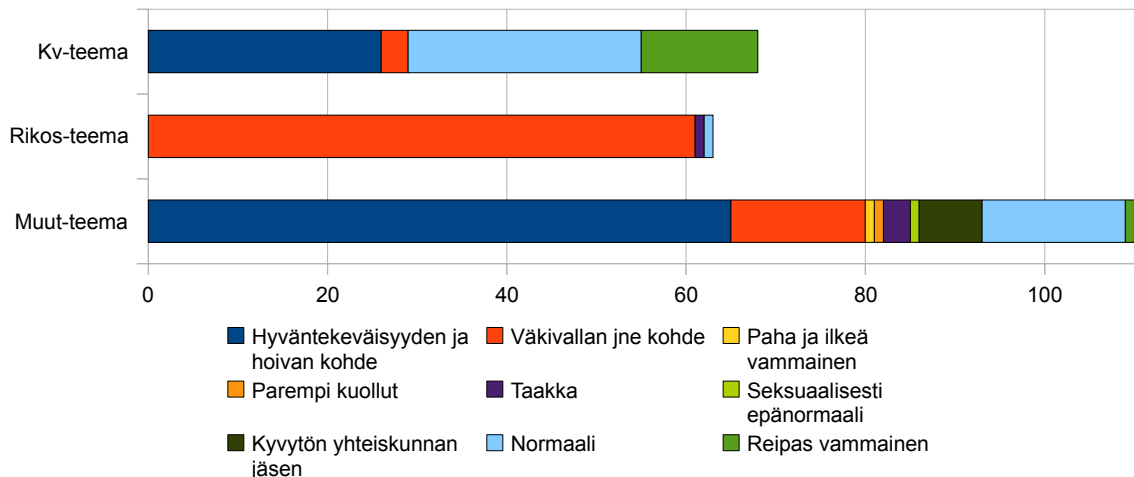
Reipas vammainen -stereotypia on yleisin jutuissa, joissa kehitysvammaiseen viitataan etu- tai sukunimellä, kun taas tekijä-viittausta käyttävistä jutuista jopa yli puolessa ilmenee normaali-stereotypia. Eli tuolloin kehitysvammaisen henkilön muut ominaisuudet kuin vammaisuus korostuvat. Tekijä-nimeämistä käyttävissä jutuissa esiintyy myös vähiten hyväntekeväisyys ja hoivan -kohde stereotypiaa, kun vertaa sen ilmenemistä muita nimeämistapoja käyttävissä jutuissa. Yleisintä se on vammaisen-nimitystä käyttävissä jutuissa (kaavio 18), jossa myös on yleistä esittää kehitysvammaisen väkivallan kohteena. Harvinaisinta on esittää kehitysvammaisen väkivallan kohteena etu- tai sukunimeä käyttävissä jutuissa (1,3 prosenttia, kaavio 21). Perheenjäsen-nimitystä käyttävissä jutuissa esiintyy taakka-stereotyyppi muihin nimityksiin verrattuna useammin, vaikka sen osuus on perheenjäsen-nimityksenkin osalta vähäinen (8,6 prosenttia, kaavio 19).

6.4 Stereotyypit kehitysvammaisista

Kaavio 22. Stereotyyppien jakautuminen koko aineistossa. Liite 22.

Kaavio 23. Stereotyyppien jakautuminen teemoittain. Liite 22.

Aineiston juttujen yleisimmät stereotyypit ovat hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde (37,4 prosenttia) sekä väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde (32,5 prosenttia, kaavio 22). Seuraavia stereotyyppioita ei aineistosta löytynyt lainkaan: vammainen sankarina, koominen hahmo ja vammainen sopeutumattomana. Lisäksi seuraavia stereotyyppioita löytyi vain yhdestä jutusta koko aineistossa: paha ja ilkeä vammainen (1 kpl) ja seksuaalisesti epänormaali (1 kpl). Nämä yksittäiset löydöt sijoittuvat aineistossa kritiikki-aiheisiin juttuihin, joten ne pitkälti toistavat tv-ohjelmassa tai elokuvassa käytettyä stereotyyppiä. Tämä osoittaa sen, kuinka Barnesin ja Nelsonin mediasta löytämät stereotyypit pätevät enemmän fiktiivistä kuin journalistista sisältöä arvioitaessa.

Kehitysvamma-teemaisissa jutuissa normaali-stereotyyppiä oli yhtä yleinen kuin hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde (37,1 prosenttia, kaavio 23). Lisäksi lähes kaikkien reipas vammainen -stereotyyppiä käyttävien juttujen pääteema on kehitysvammaisuus.

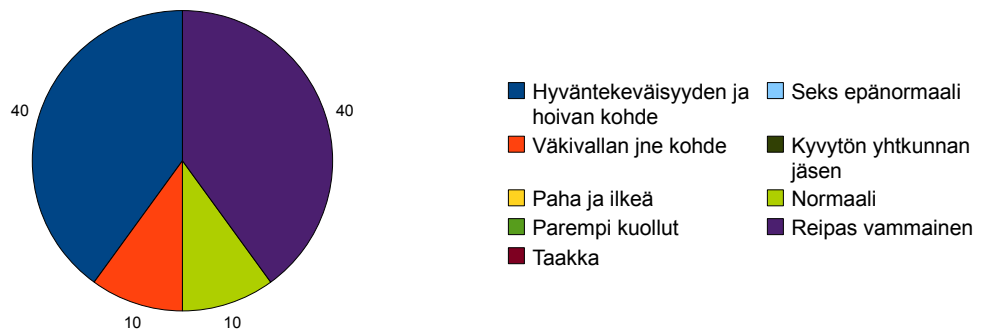
Näiden juttujen aiheet liittyvät lähinnä elämäntarinaa tai vamman kokemiseen tai tapahtumaan ja vapaa-aikaan. Normaali-stereotypiaa käytettiin enimmäkseen tapahtuma ja vapaa-aika -aiheisissa jutuissa (56,1 prosenttia, kaavio 25). Tämä toistaa jo aiemmin todettua havaintoa, että vammaisen "pääsee" tekojensa kautta todennäköisimmin lehtijuttuun. Normaali-stereotypian esiintyminen myös muut-teeman jutuissa kertoo siitä, ettei jutun tarvitse keskittyä kehitysvammaisuuteen, jotta se voisi esittää kehitysvammaiset ihmiset "tavallisina" ja kiinnittää huomiota heidän muihin ominaisuuksiinsa (kaavio 23). Itse asiassa kehitysvammaisuuden nostaminen pääteemaksi jutussa saattaa viedä vammaiselta henkilöltä hänen muut ominaisuutensa, kun hänet huomioidaan jutussa vain hänen kehitysvammaisuutensa vuoksi. Tämä ilmiö saattaa olla esimerkiksi reipas vammaisen -stereotypian takana. Tästä on osoituksena se, ettei elämäntarinoista ja vamman kokemisesta kertovissa jutuissa käytetä normaali-stereotypiaa kuin kerran aineiston jutuista (kaavio 24). Eli jutut, joiden tarkoitus on avata lukijoille kokemuksia kehitysvammaisuudesta, eivät esitä kehitysvammaista tavallisena henkilönä.

Sosiaalitoimi-aiheisissa jutuissa korostui hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde -stereotypia (88,7 prosenttia, kaavio 26). Näille jutuille tyypillistä oli kertoa kehitysvammaisista huoltoa tarvitsevana ryhmänä. Hyväntekeväisyydestä ja hoivasta olisi syytä erottaa huolto omaksi stereotypiakseen, sillä ilmaisu sisältää erilaisen suhtautumisen vammaisiin. Siten saataisiin eroteltua paremmin kehitysvammaisiin usein liittyvän hoitokohde-puhetavan piirteet.

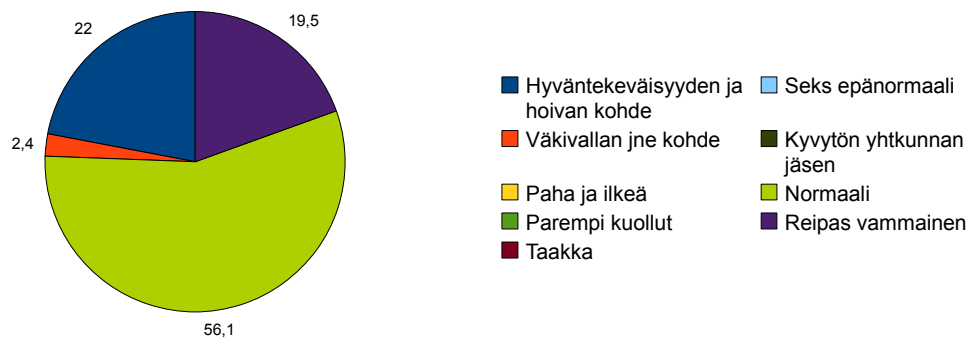
Yleensäkin reipas vammaisen -stereotypia osoittautui aiheelliseksi lisäykseksi analyysirunkoon, sillä sitä muistuttava vammaisen sankarina -stereotypia on määritelmiltään aivan liian suuria "ihmetekoja" vaativa, kun kohteena ovat kehitysvammaiset. Reippaan vammaisen "arjen sankaruus" sopii kehitysvammaisten erityisominaisuuksiin paremmin kuin yliluonnollisiksi luonnehditut teot.

Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde -stereotypian suuri osuus aineistosta selittyy toki Ylisen ja Lehtimäen tapauksista kertovien juttujen suuresta määrästä. Aineiston jutuissa esiintyi myös vammaisten huonoa kohtelua, sen kuitenkin olematta väkivaltaa tai rikos. Stereotypia koodattiin tuolloin muiden jutussa esiintyvien vammaisen määrittelyjen mukaan. Jatkotutkimusta tehtäessä olisi syytä lisätä koodausrunkoon stereotyyppiä "kaltoin kohdeltu vammaisen".

Kaavio 24. Stereotyyppien jakautuminen, kun juttuaiheena on elämäntarina ja vamman kokeminen. Liite 23.

Kaavio 25. Stereotyyppien jakautuminen, kun juttuaiheena on tapahtuma ja vapaa-aika. Liite 23.

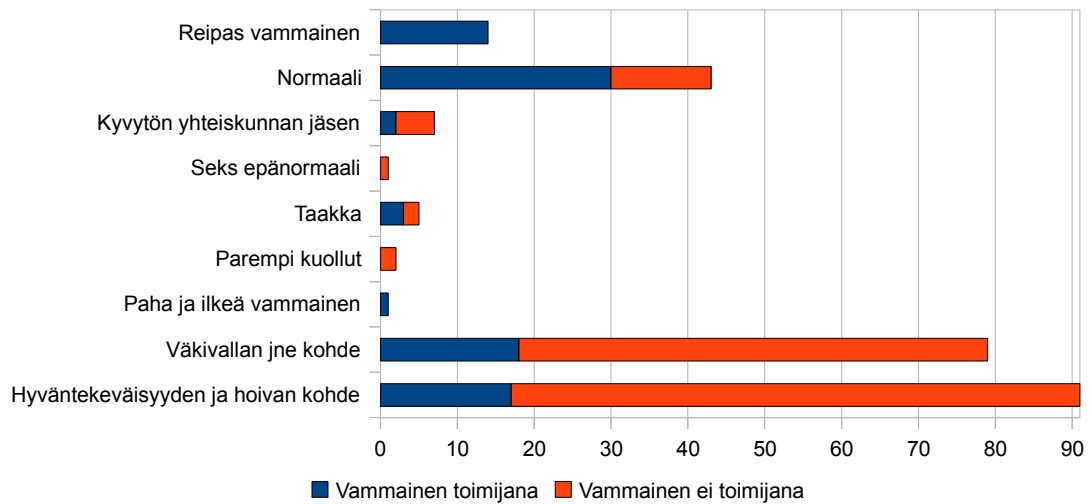

Kaavio 26. Stereotyyppien jakautuminen, kun juttuaiheena on sosiaalitoimi. Liite 23.

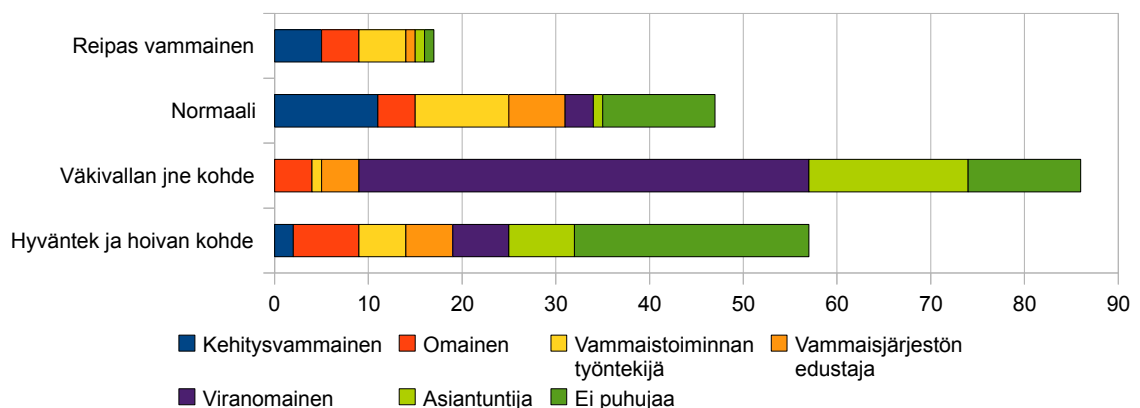
Stereotyyppien jakaantumista eri osastoille tarkastellessa paljastuu, että vammaainen esitetään useimmiten normaalina kulttuurijutuissa (70,6 prosenttia kulttuuriosaston jutuista). Reipas vammaainen -stereotyyppiä esiintyy sen sijaan useimmiten tänään-osastolla (liite 28).

Kaavio 27. Stereotyypit suhteessa kehitysvammaisen toimijuuteen. Liite 24.

Jutuissa, joissa kehitysvammaisen esitetään toimijana, on normaali-stereotyyppi yleisin (35,3 prosenttia jutuista, joissa vammaisen toimijana, kaavio 27), mikä on loogista. Kun tarkastellaan suhdetta, joka kertoo kuinka isossa osassa tietyn stereotyypin jutuista vammaisen toimii, saa normaali-stereotyyppiä tulokseksi 69,8 prosenttia (kaavio 27), kun taas reipas vammaisen -stereotyypin jutuista 100 prosentissa vammaisen on toimijana. Reipas vammaisen -stereotyyppi antaa siis kehitysvammaisesta aktiivisemmän kuvan kuin normaali-stereotyyppi. Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde - sekä väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde -stereotyypin jutuissa vammaisen ei aina ole passiivinen toiminnan kohde, vaan myös toimii toisinaan.

Kaavio 28. Puhujien jakautuminen eri stereotyyppien jutuissa. Liite 25.

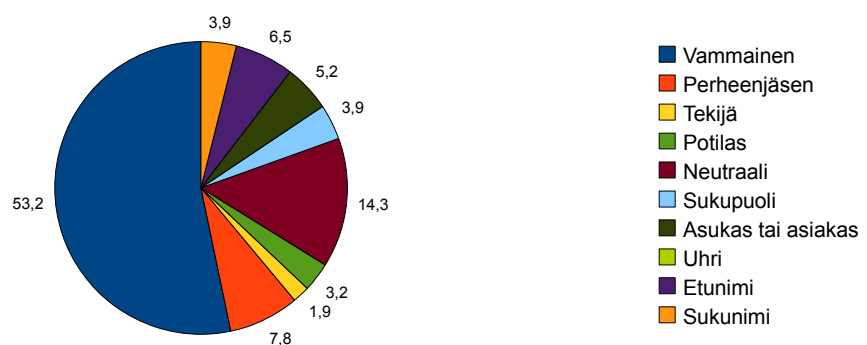
Vammaiset eivät pääse itse puhumaan kielteisiä stereotyyppiä käyttävissä jutuissa. Asian voi myös ilmaista toisinpäin: vammaisten puhumattomuus aiheuttaa kielteisen stereotyypin

(kaavio 28). Vammaisiin kohdistuvan väkivallan osalta puhuvat enimmäkseen viranomaiset (60,8 prosenttia, kaavio 28) ja asiantuntijat (21,5 prosenttia, kaavio 28) ja itse asiassa kyseistä stereotyyppiä käyttävissä jutuissa siteerataan kaikkia muita muuttujina olevia puhujia, paitsi itse vammaisia. Tulosten mukaan on kuitenkin mahdollista, että vammaisista annetaan normaali kuva, kun jutussa siteerataan muita ihmisiä kuin kehitysvammaisia. Myös sähkötyyliset ei puhujaa -muuttujan ehdot täyttävissä jutuissa käytetään jonkin verran normaali-stereotyyppiä (21,8 prosenttia ei puhujaa -jutuista, kaavio 28). Kehitysvammaisista on siis mahdollista kirjoittaa "asiatyyllisissä uutisteksteissä" suhtautuen heihin henkilöinä, joilla on muitakin ominaisuuksia kuin kehitysvammaisuus. Lisäksi normaali-stereotypian täyttäminen ei vaadi aina kehitysvammaista itse puhujaksi tai toimijaksi juttuun.

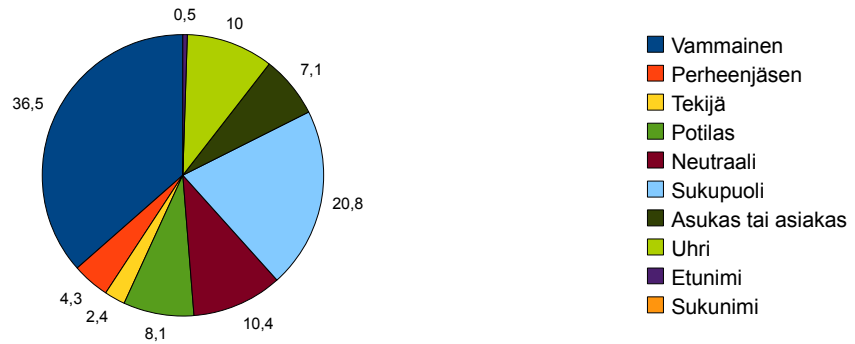
Kun jutussa on puhujana vammaistoiminnan työntekijä, käytössä ovat enimmäkseen positiiviset stereotypiat eli normaali ja reipas vammaisen (43,5 ja 21,7 prosenttia, kaavio 28). Muutenkin näyttäisi siltä, että puhujina vammaisen ja vammaistyöntekijä muistuttavat toisiaan jutuissa käytettyjen stereotyyppien osalta.

Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohteena esittämissä jutuissa yleisintä on, ettei jutussa ole lainkaan puhujaa. Huomattavaa on myös se, että jopa joka kolmannessa omaisia siteeraavassa jutussa kehitysvammaiset esitetään hyväntekeväisyyden ja hoivan passiivisena kohteena (liite 25).

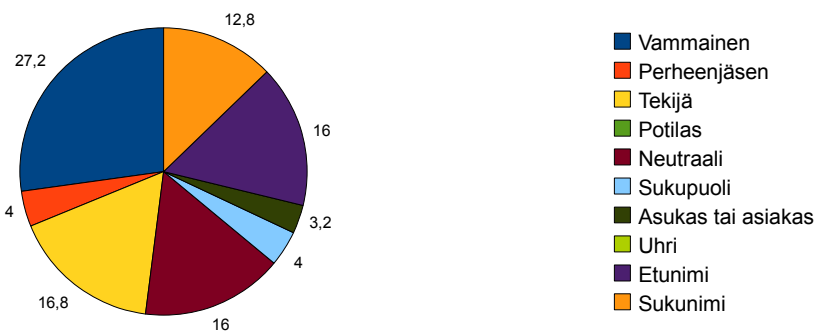
Kaavio 29. Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde -stereotyyppiä käyttävien juttujen nimeämistavat (Liite 18).

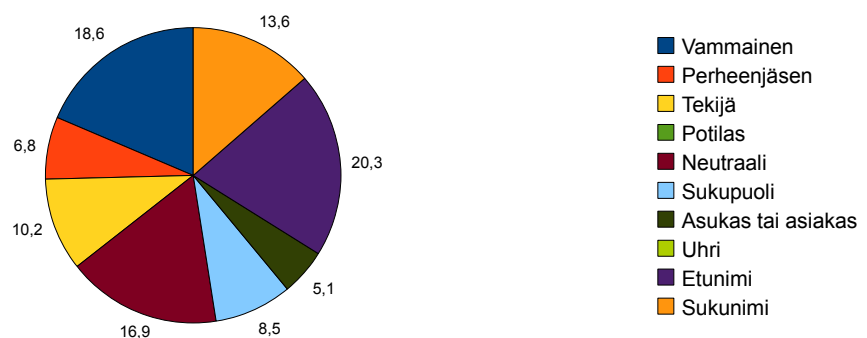
Kaavio 30. Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde -stereotypiaa käyttävien juttujen nimeämistavat (Liite 18).

Kaavio 31. Normaali-stereotypiaa käyttävien juttujen nimeämistavat (Liite 18).

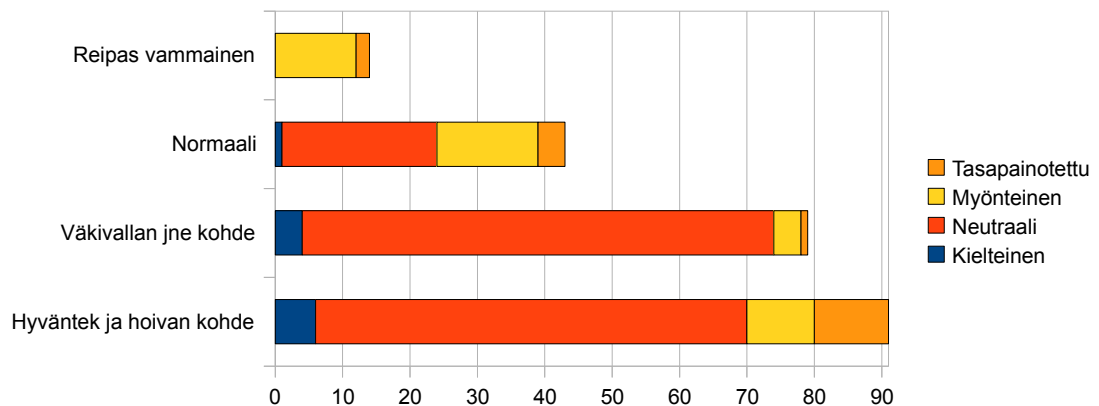
Kaavio 32. Reipas vammainen -stereotypiaa käyttävien juttujen nimeämistavat (Liite 18).

Kuten muissakin luokissa, kehitysvammaisiin viitataan vammaisina ja neutraalisti ihmisinä tai henkilöinä tasaisesti kaikissa jutuissa stereotyypistä riippumatta. Vammaisen nimityksiä ilmenee suhteessa vähiten normaali- ja reipas vammaisen -stereotyyppien jutuissa (kaaviot 29 - 32). Näille jutuille tyypillisiä ovat viittaukset vammaiseen tekijänä ja nimellä. Etunimellä viittaaminen on erityisen yleistä reipas vammaisen -stereotypian jutuissa (20,3 prosenttia kaikista jutun nimeämistavoista, kaavio 32).

Uhri-nimitystä käytetään ainoastaan jutuissa, joissa vammainen esiintyy väkivallan ja rikosten kohde -stereotypian mukaan (kaavio 30). Tämä sinänsä ei kerro mitään, sillä väkivallan kohde -stereotypian toteutuminen sinänsä edellyttää vammaisen asettamista uhrin asemaan. Väkivalta-stereotypian jutuissa vammaiseen viitataan usein myös sukupuolen mukaan, mikä kertoo rikosuutisoinnin käytännöistä.

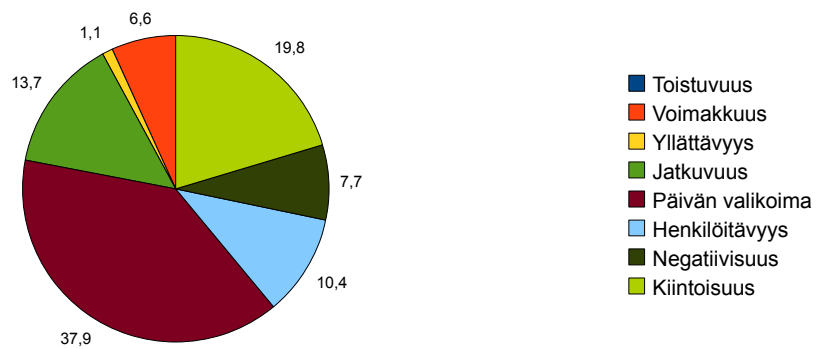
Kaavio 33. Stereotyypit suhteessa suhtautumiseen (Liite 27).

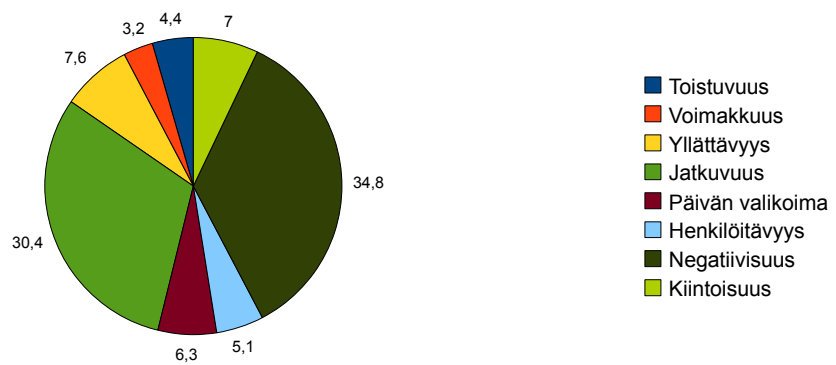
Neutraali suhtautuminen on yleisin liki kaikissa stereotyyppioissa. Odotetusti eniten positiivista suhtautumista löytyy normaali- ja reipas vammainen -stereotyyppiaa käyttävistä jutuista, joista jälkimmäisistä jopa 85,7 prosenttia suhtautuu kehitysvammaisuuteen myönteisesti (kaavio 33). Reipas vammainen -stereotyyppiaa käyttävät jutut ovat ainoita, joissa suhtautuminen vammaisiin ei ole neutraalia tai kielteistä. Laskuista on jätetty pois yksittäinen paha ja ilkeä vammainen -stereotyyppiaa käyttänyt juttu.

Negatiivisimmat stereotyypit suhtautumisen mukaan ovat parempi kuollut- ja taakka -stereotyypit, mikä ei ole yllättävää. Tosin on huomattava, että kyseessä ovat pienet lukumäärät, joten kyseessä olevien stereotyyppien osalta on vaikea tehdä päteviä yleistyksiä. Kielteisen suhtautumisen osalta yleisin stereotyyppi on hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde, samoin kuin tasapainotetun suhtautumisen. Neutraalisti kehitysvammaisiin suhtautuvissa jutuissa käytetyin stereotyyppi on vammainen väkivallan kohteena. Tämä voi vaikuttaa yllättävältä, mutta sopii kuitenkin objektiivisen rikosuutisten kirjoituskäytäntöihin.

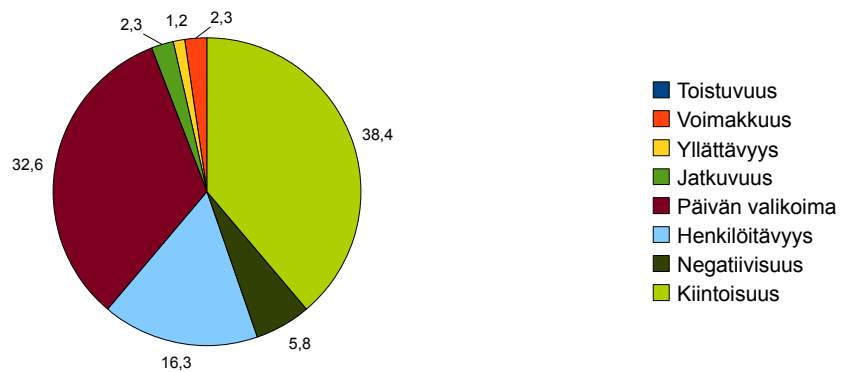
Kaavio 34. Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde stereotyyppiä käyttävien juttujen uutiskriteerit (Liite 45).

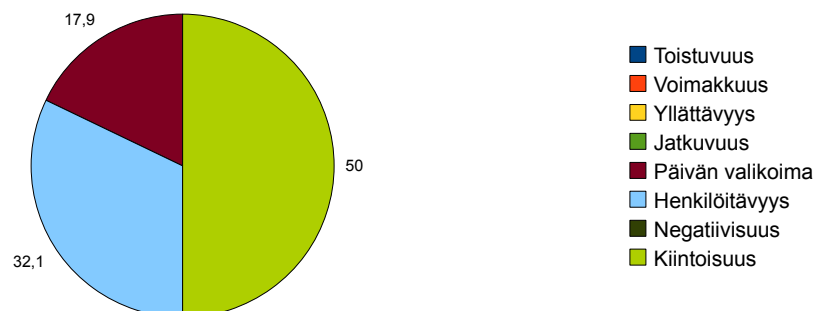
Kaavio 35. Väkivallan -kohde stereotyyppiä käyttävien juttujen uutiskriteerit (Liite 45).

Kaavio 36. Normaali-stereotyyppiä käyttävien juttujen uutiskriteerit (Liite 45).

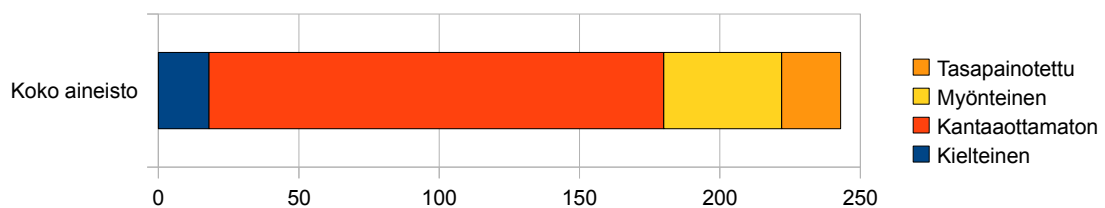
Kaavio 37. Reipas vammainen -stereotyyppiä käyttävien juttujen uutiskriteerit (Liite 45).

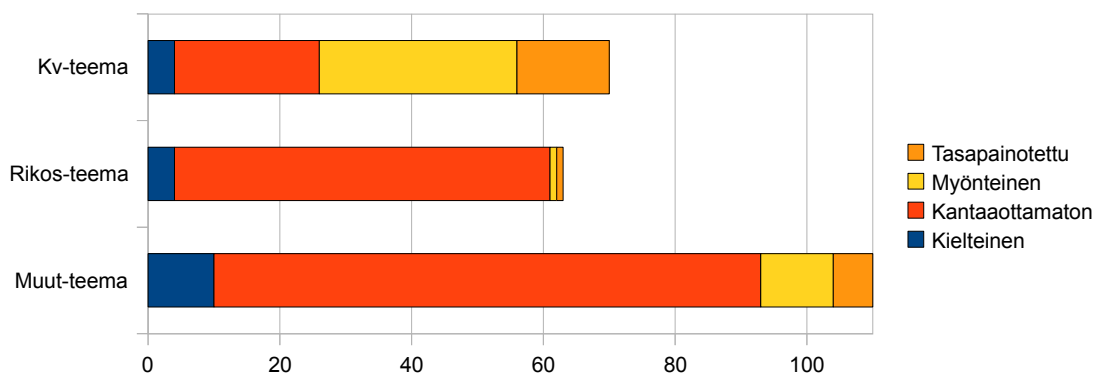
Jutuissa, joissa kehitysvammainen esitetään hyväntekeväisyyden ja hoivan kohteena, ovat päivän valikoima, kiintoisuus ja jatkuvuus yleisimpiä uutiskriteerejä (kaavio 34). Päivän valikoima ja kiintoisuus -kriteerit ilmentävät jotain tapahtumaa mainostavaa juttua, kun taas jatkuvuus yhdistettynä päivän valikoima -kriteeriin ilmentää kunnallispoliittista päätöksentekoa seuraavia juttuja. Normaali- ja reipas vammaisen -stereotyypeille tyypillisin uutiskriteeri on kiintoisuus (kaaviot 36 ja 37). Reipas vammaisen -stereotyypin jutuissa korostuu enemmän henkilöitävyys-kriteeri verrattuna normaali-stereotyyppiin. Normaali-stereotypian jutuissa sen sijaan painottuu enemmän päivän valikoima -kriteeri. Vammaisen esitetään väkivallan kohteena jutuissa, joiden kriteerinä ovat jatkuvuus ja negatiivisuus (kaavio 35), mikä toistaa rikosuutisissa käytettyjä kriteerejä.

6.5 Suhtautuminen kehitysvammaisiin

Kaavio 38. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen koko aineistossa (Liite 29).

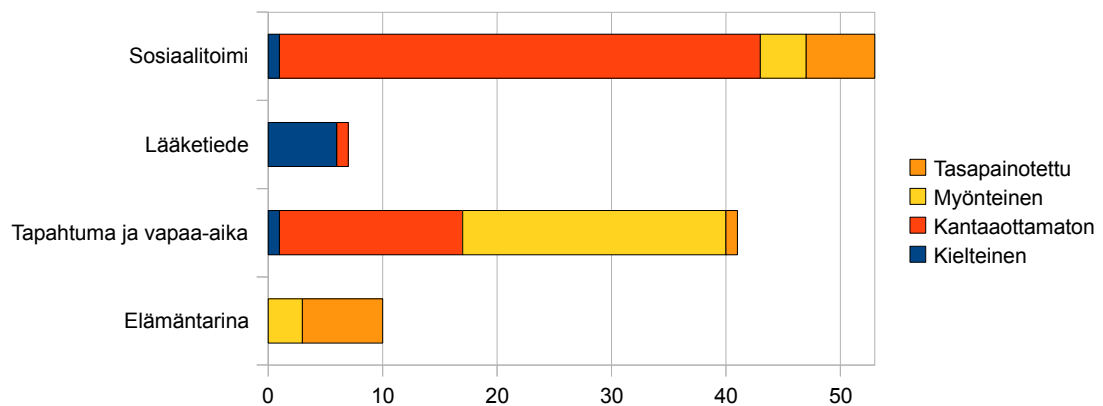
Kaavio 39. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen teemoittain (Liite 29).

Kaiken kaikkiaan yleisin tapa suhtautua kehitysvammaisiin aineiston jutuissa on neutraali kanta (kaavio 38). Jutuissa ei tällöin oteta kantaa aiheeseen eikä siinä viitata kehitysvammaisuuteen ongelmallisena tai negatiivisena, muttei myöskään myönteisenä asiana. Tulos on odotettavissa, sillä objektiivisuus kuuluu sanomalehdessä julkaistavien juttujen ominaisuuksiin. Harvinaisinta on suhtautua kehitysvammaisuuteen negatiivisesti ja ongelmakeskeisesti. Tämän muuttujan tarkastelu suhteessa eri teemoihin paljastaa sen jakautuvan tasaisesti teemoittain (kaavio 39).

Kehitysvammaisia pääteemanaan käsittelevissä jutuissa tyypillisintä on myönteinen suhtautuminen vammaisuuteen. Tämän teeman juttuihin painottuu myös tasapainotettu suhtautuminen. Rikos-jutuissa kantaottamaton suhtautuminen on erittäin yleistä (90,5 prosenttia, kaavio 39). Tämä kertoo siitä, että vaikka rikos-jutuissa kerrotaankin kehitysvammaisiin kohdistuneista väkivaltaisuuksista ja vammaiset kuvataan uhreina, niissä kuitenkin ei suhtauduta kehitysvammaisuuteen ongelmakeskeisesti. Sen sijaan tapahtumista kerrotaan rikosuutisille tyypilliseen neutraaliin ja objektiiviseen tapaan, vaikkakin tapahtumat sinällään ovat traagisia ja ongelmallisia vammaisten näkökulmasta. Neutraali suhtautuminen rikos-uutisissa saattaa myös yksi keino etäännyttää lukijoita tapahtumista, jolloin niitä on helpompi lukea sivustaseuraajan roolista.

Kaavio 40. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen juttuaiheiden mukaan (Liite 30).

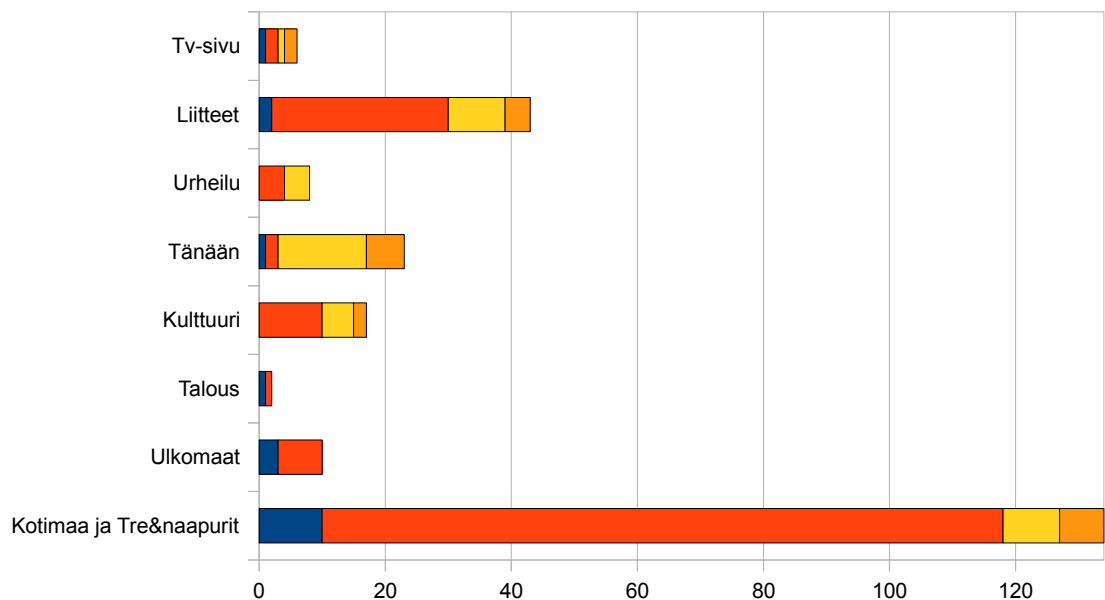

Myönteisin suhtautuminen kehitysvammaisuuteen on tapahtuma- ja vapaa-aika-aiheisissa jutuissa (kaavio 40). Samoissa jutuissa vammaisiin viitataan usein tekijänä ja heidät esitetään toimijana (kaaviot 15 ja 8). Kehitysvammaisten vapaa-ajasta tai heidän toimintaansa liittyvistä tapahtumista kertovissa jutuissa siis kannustetaan vammaistoimintaa ja ollaan sen puolella. Vammaisen tekijäksi tai toimijaksi viittaaminen yhdistettynä myönteiseen suhtautumiseen muuntaa harrastuksesta tai tapahtumasta kertovan jutun vammaisten tsemppaamiseksi.

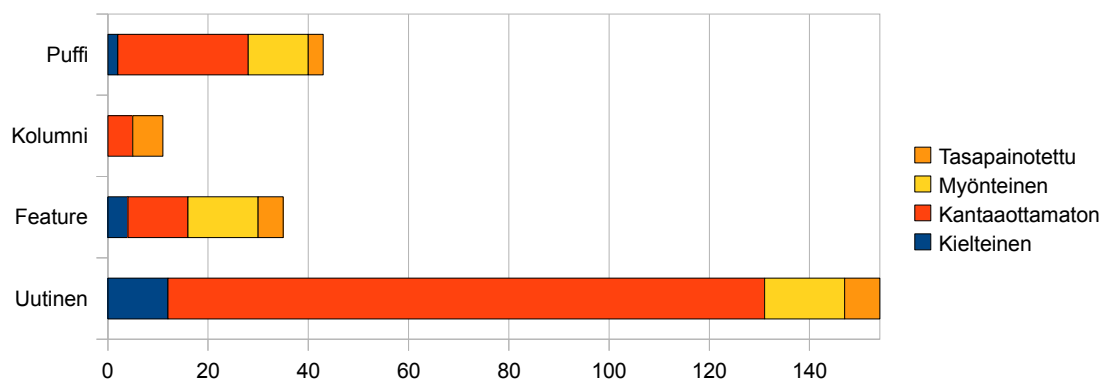
Tasapainotettu suhtautuminen on suhteessa yleisintä elämäntarinoista ja vamman kokemisesta kertovissa jutuissa (kaavio 40). Tämä on odotettu tulos, sillä jutuille on tyypillistä kuvaila esimerkiksi vammaisperheen arkea ongelmiseen ja iloiseen. Elämäntarinoissa ei myöskään jätetä ottamatta kantaa kehitysvammaisuuteen, sillä sen aiheen kaikki jutut ovat joko myönteisiä tai tasapainotettuja.

Kaikkien negatiivisimmin kehitysvammaisuuteen suhtautuvat tieteestä kertovat jutut (kaavio 40). Lähinnä lääketieteeseen liittyvät tekstit ovat näennäisen objektiivisia, mutta sisältävät usein kielteisen suhtautumisen vammaisuuteen. Kehitysvammaisuudesta puhutaan jutuissa riskinä, jota pitää vältellä esimerkiksi sikiöseulonnan avulla. Tämä on kiinnostava seikka, sillä tiedejutut sanomalehdissä sisältävät jo itsessään oletuksen objektiivisuudesta ja neutraalisuudesta juttuaiheen tieteellisen luonteen vuoksi. Neutraalisuuden sijaan tiedejutut ottavatkin selkeästi kantaa siihen, että esimerkiksi down-lapsen syntymä on kielteinen asia. Tämä osoittaa selkeästi yhteiskunnassa vallitsevat normit.

Kaavio 41. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen osastoittain (Liite 31).

Kaavio 42. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen juttutyypin mukaan (Liite 32).

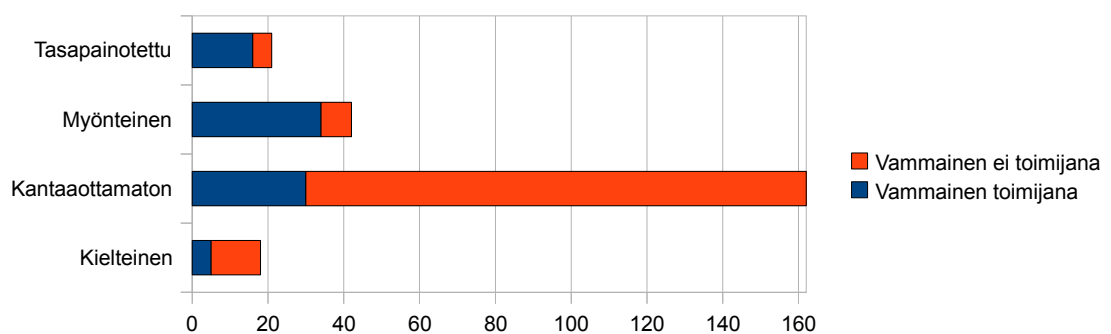

Suhtautuminen kehitysvammaisiin juttujen osastojen mukaan on myönteisintä Tänään-osastolla, neutraaleinta kotimaan osastolla, tasapainotetuinta tv-sivuilla ja kielteisintä

talous -osastolla (kaavio 41). Tosin kahden viimeksimainitun kohdalla yleistyksen pätevyyttä heikentää löydettyjen juttujen pieni lukumäärä. Talous- ja ulkomaan uutisten suhtautumisen jakautuminen kielteisen ja neutraalin kesken vahvistaa käsitystä niistä “kovien uutisten” osastona, joissa uutiskriteerit mukailevat Galtungin ja Rugen määritelmiä.

Kotimaan osastolla suhtaudutaan odotetusti pääasiassa neutraalisti kehitysvammaisuuteen, kuten juttutyypeistä uutisissakin (kaavio 42). Tosin aineiston uutisissa on olemassa juttuja, jotka suhtautuvat myönteisen tsemppaavasti vammaisiin tai ottavat ongelmakeskeisen lähtökohdan. Juttutyyppiä tarkastellessa yllättävintä on, kuinka kolumneissa otetaan neutraali tai tasapainotettu kanta kehitysvammaisiin. Juttutyyppille olisi ominaista kannanotto, mutta kehitysvammaisten ollessa aiheena tekstissä ei tuodakaan esille selkeästi myönteistä tai ongelmiin keskittyvää mielipidettä. Tasapainotettujen juttujen osuus kertoo, että jos jutussa mainittaisiinkin kehitysvammaisuuteen liittyviä ongelmia, siinä esitetään myös myönteisiä seikkoja. Tämä kuvastaa, kuinka kehitysvamma-aiheen suhteen tasapainoillaan ja varotaan loukkaamasta ketään. Samaan ilmiöön saattaa viitata myös feature-juttujen neutraalin suhtautumisen osuus. Se on odotettua suurempi, varsinkin kun henkilöhaastatteluille ja reportaaseille tyypillistä on ottaa aiheeseen selkeä näkökulma ja joskus suoraan kantaakin. Suhtautumisen tarkastelu suhteessa jutun kokoon paljastaa, että kantaaottavuutta tapahtuu eniten isoissa jutuissa, joissa on samaan aikaan eniten positiivisia, negatiivisia sekä tasapainoitettuja juttuja (liite 33). Ilmeisesti näkökanta jutussa vaatii tilaa.

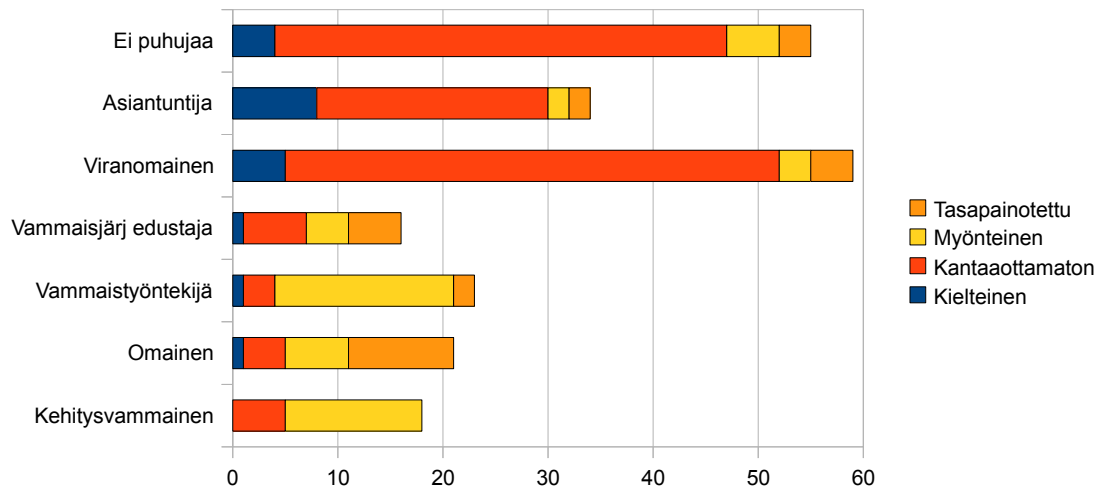
Kaavio 43. Kehitysvammaisen toimijuus suhtautumisen mukaan (Liite 34).

Kaavio 43 kertoo odotettavan tuloksen, että kun kehitysvammaisen toimii jutussa, häneen suhtaudutaan tuolloin myönteisesti. Tosin sekään ei aina takaa positiivista suhtautumista,

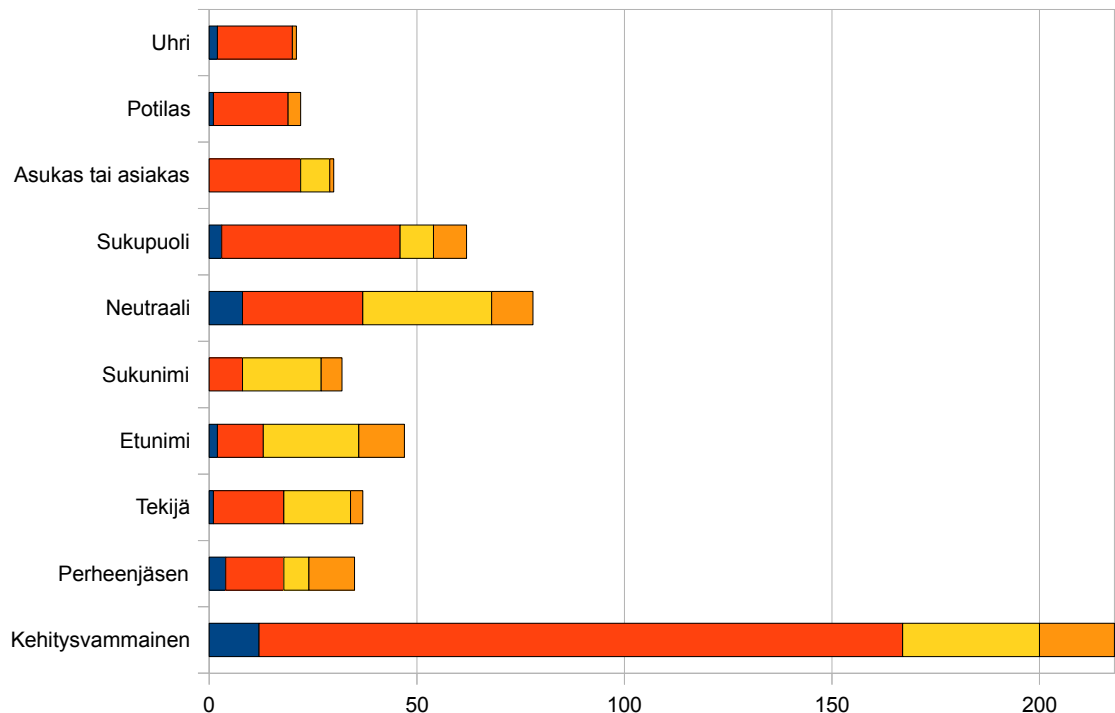
myös tasapainotettu suhtautuminen on erittäin yleinen (76,2 prosenttia, kaavio 43), joten aktiivisessa kehitysvammaisessa voi olla jutuissa myös ongelmalliset puolensa.

Kaavio 44. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen puhujien mukaan (Liite 35).

Myös kaavion 44 tulos on odotettu. Kehitysvammaisiin suhtaudutaan myönteisimmin jutuissa, joissa puhuu vammaainen tai vammaistyöntekijä. Myös tämä tulos vahvistaa jo aiemmin tehdyn havainnon, että vammaisiin suhtaudutaan myönteisimmin ja he pääsevät jutussa esille tekemisen avulla. Lisäksi kun vammaainen puhuu, jutussa ei viitata lainkaan ongelmiin tai muihin kehitysvammaisuuden kielteisiin puoliin. Suhtautuminen on tuolloin joko kantaottamatonta tai myönteistä (kaavio 44). Sen sijaan omaisia siteeraavissa jutuissa vammaisista puhutaan useimmiten tasapainotetusti, eli ongelmatkin pääsevät silloin esille. Neutraaleinta suhtautumista edustavat jutut, joissa ei ole lainkaan puhujaa tai kun viranomainen tai asiantuntija puhuu. Kaksi viimeksi mainittua puhujaluokkaa ovat myös aineiston kielteisimmin kehitysvammaisiin suhtautuvaa luokkaa. Viranomaisia ja asiantuntijoita puhutetaan ilmeisesti silloin, kun jutun näkökulma on ongelmakeskeinen. Asian voi kääntää myös niin, että heidän puhuttamisensa saattaa tuoda aiheeseen ongelmakeskeisyyden.

Kaavio 45. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen nimitysten mukaan (Liite 36).

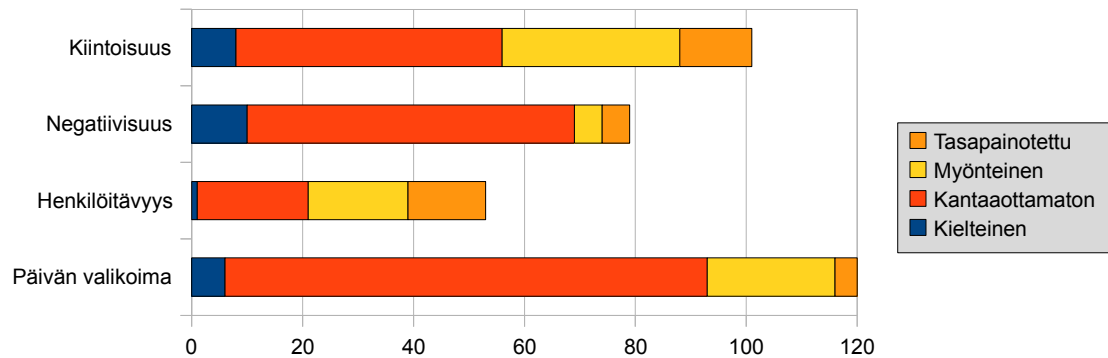

Kehitysvammaisiin myönteisesti suhtautuvissa jutuissa vammaisiin viitataan useimmin vammaisena, neutraalina, tekijänä ja nimillä, mikä ei ole yllätys (kaavio 45). Vastaavasti kielteisesti suhtautuvissa jutuissa ei kehitysvammaisista puhuta juuri lainkaan nimillä. Mikäli ongelmakeskeisessä jutussa esiintyy vammaisen, muuttuu juttu herkästi tasapainotellun puolelle. Syitä tähän voi vain arvailla. Esimerkiksi toimittajan kohdatessa vammaisen, lopullisessa tekstissä saattaa näkyä se, että kirjoittaja yrittää ymmärtää vammaista. Myös loukkaamisen pelko saattaa olla selitys sille, että vammaisia siteeraavissa jutuissa ei painoteta kehitysvammaisuuden ongelmia.

Kun vammaisiin viitataan perheenjäsenenä, on suhtautuminen useammin neutraali tai tasapainotettu kuin myönteinen (kaavio 45). Tämä kuvastaa sitä, kuinka kun vammaisen määrittellään perheensä kautta, on hänen roolinsa tällaisissa jutuissa olla hoivan kohteena. Myös etunimellä viittaamisen iso määrä tasapainotetuissa jutuissa saattaa kertoa samasta ilmiöstä. Sukunimen mainitseminen sen sijaan näyttäisi olevan kehitysvammaisiin myönteisesti suhtautuvan jutun ilmentymä.

Negatiivisin suhtautuminen kehitysvammaiseen ilmenee jutuissa, joissa viitataan vammaiseen vain neutraalina henkilönä (kaavio 45). Tuolloin kehitysvammainen jää etäiseksi ja persoonattomaksi, eikä hänellä ole muuta ominaisuutta kuin vammaisuus.

Kaavio 46. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen uutiskriteerien mukaan (Liite 37).

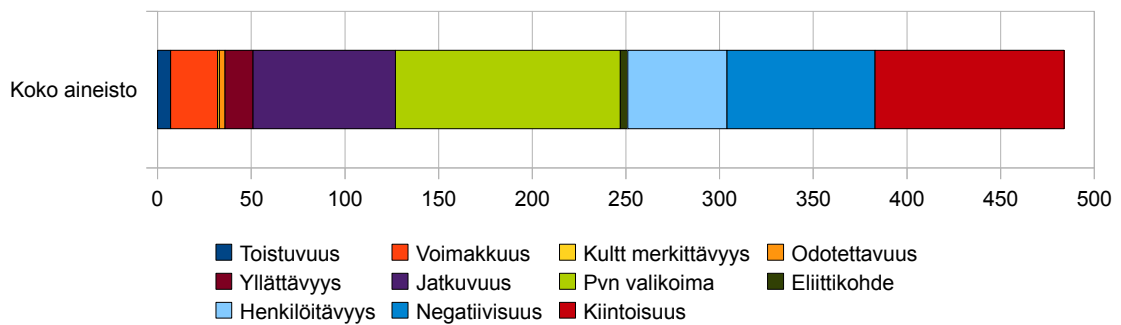

Jutut, joiden uutiskriteerinä on henkilöitävyys ja kiintoisuus suhtautuvat samanlaisesti kehitysvammaisuuteen: molemmissa uutiskriteereissä kantaottamattomuus on yleisintä, mutta myös myönteistä ja tasapainotettua suhtautumista esiintyy suhteellisen paljon (kaavio 46). “Human interest” -jutuissa luodaan siis myönteistä tai tasapainotettua kuvaa kehitysvammaisuudesta. Myös päivän valikoima -kriteerin jutuissa suhtaudutaan suhteellisen usein myönteisesti kehitysvammaisuuteen. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että kyseisen kriteerin täyttivät monet tapahtuma-aiheiset jutut, joille kehitysvammaisten esittäminen myönteisessä valossa on tyypillistä. Kaiken kaikkiaan uutiskriteerien ja suhtautumisen välisen suhteen tarkastelu ei tuota yllättäviä tuloksia. Uutiskriteerien tuloksia tarkastellaan lähemmin seuraavassa luvussa.

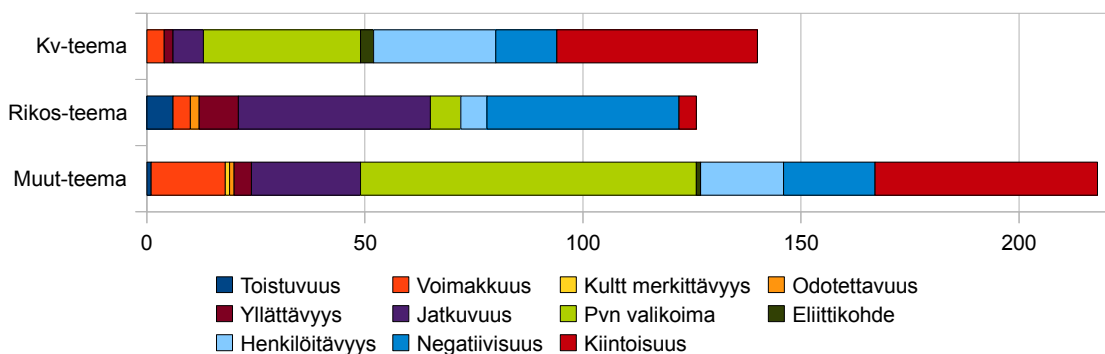
6.6 Uutiskriteerit kehitysvammaisia käsittelevissä jutuissa

Uutiskriteerien tuloksia tarkastellessa on syytä muistaa, että jokaiselle jutulle on määritelty koodauksen yhteydessä kaksi uutiskriteeriä. Tämä aiheuttaa se, että kun tarkastelee jonkin ryhmän kriteerejä, on yhden kriteerin esiintyminen ryhmän jutussa todellisuudessa kaksi kertaa yleisempää kuin kaavio esittää. Esimerkiksi kaavio 52 näyttää, että kun jutun osastona on liite, on liki puolessa jutuista juttukriteerinä kiintoisuus. Todellisuudessa kiintoisuus-kriteeriä esiintyi 36 jutussa liitteiden 43 jutusta. Kyseiset suhteet on nähtävissä liitteiden 4 - 46 taulukoissa.

Kaavio 47. Uutiskriteerit koko aineistossa (Liite 38).

Kaavio 48. Uutiskriteerit teemoittain (Liite 38).

Aineiston yleisimmät uutiskriteerit ovat päivän valikoima (24,7 prosenttia kaikista löytyneistä uutiskriteereistä) ja kiintoisuus (20,8 prosenttia, kaavio 47). Ensiksi mainittu kattaa uutiset, jotka julkaistaan, kun mitään muuta merkittävää kotimaassa ei ole tapahtunut (ks. s. 35). Kiintoisuus taas ei kuulu Galtungin ja Rugen alkuperäiseen kriteeristöön, vaan se on lisätty koodausrunkoon muiden tutkimusten perusteella (ks. s. 37). Liki puolet jutuista täyttää ainakin jomman kumman kriteereistä, mikä laittaa kaipaamaan tarkempaa erittelyä kyseisten juttujen julkaisukriteereistä. Niiden tarkka uutiskriteeri ei pääse paljastumaan tämän koodausrunon puitteissa. Tulokset jakaantuvat niin, että viisi yleisintä kriteeriä täyttää 88,3 prosenttia jutuista ja muut kuusi kriteeriä jakavat loput jutut. Kriteerejä eliittikohde, odottavuus ja kulttuurinen merkittävyys löytyi vain yksittäisistä jutuista, joten niitä ei tarkastella lähemmin jatkossa. Lisäksi Galtungin ja Rugen määrittelemästä kriteeristöä on jo aiemmin poistettu yksiselitteisyys koodausrunon muokkauksen yhteydessä.

Kehitysvamma-teeman juttujen yleisimmät uutiskriteerit ovat kiintoisuus (32,9), päivän valikoima (25,7) ja henkilöitävyys (20 prosenttia, kaavio 48). Kehitysvammaisista ei siis juuri julkaista perinteisiä uutisia, vaan human interest -tyylisiä juttuja. Kehitysvammaisista

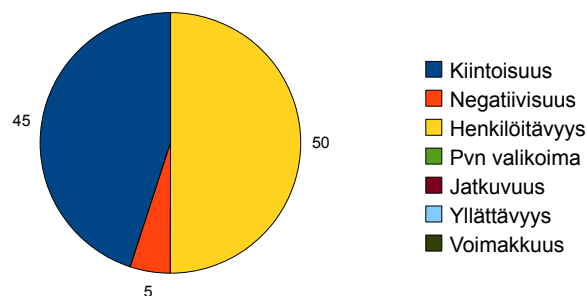
kertova juttu ylittää uutiskynnyksen myös silloin, kun jutussa on selkeä päähenkilö. Rikos-teeman juttujen yleisimmät kriteerit taas ovat negatiivisuus ja jatkuvuus (34,9 prosenttia molempia kaikista rikos-teeman jutuista), mikä on odotettavaa. Jatkuvuuden osuuden selittää käytäntö, jonka mukaan rikos-juttuja on seurattava mediassa loppuun asti. Periaate on määritelty Journalistin ohjeissa seuraavasti:

35. Jos tutkintapyyntöä, syytteestä tai tuomiosta on julkaistu uutinen, asiaa on mahdollisuuksien mukaan seurattava loppuun saakka. Oikeudenkäynnin aikana ei pidä asiattomasti pyrkiä vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin eikä ottaa ennakolta kantaa syyllisyyteen. (JSN 2008)

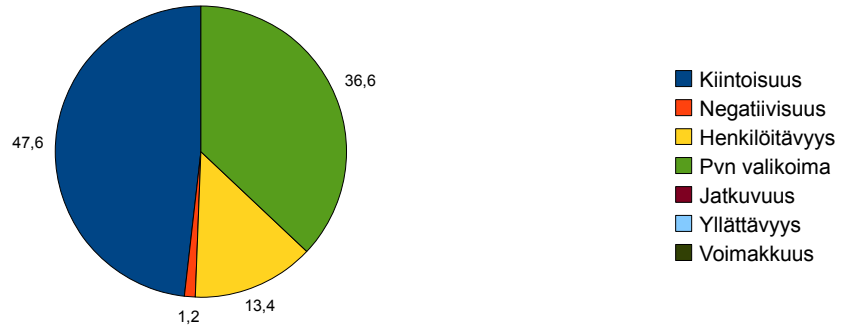
Tulosten mukaan uutisointi kehitysvammaisiin kohdistuvista rikoksista on asiallista, sillä sensaationhakuisuuteen rikosjuttujen yhteydessä viittaavat kriteerit henkilöitävyys ja kiintoisuus ovat tässä aineistossa harvinaisia. Tähänkin olisi ollut mahdollisuus insuliinisurmien erityispiirteiden vuoksi. Rikos-aiheiset jutut sopivat yleensäkin muita juttuaiheita paremmin Galtungin ja Rugen kriteeristöön.

Kaiken kaikkiaan käytetyssä uutiskriteerien koodausrungossa ei ole tarpeeksi muuttujia, jotka soveltuvat “pehmeistä aiheista” kertoviin juttuihin. Kaaviot 49 - 51, jotka kertovat uutiskriteerien yleisyydestä suhteessa juttuaiheisiin, vahvistavat tämän. Esimerkiksi tapahtuma tai vapaa-aika-aiheisissa jutuissa painottuvat vahvasti päivän valikoima- ja kiintoisuus-kriteerit. Galtungin ja Rugen määrittelemä kriteeristö ei siis ole tarkoituksenmukaisin koko lehden sisällön analysointiin. Se näyttäisi sopivan parhaiten ulkomaan ja talousosaston uutisten analysointiin, ja osin myös kotimaan uutisiin (kaavio 52). Kotimaan osastolla on paljon myös kriteereiltään vaikeasti määriteltäviä uutisia, kuten kunnallista päätöksentekoa seuraavat jutut, joissa aina ei edes ole perinteisen määritelmän mukaista uutista, vaan joka julkaistaan sen paikallisen arvon vuoksi sekä osin varmasti myös vanhojen käytäntöjen mukaisesti.

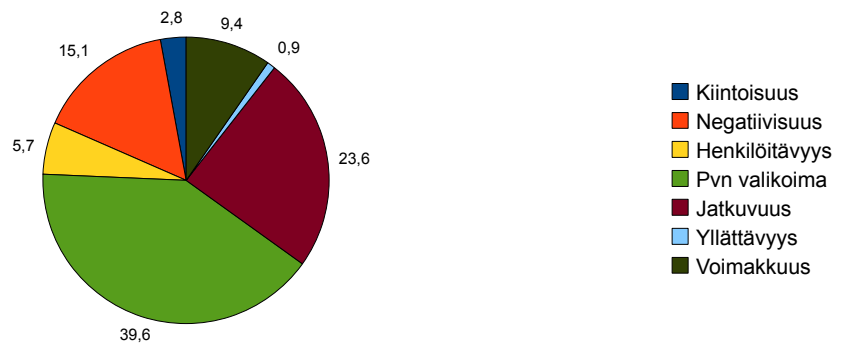
Kaavio 49. Uutiskriteerit, kun juttuaihe on elämäntarina (Liite 39).

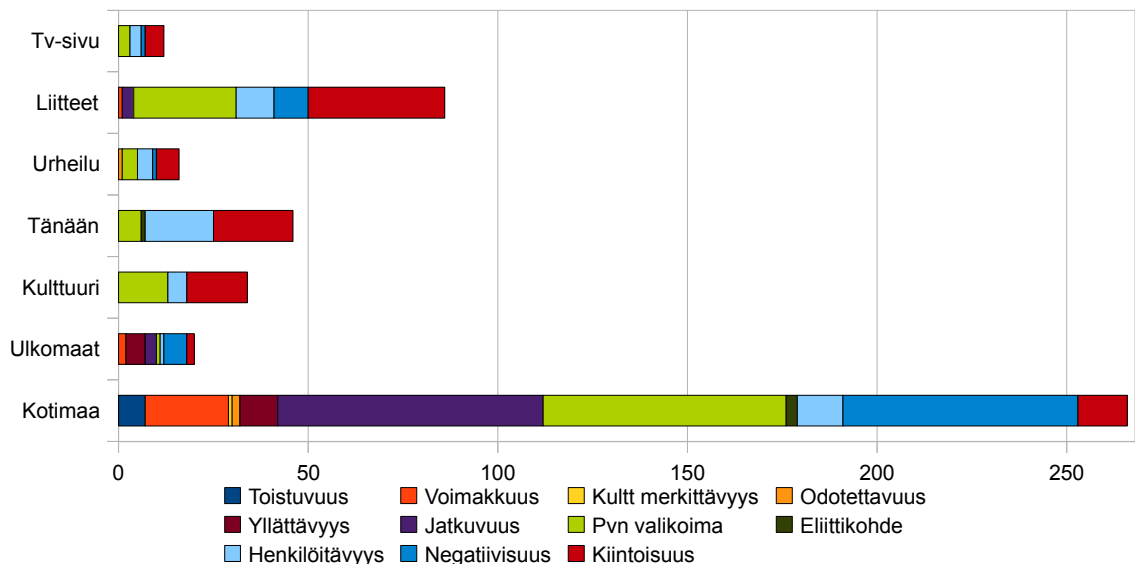
Kaavio 50. Uutiskriteerit, kun juttuaihe on tapahtuma ja vapaa-aika (Liite 39).

Kaavio 51. Uutiskriteerit, kun juttuaihe on sosiaalitoimi (Liite 39).

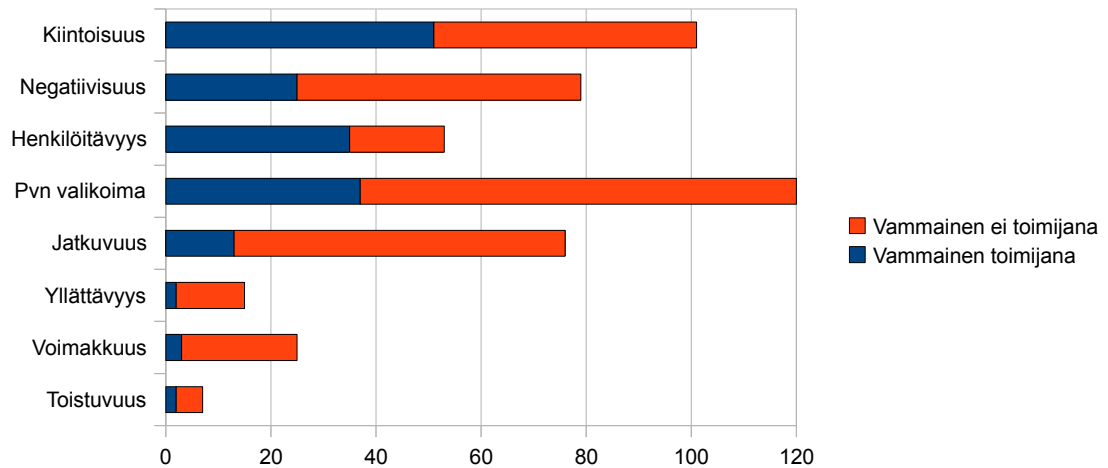
Kaavio 52. Uutiskriteerit osastoittain (Liite 40).

Kaaviossa 52 näkyy, kuinka kehitysvammaisista kertovat jutut ovat kotimaan osastolla pääasiassa negatiivisia tai seuranta uutisia. Ulkomaan osastolla kehitysvammaiset näkyvät vain harvoin ja silloinkin vain äkillisten negatiivisten tapausten yhteydessä. Kulttuuriosastolla ja liitteissä kiintoisuus ja päivän valikoima ovat yleisimmät

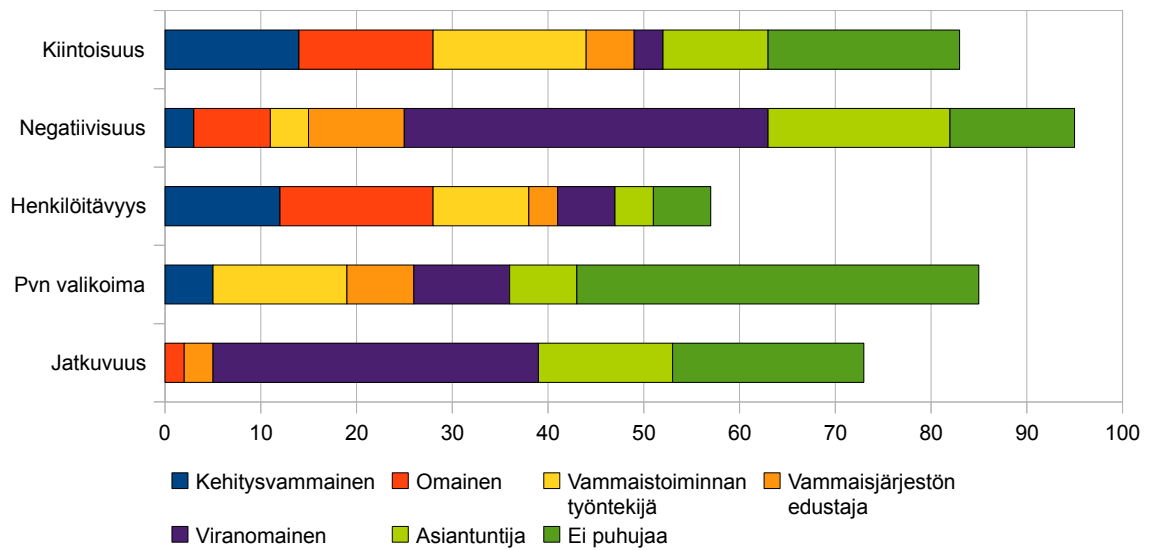
uutiskriteerit. Tänään-osastolla kiintoisuuden lisäksi henkilöitävyys-kriteeri on käytetyin kehitysvammaisista kertovissa jutuissa (kaavio 48). Lisäksi suhteessa vähiten negatiivisuus-kriteeriä esiintyy tapahtuma ja vapaa-aika -aiheisissa jutuissa (kaavio 50), mikä vahvistaa aiempaa teoriaa aihepiirin juttujen vammaisia tsemppaavasta piirteestä.

Kaavio 53. Uutiskriteerit suhteessa toimijuuteen (liite 43).

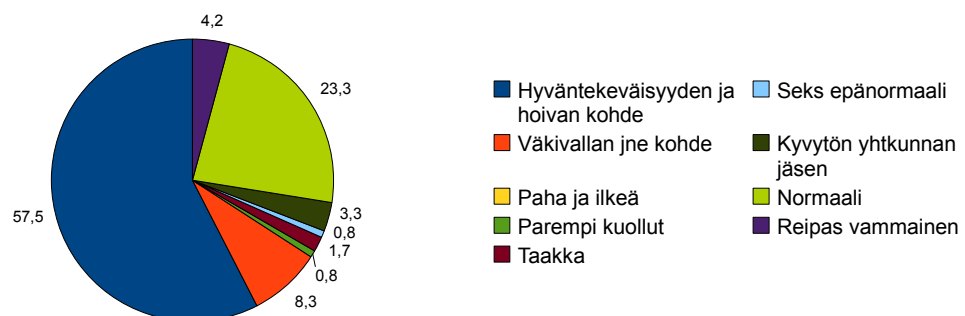
Kehitysvammaiset esitetään toimijana useimmiten sellaisissa jutuissa, joiden uutiskriteeri on henkilöitävyys tai kiintoisuus, myös päivän valikoima -kriteeri sekä hieman yllättäen negatiivisuus antavat mahdollisuuden kehitysvammaisen toimijuudelle (kaavio 53). Sosiaalitoimeen ja rikoksiin liittyvät jutut muistuttavat toisiaan siten, että molemmille aiheille ovat tyypillisiä jatkuvuus- ja negatiivisuus-kriteerit (kaavio 51). Eli myös sosiaalitoimijutut, jotka kuvastavat kehitysvammaisiin kohdistuvaa hoitoa ja siten yhteiskunnan suhtautumista vammaisiin konkreettisesti, lähestyvät aihetta ongelmakeskeisesti. Lisäksi aiheiden jutuissa vammaista ei esitetä toimijana, vaan kohteena (kaavio 53). Tämä rinnastaa väkivallan ja huollon toiminnoiksi, jotka molemmat alistavat vammaisen passiiviseksi kohteeksi.

Kaavio 54. Uutiskriteerit suhteessa puhujiin (Liite 44).

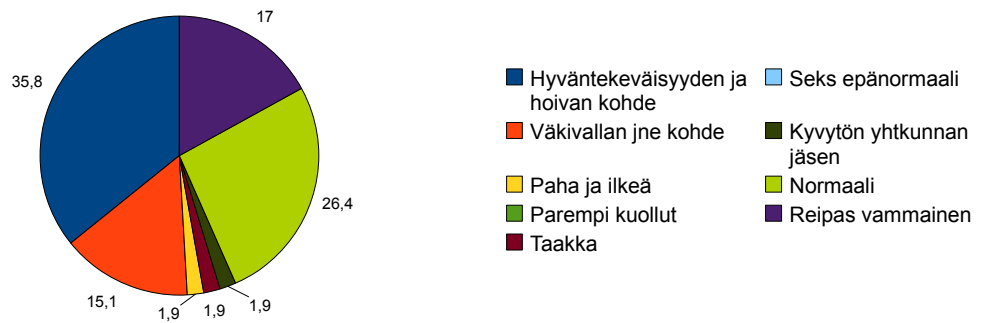

Kehitysvammaiset, omaiset ja vammaistoiminnan työntekijät puhuvat vähiten ns. kovissa uutisissa. Eli vammaisten puolestapuhujat eivät pääse ääneen perinteisissä uutisteksteissä vaan jutuissa, joiden julkaisukriteerinä on kiintoisuus, henkilöitävyys ja päivän valikoima (kaavio 54). Tosin vammaisjärjestön edustajia siteerataan eniten negatiivisuuden kriteerin täyttävissä jutuissa. Yleensäkin kun jotain negatiivista tapahtuu, äänessä ovat viranomaiset ja asiantuntijat. Tapahtumien kokijoita ei kuulla, vaan jutussa siteerataan korkeintaan vammaisjärjestön edustajia. Kaltoinkohtelun ja väkivallan kokeminen etäännyy, kun kehitysvammaisten kannan ja huolen ilmaisee järjestön edustaja.

Kaavio 55. Päivän valikoima -uutiskriteeriä käyttävien juttujen stereotyypit (Liite 46).

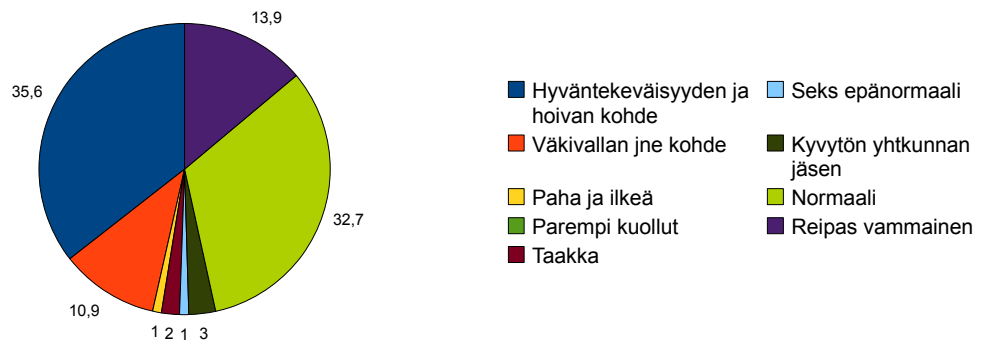
Kaavio 56. Henkilöitävyys- uutiskriteeriä käyttävien juttujen stereotyypit (Liite 46).

Kaavio 57. Negatiivisuus- uutiskriteeriä käyttävien juttujen stereotyypit (Liite 46).

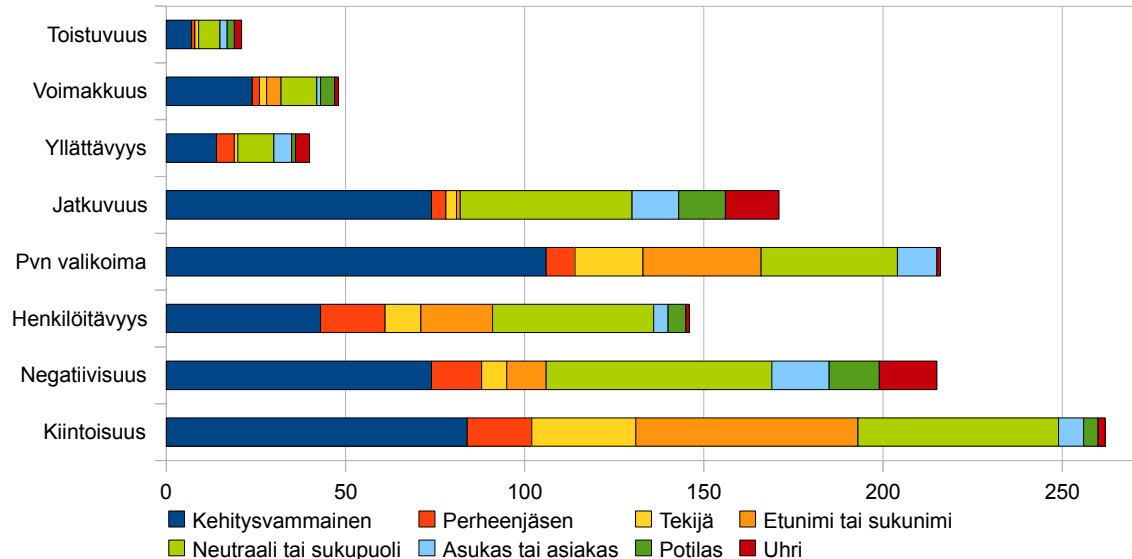
Kaavio 58. Kiintoisuus- uutiskriteeriä käyttävien juttujen stereotyypit (Liite 46).

Kaikille uutiskriteereille on tyypillistä käyttää useimmin joko hyväntekeväisyys ja hoivan kohde- tai väkivallan kohde -stereotyyppiä (kaavio 55 - 58). Eli kriteeristä riippumatta yleisintä on esittää kehitysvammaisen toiminnan kohteena. Hyväntekeväisyys ja hoivan kohde -stereotyyppiä on yleisin myös henkilöitävyys- ja kiintoisuus -kriteeriä käyttävissä jutuissa, vaikka ne on aiemmin luokiteltu ns. human interest -jutuiksi, joissa olisi mahdollisuus esitellä kehitysvammaisuutta pintaa syvemältä (kaaviot 56 ja 58). Tosin toiseksi yleisin stereotyyppi näiden uutiskriteerien jutuissa on normaali (26,4 ja 32,7

prosenttia).

Kaavio 59. Uutiskriteerit suhteessa nimeämiseen (Liite 45).

Viittaaminen kehitysvammaisiin vammaisina on ylivoimaisesti yleisin kaikkien uutiskriteerien jutuissa (kaavio 59). Useimmiten vammaisen-nimitystä käytetään toistuvuus, jatkuvuus ja voimakkuus-kriteeriä käyttävissä jutuissa (100 – 96 prosenttia kaikista kriteeriä käyttävistä jutuista, liite 41) ja vähiten ns. human interest -tyylisten jutuissa, joiden kriteerejä ovat henkilöitävyys ja kiintoisuus (81,1 ja 83,2 prosenttia, liite 41). Henkilöitävyys ja kiinnostavuus -kriteerin jutut muistuttavat toisiaan käyttämiensä nimitysten mukaan. Molemmissa vammaisen-nimityksen jälkeen seuraavaksi yleisimmät tavat viitata kehitysvammaiseen ovat neutraalit nimitykset ja etunimi. Merkittävin ero näiden kahden kriteerin nimitystavoilla on se, että henkilöitävyys-jutuissa nimitetään suhteessa useammin kehitysvammaista perheenjäseneksi kuin kiinnostavuus-kriteeriä käyttävissä jutuissa. Vastaavasti kiinnostavuus-jutuissa vammaiseen viitataan useammin tekijänä kuin henkilöitävyys-jutuissa (kaavio 59).

Asiakas tai asukas -nimitystä, jota siis voi luonnehtia kiertoilmaisuksi kehitysvammaisuudelle, käytetään eniten ns. kovissa uutisissa, kuten negatiivisuutta, toistuvuutta, yllättävyyttä ja jatkuvuutta uutiskriteerinä käyttävissä jutuissa (liite 41). Tällaisissa jutuissa kehitysvammaista ei esitellä nimellä tai tekijänä, jolloin hänet ihmisenä etäännytetään määrittelemällä hänet vain neutraalin ilmaisun (henkilö, mies) tai paikan (Ylisen asukas) avulla. Myös passiiviseksi kohteeksi vammaisen leimaavia potilas ja uhri-

nimityksiä käyttävät jutut lukeutuvat useimmiten näitä kriteerejä käyttäviin juttuihin. Ainoaksi mainittavan arvoiseksi erityyspiirteeksi jää kehitysvammaisuus. Tämä ilmiö pönkittää lehtitekstien käytäntöä, jonka mukaan vammaisuus on kehitysvammaisten ihmisten merkittävin ominaisuus.

6.7 Tyypillisten juttujen esittely

Tulosten lukemisen tueksi tässä luvussa esitellään tarkemmin kolme aineiston juttua. Jutut on valikoitu kuvaamaan tyypillisimpiä tuloksia jokaisesta juttu-teemasta. Jutut on julkaistu helmi-maaliskuussa 2008.

Saari kutsuu tanssimaan, Aamulehti 17. maaliskuuta 2008.

Tyypillinen kehitysvammaisuus-teeman juttu kertoo tanssiesityksestä, joka perustuu kehitysvammaisten ihmisten kertomuksiin. Aiheena on siis tapahtuma tai vapaa-aika. Tänään-osastolla julkaistu juttu on kooltaan iso ja juttutyypiltään puffi. Uutiskriteereitä ovat päivän valikoima ja kiintoisuus. Kyseiset kriteerit valikoituivat sillä perusteella, että puffijutun tarkoitus on herättää lukijoiden mielenkiintoa tulevaan tapahtumaan. Lisäksi kiinnostavuus-kriteeriin sisältyvät muun muassa henkilökohtainen mielenkiinto, sympatia ja epätavallisuus (Kuutti & Puro 1998. s 182), joita kaikkia on löydettävissä tekstistä. Tekstin puhujina ovat kehitysvammaiset esiintyjät, toimittaja sekä vammaistoiminnan työntekijä, tässä tapauksessa tanssiesityksen ohjaaja. Juttu esittää kehitysvammaiset aktiivisina toimijoina, eli he ”asettavat näyttämölle, katsovat ja löytävät onnen tanssista”. Heihin viitataan jutussa monilla eri nimityksillä kehitysvammaisen lisäksi: ”ihminen, nainen, kuntoutuja, tanssija ja kantava voima”. He eivät ole jutussa kenenkään omaisia tai minkään paikan asukkaita, vaan he ovat tekeviä ja toimivia ihmisiä, joilla kaikilla on etu- ja sukunimi. Jutussa vahvistetaan siis normaali-stereotypiaa, joka korostaa vammaisten muita ominaisuuksia. Kehitysvammaisuuteen ei kuitenkaan suhtauduta jutussa neutraalisti, sillä toimittaja kuvailee henkilökohtaisia tuntemuksiaan ja ottaa kantaa siihen, että ”olisi sääli”, jos esitys jää viimeiseksi, sillä sen jälkeen ”tuntee itsekin olevansa jotenkin parempi ja arvokkaampi ihminen”. Jutussa suhtautuminen kehitysvammaisiin ja heidän toimintaansa on siis ehdottoman myönteinen.

Tommi Korhonen (vas.), Lotta Suhonen, Johan Lundell ja Jouko Varpukoski ovat tanssiesityksen kantavia voimia. Ellen he esintyivät Nokian Seurakuntakeskuksessa.

Saari kutsuu tanssimaan

Kohtaaminen: Näyttämöllä ei katsota vammaa vaan ihmistä

MATTI KUUSELA
Aamulehti

Esitys päättyy, eipäs päättykään. Kaunis ja valoisa nainen tulee pelottavan suoraan kohti, katsoo silmiin, ottaa kädestä, kysyy: ”lähdetkö tanssimaan?”.

Eikä siinä auta mikään.

Kohta jo pyörätelen näyttämöllä, ensin vaivautuneena, pyörätuolia kömpelästi väistelevänä ulkopuolisena miehenä, kohta jo nauravana, samaan porukkaan kuuluvana ihmisenä.

– Yleisön tanssiin pyytämisen on hirveän tärkeä osa esitystä. Tuskin koskaan ihmiset pääsevät kosketuksiin vammaisten kanssa. Me tarjoamme tämän mahdollisuuden, sanoo Saari-tanssiesityksen ohjaaja Marjo Hämäläinen.

Saari on tamperelaisen tans-

siteatteri MM:n ensimmäinen produktio. Mukana on 15 tanssijaa, heistä vain yksi eli Toni Suento on ammattilainen.

– Haimme tanssiryhmään kehitysvammaisia ihmisiä ja mielenterveyskuntoutujia. Etukäteen jännitti hirmuisesti, miten he tulevat keskenään toimeen, tunnustaa Marjo Hämäläinen.

– Mitään ongelmia ei tullut, nyt olemme kuin pieni suurperhe, kamalan kiintyneitä toisiimme. Tanssi todella yhdistä meitä. Senkin takia on surullista, jos esitys jää viimeiseksi, sanoo Marjo Hämäläinen.

Katse ajatuksiin

Se olisi totisesti sääli: Saari on syvältä kouraiseva esitys, jonka jälkeen tuntee itsekin olevansa jotenkin parempi ja arvokkaampi ihminen.

Yksinäisyys väistyy hetkeksi.

Tanssia ja syysunelmia
Lotta Suhonen, 34, on yksi Saaren kantavista voimista.

– Minun mielestäni Saari kertoo ensin siitä, millaista on kun mikään ei huvita ja olo on masentunut. Sitten tavataan muita ihmisiä ja ymmärretään, että kyllä elämä tästä vielä ilostuu,

mieltii Lotta Suhonen.

– Olen itsekin joskus vähän masentunut. Musiikki ja tanssi auttavat silloin. Tähänkin lähdin mukaan, koska tykkään niin paljon tanssimisesta. Siinä ei katsota, millainen ihmisen olet. Voi olla ihan oma itsensä.

Entä mikä on esityksen paras kohta?

– Se kun saan laulaa yksin.

Saaren ydinkohta tulee noin puolivälissä. Kaikki tanssijat asettuvat näyttämölle, suoraan yleisön eteen. Ja katsovat, pitkään, tutkivasti, ujusti, avoimesti, lämpimästi.

Kohtaus kestää pelkäämättä ja empimättä niin pitkään, että katsojat voivat nähdä suoraan edessä seisovien ajatuksiin, pelkoihin, unelmiin.

Tausta

Mieli myllertää

Esityksen taustalla on Kehitysvammaisten Tukiliiton Mieli myllertää -projekti.

Marjo Hämäläinen sai tehtäväksi luoda kehitysvammaisten ihmisten kertomuksiin perustuvan tanssiesityksen.

Tarinoissa nousivat esiin yksinäisyys, vallan alla eläminen, leimautuminen, haaveet.

Käyn joskus karaokessakin. Syysunelmia on mielikappaleeni, paljastaa Lotta Suhonen.

Myös Lotta haluaa esittää yhden kysymyksen?

– Oliko se nyt niin kauheaa?

Mikää?

– Se että jouduit tanssimaan vammaisten kanssa?

No ei tosiaan. Se oli melkein parasta.

Maria Lahti ja Juha Hannukainen löytävät onnen tanssista.

Marjo Hämäläinen toivoo, että Saari pääsisi kiertueelle yhdistämään ihmisiä. Vain rahaa puuttuu.

Insuliinisurmien tutkinta sai taas lisää, Aamulehti 4. maaliskuuta 2008

Rikos-temaan kuuluva juttu kertoo tavallisimmin Ylisten insuliinisurmista, joita seuraavat uutiset ovat tyypillisesti keskikokoisia tai pieniä. Utiskriteereinä jutussa ovat jatkuvuus ja toistuvuus. Journalististen käytäntöjen mukaan Aamulehti seuraa tutkinnan etenemistä ja uutisoi sen eri vaiheista. Kehitysvammaiset mainitaan jutun loppupuolella, kun tapahtumien vaiheita kerrataan. Vammaiset eivät ole jutussa puhujia tai toimijoita, vaan heihin viitataan ”kuntoutuskeskuksen kehitysvammaisina asukkaina”. Heistä ei mainita ikää tai edes sukupuolta. Surman yrityksen kohteeksi joutunutta kuvaillaan kiertoilmaisulla ”kolmas asukas”, eli hänen kehitysvammaisuutensa ilmaistaan paikan kautta, ehkä toiston välttämiseksi. Jutusta on tunnistettavissa kehitysvammainen väkivallan kohteena – stereotypia. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen on jutussa kantaottamatonta.

Insuliinisurmien tutkinta sai taas lisää

HANNA HYVÄRINEN
Aamulehti, STT

Syyttäjä sai toistamiseen jatkoaikaa Pirkanmaalla sattuneiden hoitolaitoskuolemien eli niin kutsuttujen insuliinisurmien syyteharkintaan. Lisääaikaa on nyt 21. toukokuuta asti.

– Lisää aikaa haettiin, koska oikeuslääketieteelliset tutkimukset eivät ole valmistuneet. Joitakin kemiallisia lisätutkimuksia täytyy vielä tehdä, kertoo tutkinnanjohtaja **Paavo Tuominen** keskusrikospoliisista.

Oikeuslääketieteellisten tutkimusten odotetaan Tuominen mukaan valmistuvan lähiviikkoina. Tämän jälkeen kootaan esitutkintapöytäkirja ja toimitetaan se syyttäjälle syytteiden nostamista varten.

Syytteet on siis nostettava toukokuun 21. päivään mennessä.

Tampereen käräjäoikeuden pakkokeino-osasto päätti uuden lisääjän antamisesta maanantaina. Edellisen kerran jatkoaikaa annettiin

viime marraskuussa, jolloin syytteiden nostamisen määräaikaa pidennettiin tämän vuoden helmikuun loppuun.

Kolme kuolemaa

Poliisi on viime kesästä lähtien tutkinut Nokialla ja Ylöjärvellä tapahtuneita hoitolaitoskuolemia. Poliisi epäilee, että viime vuonna sattuneet kuolemat ovat johtuneet insuliini- tai morfiinimyrkytyksistä.

Nokialainen 26-vuotias sairaanhoitaja vangittiin viime kesänä. Häntä on epäilty kolmesta murhasta ja kahdesta murhan yrityksestä.

Hoitajan epäillään surmanneen kaksi Ylisen kuntoutuskeskuksen kehitysvammaista asukasta heinä-elokuussa. Lisäksi häntä epäillään kolmannen asukkaan surman yrityksestä.

Niin ikään hoitajaa epäillään Nokian terveystieteiden keskuksessa kuolleen 91-vuotiaan naisen murhasta sekä alle yksivuotiaan sukulaislapsensa murhan yrityksestä.

Nainen kieltää syyllisyytensä henkirikoksiin.

Paras-vastausta täydennettiin pyynnöstä, Aamulehti 12. helmikuuta 2008

Tyypillinen muut-teeman juttu kertoo kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta. Tampere & naapurit -osaston juttu on pieni uutinen, jonka aiheena on sosiaalityö. Jutun uutiskriteerit ovat jatkuvuus ja päivän valikoima. Uutisessa ei ole siteerattu ketään, eli siinä ei ole puhujaa. Jutussa ei myöskään esitetä vammaista toimijana. Kehitysvammaisten avohuolto mainitaan ohimennen, kun kuvaillaan miten Kangasalan kunta on vastannut sisäministeriön kysymykseen sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Uutisessa puhutaan kehitysvammaisista ryhmänä, eikä heihin viitata muilla nimityksillä kuin kehitysvammaiset. Uutinen siis vahvistaa stereotyyppiä kehitysvammaisista hyväntekeväisyyden ja hoivan kohteena, mutta se ei ota kantaa kehitysvammaisuuteen myönteiseen tai kielteiseen suuntaan.

Paras-vastausta täydennettiin pyynnöstä

KANGASALA. Kunnanvaltuusto hyväksyi Kangasalan täydennysvastauksen kunta- ja palvelurakenneuudistuksessa.

Kangasala toteaa valtioneuvostolle pysyvänsä aiemmissa suunnitelmissa eli perusterveydenhuollon yhteistoiminta-alue muodostetaan Pälkäneen, Kuhmalahden, Oriveden ja Juupajoen kanssa vaiheittain vuosina 2009–2013 ja Kangasala toimii isäntäkuntana.

Vastauksessa todetaan sisäministeriön kysymykseen sosiaalipalveluista, että yhdessä hoidetaan muun muassa kasvatus- ja perheneuvonta ja kehitysvammaisten avohuolto. Kunnat vastaavat itse muista sosiaalityön tehtävistä.

AAMULEHTI

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehitysvammainen henkilö pääsee vain harvoin lehtitekstien pääosaan, toimijaksi tai puhujaksi. Useimmiten kehitysvammaisiin viitataan uutisissa vain ohimennen. Kehitysvammaiset esitetään passiivisina ja alistaen heidät hoivan tai väkivallan kohteeksi, mikä vahvistaa negatiivisia stereotypioita. Kehitysvammaisiin viittaavissa jutuissa puhuvat lähinnä viranomaiset, tai jutussa ei siteerata lainkaan ketään. Kehitysvammaisiin viittaavien juttujen yleisimpiä uutiskriteerejä ovat päivän valikoima, kiintoisuus, negatiivisuus ja jatkuvuus. Suurin osa jutuista ei korosta kehitysvammaisuuden ongelmia tai suhtaudu siihen myönteisesti, vaan ne ovat kantaaottamattomia.

Tutkimuksen tulokset yhtenevät sosiaalisen mallin mukaisten tutkimusten kanssa siten, että vammainen asetetaan usein toiminnan kohteeksi. Yksi objektivoinnin muoto on brittitutkimusten mukaan hyväntekeväisyys, jossa vammainen on säälin ja toiminnan kohteena. (Barnes 1992, 7–8 ja Nelson 2003, 176–177.) Sen sijaan Suomessa kehitysvammaiset kuvataan mediassa huollon kohteena. Tämä kertoo pikemminkin maiden eroista sosiaalipolitiikassa ja hyväntekeväisyysperinteissä, kuin median käytännöistä.

Lisäksi kehitysvammaisiin liittyvässä uutisoinnissa ei ole nähtävillä varsinaisia parantumistarinoita, kuten muiden vammaisten osalta on havaittu mediassa esiintyvän (esimerkiksi Karpf 1988 ja Cumberbatch & Negrine 1992). Sen sijaan on parempi puhua selviytymistarinoista, joissa ”eletään täyttä ja samanarvoista elämää” vammasta huolimatta.

Tulokset vahvistavat teoriaa siitä, että marginaaliryhmistä kertominen sanomalehdissä ei onnistu luontevasti uutistyyön käytäntöjen vuoksi. Muun muassa kiire, rajoitettu tila lehdessä ja lähteiden hankkimistavat vahvistavat negatiivisia stereotypioita ja perinteiset uutiskriteerit suodattavat vammaisvähemmistön pois lehtien sivuilta, paitsi kun kyseessä on vammaisia kielteisesti koskeva tapahtuma, kuten Ylisen insuliinisurmat. Vammaisten syrjintä toteutuu siis negatiivisissa uutisvalinnoissa ja vaihtoehtoisten näkökulmien puuttumisessa. Kehitysvammaiset eivät ole täysin näkymättömiä Aamulehdessä, mutta se mitä heistä esitetään, on kielteisten stereotyyppien muovaamaa. Negatiiviset uutisvalinnat

saattavat johtua siitä, etteivät vähemmistöjen arkielämä tai keskeiset kysymykset ole tuttuja toimittajille. Lisäksi mielletään, etteivät ne ole merkittäviä tai myyviä valtakunnan keskuudessa (Pietikäinen ja Luostarinen 1997, 177).

Tärkeä eri ryhmien julkisuutta muokkaava tekijä on journalismin markkinat. Kaupallinen journalismi pyrkii palvelemaan sellaisia ryhmiä, jotka ovat mainostajien näkökulmasta houkuttelevia ja vähemmistöt kuuluvat harvoin tähän joukkoon (Pietikäinen ja Luostarinen 1997, 175). Lisäksi toimittajien oma suhtautuminen kehitysvammaisuuteen vaikuttaa lopputulokseen. Luonnollisesti he ovat kiinnostuneempia kysymyksistä, jotka kuuluvat heidän omaan elämänpiiriinsä. Aineistossa liki kaikki kehitysvammaisuutta käsittelevät kolumnit on kirjoittanut Aamulehden toimittaja, jolla on kehitysvammainen tytär. Lehden toistamia negatiivisia stereotyyppioita ei siis pysty pyyhkimään pois vain yhden toimittajan voimalla. On muistettava, että mahdollisia kehitysvammaisuus uutisointiin vaikuttavia tekijöitä on tekstien tuottajien ympäristössä ja heissä itsessään, ja näiden kaikkien yksityiskohtainen luettelo olisi mahdotonta. Uutisointia tyhjentävästi selittäviä tekijöitä ei ole mahdollista löytää tämän tutkimuksen puitteissa.

7.1 Kehitysvammaiset ovat harvoin pääosassa

Kun kehitysvammaiset pääsevät jutussa pääosaan, on jutun teemana yleensä heidän vapaa-aikansa ja harrastukset tai erilaiset tapahtumat, kuten hyväntekeväisyyskonsertit. Kehitysvammaiset eivät ole pääosassa varsinaisissa uutisissa, vaan human interest -tyylisissä jutuissa. Aihepiirin jutuille on tyypillistä kannustaa vammaistoimintaa ja olla kehitysvammaisten puolella. Pelkkä viittaaminen vammaiseen tekijänä tai toimijana ei siihen riitä, mutta yhdistettynä myönteiseen suhtautumiseen, harrastuksesta tai tapahtumasta kertova juttu muuttuu vammaisten tsemppaamiseksi.

Toisaalta kehitysvammaisuuden nostaminen pääteemaksi jutussa saattaa viedä vammaiselta henkilöltä hänen muut ominaisuutensa, kun hänet huomioidaan jutussa vain vammansa vuoksi. Lisäksi jonkin ihmisryhmän saama myönteinen erityishuomio saattaa korostaa sen ulkopuolisuutta tai avuttomuutta, eräänlaista ”reppanan” mainetta, josta ei ole hyötyä ryhmän itsensä tai yhteiskunnan kannalta (Top & Doppert 1993, 4 teoksessa Pietikäinen ja Luostarinen 1997, 187). Tämä ilmiö saattaa olla esimerkiksi reipas

vammaisen -stereotypian takana. Eli jutut, joiden tarkoitus on avata lukijoille kokemuksia kehitysvammaisuudesta, eivät esitä kehitysvammaista tavallisena henkilönä. Tämä tekee kehitysvammaisista uutisoimisesta ristiriitaista. Perinteisten uutiskriteerien ja journalististen lähdekäytäntöjen noudattaminen johtaa stereotyyppien pönkittämiseen ja negatiivisiin uutisvalintoihin. Toisaalta ”pehmeät uutiset” ja reipas vammaisen -stereotypian käyttö viestittää vammaisten tsemppauksesta ja siten alistaa heitä ylistämisen kautta ja vahvistaa lopulta kuvaa kehitysvammaisista avuttomina ja ulkopuolisina.

7.2 Sivumaininnat paljastavat asenteet

Muut-teeman juttujen sisällyttäminen analyysiin oli oleellista, sillä niiden tapa mainita sivumennen kehitysvammaiset, heihin kuitenkaan syventymättä, kertoo paljastavasti vallitsevista asenteista. Kun uutisessa on sisäänrakennettuna tarve kertoa nopeasti ja lyhyesti uusia asioita vanhojen asioiden kautta, käytetään vallitsevia stereotyyppioita, eikä niitä ehditä purkaa tai purkamiseen ei ole tilaa (Kivikuru 1995, 100–101). Yksi esimerkki tästä ovat tiedejutut, joissa kielteinen suhtautuminen kehitysvammaisuuteen on kaikkein yleisintä (kaavio 40). Neutraalisuuden sijaan tiedejutut ottavatkin selkeästi kantaa siihen, että esimerkiksi down-lapsen syntymä on kielteinen asia, jonka ehkäisemiseksi sikiöseulonnat ovat suositeltavia. Tämä osoittaa selkeästi yhteiskunnassa vallitsevat normit.

Toisaalta muut-teeman jutuissa vahvistettiin myös normaali-stereotyyppiä (kaavio 23). Lisäksi normaali-stereotypian täyttäminen ei tulosten perusteella aina vaadi kehitysvammaista puhujaksi tai toimijaksi juttuun. Tämä kertoo siitä, ettei jutun tarvitse keskittyä kehitysvammaisuuteen, jotta se voisi esittää kehitysvammaiset ihmiset ”tavallisina” ja kiinnittää huomiota heidän muihin ominaisuuksiinsa.

Tyypillisintä on mainita kehitysvammaiset ohimennen sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvissä jutuissa ja rikosjutuissa (kaavio 3). Rikosjutuissa vammaiset henkilöt mainitaan ohimennen, eikä heidän persoonaansa tai muita ominaisuuksia kuin vammaisuutta esitellä. Muutama Lehtimäen insuliinisurmasta kertova juttu poikkeaa tästä kaavasta. Tämä ilmiö johtuu rikosten uhuriin liittyvistä uutisoinnin käytännöistä, joiden mukaan uhrin nimeä ei julkaista kuin poikkeustapauksissa ja yleensäkin uhrien näkökulman painoarvo on suomalaisessa rikosjournalismissa lähes olematon (Virtapohja 2000, 86).

Sosiaalitoimeen ja rikoksiin liittyvät jutut muistuttavat toisiaan muutenkin. Molemmille aiheille tyypillisimmät uutiskriteerit ovat jatkuvuus- ja negatiivisuus (kaavio 51). Lisäksi kummankaan aihepiirin jutuissa vammaista ei esitetä toimijana, vaan kohteena (kaavio 53). Tämä rinnastaa väkivallan ja sosiaalihuollon toiminnoiksi, jotka molemmat alistavat vammaisen passiiviseksi kohteeksi. Tämä taas kertoo enemmän yhteiskunnassa vallitsevista asenteista ja normeista kuin vain journalistisista käytännöistä. Tällöin lehtiteksti vain toistaa sitä, miten kehitysvammaisten palvelut järjestetään ja millä termeillä niistä puhutaan.

Rikos-teeman jutuista liki puolet liittyvät Ylisen insuliinisurmiin, joten olisi liioiteltua väittää, että jopa joka kolmas kehitysvammaisiin viittaava lehtijuttu liittyy rikoksiin. Kyseessä on yksittäinen uutistapahtuma, joka vain painottaa tulosten rikos-osuutta. Lehtimäen ja Ylisen tapauksissa uhrien tavallista puolustuskyvyttömämpää asemaa ei korosteta. Tosin uhrien kehitysvammaisuudesta johtuva avuttomuus on saattanut vaikuttaa julkaistujen juttujen määrään ja kokoon sen tuoman moraalisen näkökulman vuoksi. Tapahtumista kerrotaan rikosuutisille tyypilliseen neutraaliin tapaan, vaikkakin tapahtumat sinällään ovat ongelmallisia vammaisten näkökulmasta. Neutraali suhtautuminen rikosuutisissa saattaa myös yksi keino etäännyttää lukijoita tapahtumista, jolloin niitä on helpompi lukea.

7.3 Median käytännöt eivät sovi kehitysvammaisen haastatteluun

Kehitysvammaisten haastattelu ei aina ole helppoa, mikäli vamma aiheuttaa ongelmia kommunikoinnissa. Sen vuoksi on ymmärrettävää, että kehitysvammaisia siteerataan jutussa vain harvoin (5,1 prosenttia kaikista aineiston puhujista, kaavio 9). Vammaisten puolestapuhujiksi voi laskea omaiset, vammaistyöntekijät (ei kuitenkaan hoitohenkilökunta) ja vammaisjärjestön edustajat. Vaikka haastateltavissa on valinnan varaa, vammaisten puolestapuhujat eivät pääse ääneen perinteisissä uutisteksteissä vaan ”pehmeissä uutisissa”, joiden julkaisukriteerinä on kiintoisuus, henkilöitävyys ja päivän valikoima (kaavio 54) ja vain silloin kun jutun pääteemana on kehitysvammaisuus. Heidän osuutensa rikos- ja muut-jutuissa on huomattavan vähäinen. Kun kehitysvammaisuus ei olekaan enää jutun pääosassa vaan se jää sivumaininnaksi, lähteissä luotetaan eniten asiantuntijoihin ja poliitikkoihin tai jutussa ei ole lainkaan puhujaa.

Media on huonosti varustautunut hoitamaan uutisaiheita, joissa ei ole mukana vakiintuneita ja organisoituja ryhmiä (Pietikäinen ja Luostarinen 1997, 174). Kehitysvammaisilla on heitä edustavia järjestöjä, mutta se ei tarkoita, että kehitysvammaiset itse pääsisivät esille. Päinvastoin, tulosten mukaan vammaisjärjestön edustajan mukanaolo jutussa ei takaa myönteistä tai tasapainotettua suhtautumista kehitysvammaisuuteen. Vammaisjärjestön edustajaa siteeraavissa jutuissa vain puolessa vammaisen esitetään myös toimijana, mikä on yllättävän vähän suhteessa siihen, että edustajan odotetaan puhuvan kaikkien vammaisten puolesta. Jutuissa vahvistetaan negatiivisia stereotyyppioita siitä huolimatta, että toimittaja olisi huomionut aiheesta myös kehitysvammaisten kannan hyvän journalistisen tavan mukaan. Vammaisjärjestön edustajia siteerataan eniten negatiivisuuden kriteerin täyttävissä jutuissa. Yleensäkin kun jotain kehitysvammaisille kielteistä tapahtuu, tapahtumien kokijoita ei kuulla, vaan jutussa siteerataan korkeintaan vammaisjärjestön edustajia. Kaltoinkohtelun ja väkivallan kokeminen etäännyy, kun kehitysvammaisten kannan ja huolen ilmaisee järjestön edustaja. Eli järjestön edustaja ei riitä haastateltavaksi, jos lehtitekstissä halutaan rikkoa kehitysvammaisia koskevia stereotyyppioita.

Vammaisjärjestön toiminta ymmärretään mediassa sinänsä hyväksi asiaksi, jonka puolella voi olla, sillä se ei etsi esimerkiksi vain omaa taloudellista etua, vaan parempaa elämää kehitysvammaisille. Lähtökohdat on asetettu valmiiksi myönteiselle suhtautumiselle, joten miksi kehitysvammaiset ja heidän järjestönsä saavat niin vähän tilaa sanomalehdessä? Ehkä kehitysvammaiset itse ryhmänä ovat riittämättömän järjestäytymätön ja fyysisesti kyvytön ajamaan asiaansa julkisuudessa. Lisäksi toimitustyön kiireessä on matala kynnys käyttää lähinnä helposti saatavilla olevia lähteitä. Tämä näkyy viranomaisten suurena määränä aineiston puhujina, sillä heidän informaationsa on organisoitu helposti saatavaksi. Ehkä puolestaan kehitysvammaiset ovat toimittajan näkökulmasta vaikeasti saatavilla tai heitä voi olla muuten vaikea lähestyä. Viranomaisten yleisyys lähteenä ilmentää myös sitä, ketä pidetään luotettavana tietolähteenä (Pietikäinen ja Luostarinen 1997, 181).

Vaikka kehitysvammaisten omaisia voi pitää vammaisten puolestapuhujina, heidän siteeraamisensa tuo omat ongelmansa kehitysvammaisuudesta uutisoimiseen. Kun jutussa puhuu omainen, vammaista kuvaillaan perheenjäsenenä, muttei tekijänä. Omaista siteeratessa vammaisen jää jonkun muun henkilön kautta määritellyksi, eikä hänen oma toimintansa pääse esille. Tämä luo jonkinlaisen riippuvuus- tai hoivasuhteen vammaisen ja

hänen omaisensa välille. Toisaalta se ilmentää tunnesidettä, johon lukijalla on mahdollisuus samaistua. Kaikilla lukijoilla ei ole kehitysvammaista omaista, mutta monilla on poika tai tytär, joten perhesuhteen mainitseminen saattaa tehdä kehitysvammaisesta ja hänen kokemuksistaan helposti lähestyttävämmän.

7.4 Huomioita jatkotutkimuksen kannalta

Tulokset osoittavat, että Barnesin ja Nelsonin mediasta löytämät stereotyyppit vammaisista (s. 24–30) sopivat paremmin fiktiivisen kuin journalistisen sisällön arviointiin. Ne antavat hyvän kehityksen sanomalehtien vammaiskuvan tutkimukseen, mutta vaativat soveltamista, varsinkin kun tutkimuskohteena ovat kehitysvammaiset. Esimerkiksi hyväntekeväisyydestä ja hoivasta olisi syytä erottaa huolto omaksi stereotyyppiä, sillä vammaisen huollon kohteena sisältää erilaisen suhtautumisen, kuin vammaisen hoivan kohteena. Näin saataisiin eroteltua paremmin kehitysvammaisiin usein liittyvän hoitokohde-puhetapojen erityispiirteet. Huolto eroaa hoivasta siten, että se liittyy jonkun tahon järjestämään ylläpitoon. Huolto-termi kadottaa helposti kohteestaan ihmisyyden, sillä sitä käytetään myös esineiden, kuten kodinkoneet ja auto, yhteydessä. Siitä myöskin puuttuu hoivaan liittyvä läheisyys ja viittaus välittämiseen.

Aineiston jutuissa esiintyi myös vammaisten huonoa kohtelua, sen kuitenkin olematta väkivaltaa tai rikos. Jatkotutkimusta tehtäessä olisi syytä huomioida myös kaltoin kohdeltu vammaisen -stereotyyppiä. Sen stereotyyppian sisällä vammaisesta annetaan aktiivisempi kuva, verrattuna väkivallan ja rikoksen kohteena olemiseen. Lisäksi kaltoin kohtelu sisältää myös ajatuksen siitä, että vammaisillakin on ihmisoikeudet, joita kaltoinkohtelun yhteydessä on loukattu.

Lisäksi mahdollisissa jatkotutkimuksissa vammaisen nimeämistapoja eritellessä olisi hyvä huomioida ilmaisutavat ”yksi kehitysvammaisista” tai ”hänen kaltaisensa”. Siten paikan tai ryhmän kautta kehitysvammaisuuden ilmaiseminen tulisi paremmin ilmi.

7.5 Mikä on tavoiteltavaa uutisointia?

Hyvä alku kehitysvammaisten stereotyyppien rikkomiseen olisi heidän tasa-arvoinen

puhuttelunsa jutussa, eli etu- ja sukunimen mainitseminen. Kielteisien suhtautuminen kehitysvammaiseen ilmenee nimittäin jutuissa, joissa viitataan vammaiseen vain neutraalina henkilönä (kaavio 45). Tuolloin kehitysvammaisen jää etäiseksi ja persoonattomaksi, eikä hänellä ole muuta ominaisuutta kuin vammaisuus.

Koko nimellä puhuttelu tekstissä saattaisi vaikuttaa muutenkin sisällön luonteeseen, kun vammaisen saa yksinkertaisella keinolla ihmisyyden tunnuksen.

Stereotypiat muodostavat vähemmistöistä julkisuudessa vallitsevan kuvan vaihtoehtoisten näkemysten puuttuessa (Pietikäinen ja Luostarinen 1997, 180). Mahdollisuuden vaihtoehtoiseen näkökulmaan tarjoavat aineiston feature-jutut. Niissä vammaisen tai hänen edustajansa on yleensä puhujana ja vammaiset esitetään aktiivisena toimijana. Feature-jutuissa voisi siis purkaa stereotypioita. Monille aineiston feature-jutuille on kuitenkin tyypillistä suhtautua neutraalisti kehitysvammaisuuteen (kaavio 42). Tämä kuvastaa, kuinka kehitysvamma-aiheen suhteen tasapainoillaan ja varotaan loukkaamasta ketään. Varovaisuudesta kertoo myös se, kuinka esimerkiksi kolumneissa otetaan neutraali tai tasapainotettu kanta kehitysvammaisiin. Juttutyypille olisi ominaista kannanotto, mutta kehitysvammaisten ollessa aiheena tekstissä ei tuodakaan esille selkeästi myönteistä tai ongelmiin keskittyvää mielipidettä. Eli toimittajien varovaisuus näyttäisi olevan yksi este kehitysvammaisista monipuolisesti kirjoittamiseen.

Yleinen stereotyyppien horjuttamisen keino on huumori, jonka avulla voidaan osoittaa ennakkoluulojen naurettavuus. Mutta kuten kaikkia muitakin viestejä, myös komediaa voidaan tulkita ”väärin”. Vähemmistöjen edustajat saattavat pelätä, että stereotyypeille nauraminen johtaa koko vähemmistölle nauramiseen (Herkman 2005, 222). Liinamaan (1995, 102) havaintojen mukaan vammaiset itse käyttivät lehtijutuissa huumoria, mutta toimittajilla ei ole sellaista ”vapautta”. Lisäksi huumori yhdistettynä vammaisiin on erityisen vaikeaa siksi, että nauru ei sovi yhteen tunteiden kanssa (Bergson 1994, 9). Kehitysvammaiset ihmiset herättävät edelleen ennakkoluulojen takia heitä tuntemattomissa ihmisissä myötätuntoa, pelkoa tai sääliä. Kaavojen rikkominen ja stereotyyppien kyseenalaistaminen huumorin avulla vaatisi ensin kehitysvammaisten tuntemista ihmisinä. Tällöin tuntemattomuuden aiheuttamia tunnereaktiota ei olisi huumorin tiellä, vaan ennakkoluuloille osattaisiin nauraa. Medialla olisi suuri valta ja mahdollisuus tuoda enemmän kehitysvammaisia ihmisiä tutuksi yleisölle, mutta se vaatisi heidän esittämistään ”normaaleina”, ilman stereotypioita.

Yksi tapa tuoda esille kehitysvammaisten henkilöiden ominaisuuksia tiedotusvälineissä on stereotyyppien muuntaminen sosiaalisiksi tyypeiksi. Sosiaalisten tyyppien luominen eroaa stereotyypeistä siten, että sosiaaliset tyypit voivat muuttua ja niillä voi olla jopa ristiriitaisia ominaisuuksia (Dryer 2002, 46). Analyysissä käytetty normaali-stereotypia onkin tämän määritelmän mukaan sosiaalinen tyyppi, eikä stereotypia. Kehitysvammaisten stereotyyppien murtaminen Dryerin määrittelemiksi sosiaalisiksi tyypeiksi vaatisi jokaiselta henkilökohtaisia kokemuksia vammaisista. Nykyisin tosi-tv olisi yksi mahdollisuus murtaa stereotyyppioita ja tuoda vammaisten ihmisten muita ominaisuuksia julkisuuteen. Kehitysvammaisen Big Brotherissa, tai kehitysvammaisten Big Brother pakottaisi monet kohtaamaan ennakkoluulonsa ja huomaamaan kehitysvammaisen henkilön eri ominaisuudet ja siten käsittämään kehitysvammaisen henkilön yksilönä. Tätä kirjoittaessa Yle TV1:ssä esitetään tosi-tv-ohjelmaa Toisenlaiset frendit, joka kuvaa kehitysvammaisten kaverusten elämää palvelutalossa. Ohjelma vaikuttaa hyvältä avaukselta kehitysvammaisten tuomisessa julkisuuteen ihmisinä, joilla on muitakin ominaisuuksia kuin vammaisuus.

Kaiken kaikkiaan kehitysvammaisten esittäminen ”oikein” mediassa on ongelmallista, sillä käsitys siitä, mikä on hyvän tavan mukaista vaihtelee tulkitsijasta riippuen. Toisaalta neutraali ja etäinen suhtautuminen saattaa pönkittää negatiivisia stereotyyppijä, toisaalta lämmin ja myönteinen suhtautuminen saattaa aiheuttaa käsitystä kehitysvammaisista lapsenomaisena ja avuttomana ihmisryhmänä. Kehitysvammaiset esitetään harvoin tavallisina aktiivisina henkilöinä, mutta se toteutuu tietyin ehdoin sanomalehtijutuissa ja olisi siten mahdollista toteuttaa laajemminkin. Kiire, rajoitettu tila lehden sivulla ja jutun julkaisu-arvon mittaaminen jäykän uutiskriteeristön mukaan ovat vain tekosyitä sille, miksi kehitysvammaiset jäävät passiiviseksi toiminnan kohteena olevaksi henkilöimättömäksi ryhmäksi lehden sivuilla. Ihmisarvoa tulisi kunnioittaa, ovat journalistiset käytännöt mitkä tahansa.

LÄHTEET

- Aamulehti (2005): Aamulehden tapa tehdä, vastauksia periaatteellisiin kysymyksiin. Tampere: Aamulehti.
- Barnes, Colin; Mercer, Geoff & Shakespeare, Tom (1999): Exploring Disability. A Sociological Introduction. Iso-Britannia: Polity Press.
- Bergson, Henri (1994): Nauru, tutkimus komiikan merkityksestä. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Bruun, Mikko; Koskimies, Ilkka ja Tervonen, Ilkka (1986): Uutisoppikirja. Tammi: Helsinki.
- Campbell, C. (1995): Race, Myth and the News. London: Sage.
- Clogson J. (1990): Disability Coverage in Sixteen Newspapers. Louisville: Ky. Avocado Press.
- Cumberbatch, Gyu & Negrine, Ralph (1992): Images of Disability on Television. London: Routledge.
- Dryer, Richard (2002): Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa. Tampere: Vastapaino.
- Galtung J. ja Ruge M. (1965): The structure of foreign news. The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus in Four Foreign Newspaper. Journal of International Peace research, I, 64-90.
- Golding, Peter & Elliot, Philip (1979): Making the news. London & New York: Longman.
- Hall, Stuart (1999): Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Haller, B. (1995): Rethinking Models of Media Representations of Disability. Disability Studies Quarterly, 15 (2), 26–30.
- Harjula, Minna (1996): Vaillinaisuudella vaivatut: Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Helminen, Marjut (1996): Etniset vähemmistöt – maahanmuuttajat – ulkomaalaiset. Kuinka raportoida? Suomen journalistiliitto: Mediakriittinen julkaisusarja 4. Journalistien eettinen toimikunta / Suomen journalistiliitto.
- Herkman, Juha (2005): Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino.
- Hietanen, Elina (1997): Kapellimestari ja kosminen säde - Vammaisuuden tulkinnat Helsingin Sanomissa syksystä 1994 kesään 1995. Sosiaalipolitiikan pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.

- Karppinen, Ann (1988): *Doctoring the Media 1988*. London: Routledge.
- Kehitysvammaliitto Ry (1995): *Kehitysvammaisuus. Määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät*. Helsinki.
- Kivikuru, Ullamaija (1995): *Journalismin tutkimus*. Teoksessa Sana, Elina (toim.), *Tietopista mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia*. 93 – 120. WSOY: Helsinki.
- Korpi, Jari (1997): *Vammaisten henkilöiden asema vähemmistönä Suomessa*. Teoksessa: Taina Dahlgren et al. *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. s. 133–154. Helsinki.
- Krippendorff, Klaus (1986): *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Volume 5. The Sage KommText Series. Sage Publications: Beverly Hills. London.
- Kumpuvuori, Jukka ja Högbäck, Marika (2003): *Vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet Suomessa*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kunelius, Risto (2003): *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.
- Kuutti, Heikki & Puro, Jukka-Pekka (1998): *Mediasanasto*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Könkkölä, Kalle ja Saraste, Heini (1996): *Huoneekseni tuli maailma*. Helsinki: WSOY.
- Liebkind, K. (1988): *Me ja muukalaiset. Ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus Ab.
- Liinamaa A. (1995): *Taidetta vai terapiaa? Normaalialta vai ei? Sanomalehtijulkisuuden kulttuuriset lähestymistavat kun aiheena ovat vammaiset taiteilijat*. Sosiologian pro gradu työ. Jyväskylän yliopisto.
- Määttä, Paula (1981): *Vammaiset - Suuri vähemmistö*. Jyväskylä: Gummerus.
- Nelson (2003): *The invisible cultural group: Images of Disability*. Teoksessa Paul Martin Lester ja Susan Dente Ross (toim.), *Images that injure. Pictorial Stereotypes in the Media*. 175–184. Westport: Connecticut.
- Oliver, Michael (1996): *Understanding disability: From Theory to Practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London, Macmillan.
- Perttula, Elina (2002): *Asiakkuuden varjosta kasvoihin - Vammaisuus sanomalehden konstruktiona*. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan pro gradu -työ. Tampereen yliopisto.
- Pietikäinen Sari ja Luostarinen, Heikki (1997): *Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa*. Teoksessa: Taina Dahlgren et al. *Vähemmistöt ja niiden syrjintä*

- Suomessa. s. 171–198. Helsinki.
- Pietilä, Veikko (1973): Sisällön erittely. Gaudeamus: Helsinki.
- Reinikainen, Marjo-Riitta (2007): Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit. Yhteiskunnallis-diskursiivinen näkökulma vammaisuuteen. Jyväskylän Yliopisto.
- Sainio, Sari (2004): Toimintakyvyttömiksi kytketyt. Vammaisuuden artikulaatiot Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Turun Sanomissa keväällä 2003. Tiedotusopin pro gradu työ. Tampereen yliopisto.
- Seppä, Satu (1998): Olispa kerran elämä - Kehitysvammaiset sanomalehtien henkilöjutuissa. Tiedotusopin pro gradu työ. Tampereen yliopisto.
- Smith & Jordan (1991): What the Papers Say and Don't say about Disability. London: Spastic Society.
- Top, B. & Doppert, M. (1993): Balance or Blunder. Recommendations for reporting on migrants. Amsterdam: Working group migrants and the media of the Netherlands association of journalists.
- Tunstall, Jeremy (1971): Journalists at Work. Specialist correspondents: their news organizations, news sources, and competitor-colleagues. Beverly Hills, California: SAGE Publications.
- Vehmas, Simo (2005): Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Vehmas, Simo (2006): Kehitysvammaisuus, etiikka ja sosiaalinen vammaistutkimus. Teoksessa Antti Teittinen (toim.), Vammaisuuden tutkimus. Helsinki.
- Virtapohja, Kalle (2000): Rikoksen uhri ei paljon paina. Journalismikritiikin vuosikirja. 79-89. Journalismin tutkimusyksikkö.
- WHO (1980): International classification in impairments, disabilities and handicaps. Geneva: World Health Organization.
- Wertheimer, A. (1988): According to the Papers: Press Reporting on People with Learning Difficulties. London: Values Into Action.
- Young, Iris Marion (1990): Justice and the politics of difference. Princeton: Princeton University Press.

Sähköiset lähteet

- Barnes, Colin (1992): Disabling Imagery and the Media. <http://www.leeds.ac.uk/disability-studies/archiveuk/archframe.htm> [Tulostettu 25.10.2009]
- JSN (1981): Nimi rikosuutisissa. <http://www.jsn.fi/Content.aspx?d=37> [Tulostettu 20.3.2010]
- JSN (2005): Journalistin ohjeet: <http://www.jsn.fi/Content.aspx?d=4> [Tulostettu 20.3.2010]
- Vernerfi.fi: <http://vernerfi.net/yleis/tietopankki/mita-kehitysvammaisuuson/laaketieteellinen-luokitus.html> [Tulostettu 2.9.2009]
- Yle.fi (2009): TV1:n kanavapäällikkö: YLE ei pilkkaa vammaisia. <http://tv1.yle.fi/juttuarkisto/viihde/tv1n-kanavapaallikko-yle-ei-pilkaa-vammaisia> [Tulostettu 5.3.2010]
- WHO (2002): Towards a Common Language for Functioning, Disability and Health. Geneva: WHO. <http://www.who.int/classifications/icf/training/icfbeginnersguide.pdf>. [Tulostettu 4.10.2009]

Kaunokirjalliset viitteet

- Spyri, Johanna (1880): Heidi.
- Dickens, Charles (1843): Saiturin joulu.
- Lindgren Astrid (1973): Veljeni Leijonanmieli.

Sanomalehtiartikkelit:

Aineiston sanomalehtiartikkelit, joihin tekstissä on erikseen viitattu.

- Aamulehti 11.8.2007, *Hoitajaa epäillään myrkyttäjäksi*, 1
- Aamulehti 11.8.2007, *Rantavalvojat vahtivat viimeistä päivää*, 1
- Aamulehti 12.2.2008, *Paras-vastausta täydennettiin pyynnöstä*, 8
- Aamulehti 4.3.2008, *Insuliinisurmien tutkinta sai taas lisäaikaa*, 5
- Aamulehti 17.3.2008, *Saari kutsuu tanssimaan*, 19

LIITE 1. Alkuperäinen koodausrunko.

Teema:

- 1 = kehitysvammaisuus
- 2 = rikos
- 3 = muut

pääaihe:

- 1 = laitokset
- 2 = vapaa-aika
- 3 = elämäntarina/vamman kokeminen
- 4 = eettiset kysymykset
- 5 = tapahtuma
- 6 = asuminen
- 7 = (lääke)tiede
- 8 = koulutus
- 9 = työnteko
- 10 = hyväntekeväisyys
- 11 = ylinen
- 12 = lehtimäki
- 13 = ylitornio
- 14 = muu rikos, vammaisen uhrina
- 15 = muu rikos, vammaisen tekijänä
- 16 = kritiikki
- 17 = sosiaalitoimi
- 18 = media
- 19 = rikollisuus
- 20 = onnettomuus

osasto

- 1 = Kotimaa/Tre ja naapurit
- 2 = Ulkomaat
- 3 = Talous
- 4 = Kulttuuri
- 5 = Tänään
- 6 = Urheilu
- 7 = Liitteet
- 8 = Tv-sivu

tyyppi

- 1 = Uutinen
- 2 = Feature
- 3 = Mielipidekirjoitus
- 4 = Toimituksen kommentti
- 5 = Muu

koko

- 1 = Iso
- 2 = Keskikokoinen
- 3 = Pieni

Uutis/julkaisukriteeri

- 1 = toistuvuus
- 2 = voimakkuus
- 3 = yksiselitteisyys
- 4 = kulttuurinen merkittävyys
- 5 = odotettavuus
- 6 = yllättävyys
- 7 = jatkuvuus
- 8 = päivän valikoima
- 9 = kohde kuuluu eliittiin
- 10 = henkilöitävyys
- 11 = negatiivisuus

- 12 = kiintoisuus
- 13 = ajankohtaisuus
- 14 = läheisyys

Jutun puhujat

- 1 = Vammaisen
- 2 = Omainen
- 3 = Viranomaisen
- 4 = Poliitikko
- 5 = Hoitohenkilökunta
- 6 = Muu vammaistoiminnan työntekijä
- 7 = Vammaisjärjestön edustaja
- 8 = Toimittaja
- 9 = Tavallinen ihminen

Jutun toimijat

- 1 = Vammaisen
- 2 = Omainen
- 3 = Viranomaisen
- 4 = Poliitikko
- 5 = Hoitohenkilökunta
- 6 = Muu vammaistoiminnan työntekijä
- 7 = Vammaisjärjestön edustaja
- 8 = Toimittaja
- 9 = Tavallinen ihminen
- 10 = Viranomaisstaho
- 11 = Asianomainen
- 12 = Joku muu

Vammaisen nimeäminen

- 1 = Vammaisen (diagnoosi)
- 2 = Perheenjäsen (veli, poika)
- 3 = Tekijä (harrastus tai ammatti)
- 4 = Potilas?
- 5 = Ihminen / henkilö / vanhus = neutraali
- 6 = Mies / nainen = sukupuoli
- 7 = vähemmistön edustaja
- 8 = asiakas

Stereotypiat

- 1 = Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde
- 2 = Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde
- 3 = Paha ja ilkeä vammaisen
- 4 = Koominen hahmo
- 5 = Vammaisen sankarina
- 6 = Parempi kuollut
- 7 = Itsensä pahin vihollinen
- 8 = Taakka
- 9 = Seksuaalisesti epänormaali
- 10 = Kyvytön yhteiskunnan jäsen
- 11 = Normaalinen
- 12 = Reipas vammaisen

Suhtautuminen

- 0 = neutraali
- = tasapainotettu
- ++ = ehdottoman myönteinen
- + = ehdollisen myönteinen
- + = ehdollisen kielteinen
- = ehdottoman kielteinen

LIITE 2. Paranneltu koodausrunko

Teema:

- 1 = kehitysvammaisuus
- 2 = rikos
- 3 = muut

Pääaihe

- 3 = elämäntarina / vamman kokeminen
- 4 = eettiset kysymykset
- 5 = tapahtuma (vapaa-aika)
- 6 = asuminen, liikkuminen (oikeudet)
- 7 = (lääke)tiede
- 8 = koulutus
- 9 = työnteko
- 10 = hyväntekeväisyys
- 11 = ylinen
- 12 = lehtimäki
- 14 = muu rikos, jossa vammaisen uhrina
- 15 = muu rikos, jossa vammaisen tekijänä
- 16 = kritiikki
- 17 = sosiaalitoimi (terveydenhuolto, kunnallispolitiikka, laitokset)
- 18 = media
- 19 = rikollisuus yleensä
- 20 = onnettomuus
- 21 = muu

Osasto

- 1 = Kotimaa/Tre ja naapurit
- 2 = Ulkomaat
- 3 = Talous
- 4 = Kulttuuri
- 5 = Tänään
- 6 = Urheilu
- 7 = Liitteet
- 8 = Tv-sivu

Tyyppi

- 1 = Uutinen
- 2 = Feature
- 4 = Kolumni tai pääkirjoitus
- 5 = Puffit

Koko

- 1 = Iso
- 2 = Keskikokoinen
- 3 = Pieni

Julkaisukriteeri (2 kpl)

- 1 = toistuvuus
- 2 = voimakkuus
- 4 = kulttuurinen merkittävyys
- 5 = odotettavuus
- 6 = yllättävyys
- 7 = jatkuvuus
- 8 = päivän valikoima
- 9 = kohde kuuluu eliittiin

10 = henkilöitävyys

11 = negatiivisuus

12 = kiintoisuus

Jutun puhujat

- 1 = Vammaisen
- 2 = Omaisen
- 3 = Viranomaisen
- 4 = Poliitikko
- 5 = Hoitohenkilökunta
- 6 = Muu vammaistoiminnan työntekijä
- 7 = Vammaisjärjestön edustaja
- 8 = Toimittaja
- 9 = Tavallinen ihminen
- 10 = Asiantuntija
- 11 = Joku muu
- 12 = Ei puhujaa (sähkeet yms)

Vammaisen tekstissä toimijana

- 1 = kyllä
- 2 = ei

Vammaisen nimeäminen

- 1 = Vammaisen (diagnoosi)
- 2 = Perheenjäsen (veli, tytär)
- 3 = Tekijä (harrastus tai ammatti)
- 4 = Potilas / Hoidettava
- 5 = Ihminen / henkilö / tamperelainen = neutraali
- 6 = Mies / nainen = sukupuoli
- 7 = Asukas
- 8 = Asiakas
- 9 = Uhri
- 10 = Etunimi
- 11 = Sukunimi

Stereotypia

- 1 = Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde
- 2 = Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde
- 3 = Paha ja ilkeä vammaisen
- 4 = Parempi kuollut
- 5 = Vammaisen sankarina
- 6 = Koominen hahmo
- 7 = Vammaisen sopeutumattomana
- 8 = Taakka
- 9 = Seksuaalisesti epänormaali
- 10 = Kyvytön yhteiskunnan jäsen
- 11 = Normaalinen (muiden ominaisuuksien korostaminen)
- 12 = Reipas vammaisen

Suhtautuminen

- 1 = myönteinen
- 3 = tasapainotettu
- 1 = kielteinen
- 0 =kanta-aottamaton)

Liite 3. Esimerkki ristiintaulukoinnista

	1	2	3
1	9	0	5
2	0	13	0
3	1	0	12

Liite 4. Muuttujien jakautuminen koko aineistossa teemoittain.

	Koko aineisto		2007		2008	
	n	%	n	%	n	%
Kv-teema	70	28,8	32	26,4	38	31,1
Rikos-teema	63	25,9	41	33,9	22	18
Muut	110	45,3	48	39,7	62	50,8
Total	243	100	121	100	122	100

Liite 5. Juttujen aiheet teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-teema		Rikos-teema		Muut-teema	
	n	%	n	%	n	%	n	%
elämäntarina	10	4,1	10	14,3				
eettiset kysymykset	1	,4	1	1,4				
tapahtuma / vapaa-aika	41	16,9	30	42,9			11	10,0
asuminen	5	2,1	4	5,7			1	,9
(lääke)tiede	7	2,9	2	2,9			5	4,5
työnteko	3	1,2	1	1,4			2	1,8
hyväntekeväisyys	15	6,2	2	2,9			13	11,8
ylinen	31	12,8			31	49,2		
lehtimäki	16	6,6			16	25,4		
muu rikos, jossa vammaisen uhrina	12	4,9			12	19		
muu rikos, jossa vammaisen tekijänä	1	,4			1	1,6		
kritiikki	16	6,6	1	1,4			15	13,6
sosiaalitoimi, laitokset	53	21,8	18	25,7			35	31,8
media	2	,8					2	1,8
rikollisuus	10	4,1			3	4,8	7	6,4
onnettomuus	2	,8	1	1,4			1	,9

muu	18	7,4					18	16,4
Total	243	100,0	70	100,0	63	100,0	110	100,0

Liite 6. Juttujen osastot teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-jutut		Rikos-jutut		Muut-jutut	
	n	%	n	%	n	%	n	%
kotimaa/tre ja naapurit	134	55,1	21	30,0	55	87,3	58	52,7
ulkomaat	10	4,1	2	2,9	3	4,8	5	4,5
talous	2	,8					2	1,8
kulttuuri	17	7,0	4	5,7			13	11,8
tänään	23	9,5	19	27,1			4	3,6
urheilu	8	3,3	4	5,7			4	3,6
liitteet	43	17,7	19	27,1	5	7,9	19	17,3
tv-sivu	6	2,5	1	1,4			5	4,5
Total	243	100	70	100,0	63	100,0	110	100,0

Liite 7. Juttutyypit teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-jutut		Rikos-jutut		Muut-jutut	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Uutinen	154	63,4	29	41,4	57	90,5	68	61,8
Feature	35	14,4	19	27,1	5	7,9	11	10,0
Kolumni / toimituksen kommentti	11	4,5	5	7,1	1	1,6	5	4,5
Puffi	43	17,7	17	24,3			26	23,6
Total	243	100,0	70	100,0	63	100,0	110	100,0

Liite 8. Juttujen koko teemoittain.

	Koko aineisto	Kv-jutut	Rikos-jutut	Muut-jutut
--	---------------	----------	-------------	------------

	n	%	n	%	n	%	n	%
Iso	75	30,9	26	37,1	14	22,2	35	31,8
Keskikokoinen	95	39,1	30	42,9	24	38,1	41	37,3
Pieni	73	30,0	14	20,0	25	39,7	34	30,9
Total	243	100,0	70	100,0	63	100,0	110	100,0

Liite 9. Kehitysvammaisen esittäminen toimijana teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-teema		Rikos-teema		Muut-teema	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kehitysvammaisen toimijana	85	35	50	71,4	16	25,4	19	17,3

Liite 10. Vammaisen toimijana jaettuna eri juttuaiheisiin.

(Huom. Osa muuttujista poistettu niiden epäolennaisuuden ja taulukon paremman luettavuuden vuoksi.)

	Vammaisen toimijana	% aiheen jutuista
Elämäntarina	10	100
tapahtuma / vapaa-aika	28	68,3
Asuminen, liikkuminen	5	100
Hyväntekeväisyys	3	20
Ylinen	3	9,7
Lehtimäki	9	56,3
muu rikos, jossa vammaisen uhrina	3	25
muu rikos, jossa vammaisen tekijänä	1	100
Kritiikki	8	50
sosiaalitoimi, laitokset	11	20,8
Onnettomuus	1	50
Muu	3	16,7
Total	85	35

Liite 11. Juttujen puhujat teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-teema		Rikos-teema		Muut-teema	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Joku muu	65	18,3	10	8,5	7	7,7	48	32,9
Viranomainen	59	16,6	6	5,1	43	47,3	10	6,8
Ei puhujaa	55	15,5	12	10,2	10	11	33	22,6
Asiantuntija	34	9,6	8	6,8	13	14,3	13	8,9
Muu vammaistoiminnan työntekijä	23	6,5	18	15,3	1	1,1	4	2,7
Omainen	21	5,9	16	13,6	2	2,2	3	2,1
Poliitikko	19	5,4	2	1,7	3	3,3	14	9,6
Kehitysvammainen	18	5,1	18	15,3	0	0	0	0
Toimittaja	17	4,8	7	5,9	2	2,2	8	5,5
Hoitohenkilökunta	16	4,5	6	5,1	4	4,4	6	4,1
Vammaisjärjestön edustaja	16	4,5	12	10,2	3	3,3	1	0,01
Tavallinen ihminen	12	3,4	3	2,5	3	3,3	6	4,1
	355	100	118	100	91	100	146	100

Liite 12. Puhujat suhteessa juttujen aiheisiin. (Huom. Osa muuttujista poistettu niiden epäolennaisuuden ja taulukon paremman luettavuuden vuoksi. Tämän takia yhteenlaskettu puhujien määrä ei näytä täsmäävän.)

	Vammainen	Omainen	V.omainen	Poliitikko	Hoitohenkilökunta	Muu vammaistyöntekijä	Vammaisjärjestön edustaja	Asiantuntija	Ei puhujaa
elämäntarina	1	10			2			2	
tapahtuma	11	3	1		2	12	3	1	7
ylinen			27		4		1	8	
lehtimäki		1	9	1		1	1	3	2
muu rikos, uhrina		1	5						7
muu rikos, tekijänä			1						
kritiikki						1			12
sosiaalitoimi	2	5	7	9	5	3	6	5	18
Total	18	21	59	19	16	23	16	34	55

Liite 13. Kehitysvammaisen toimijana suhteessa puhujiin.

	Vammaisen	Omainen	V.omainen	Politikko	Hoitohököntä	muu ammityöntekijä	Vamma Järjestäjä	Toimittaja	Tavallinen ihminen	Asiantuntija	Jokumuu	Ei puhujaa
Vammaisen toimijana	17	16	15	4	7	21	8	6	4	8	15	18
% *	94	76	25	21	44	91	50	35	33	24	23	33

* Eli %luku ilmaisee, kuinka iso osa tiettyä puhujaa siteeraavista jutuista esittää vammaisen toimijana.

Liite 14. Vammaisen nimeäminen teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-teema		Rikos-teema		Muut-teema	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Vammaisen, diagnoosi	218	89,7	56	80	62	98,4	100	90,9
Neutraali	78	32,1	41	58,6	18	28,6	19	17,3
Sukupuoli	62	25,5	12	17,1	41	65,1	9	8,1
Etunimi	47	19,3	34	48,6	1	1,6	12	10,9
Tekijä	37	15,2	22	31,4	3	4,8	12	10,9
Perheenjäsen	35	14,4	18	25,7	5	7,9	12	10,9
Sukunimi	32	13,2	28	40	0	0	4	3,6
Potilas	22	9,1	4	5,7	14	22,2	4	3,6
Asukas	21	8,6	6	8,6	13	20,6	2	1,8
Uhri	21	8,6	1	1,4	19	30,2	1	0,9
Asiakas	9	3,7	6	8,6	2	3,2	1	0,9
Total	243	100	70	100	63	100	110	100

% on laskettu nimeämisen määrä suhteessa koko aineiston tai teeman mukaiseen määrään.

Liite 15. Vammaisen nimeäminen suhteessa juttuaiheisiin.

(Huom. Osa muuttujista poistettu niiden epäolennaisuuden ja taulukon paremman luettavuuden vuoksi.)

%	Vammaisen	Perh.jäsen	Tekijä	Potilas	Neutri	Sukupuoli	Asukas	Asiakas	Uhri	Etunimi	Sukunimi	Totalin
elämäntarina	70	100	0	0	40	50	10	0	0	80	30	10
tapahtuma	75,6	7,3	58,5	0	51,2	12,2	2,4	9,8	0	51,2	48,8	41
asuminen	80	0	40	0	80	0	20	0	0	60	60	5

(lääke)tiede	85,7	0	0	0	57,1	0	0	0	0	0	0	7
hyväntekeväisyys	93,3	0	6,6	0	40	13,3	0	0	0	13,3	6,6	15
ylinen	100	0	0	35,5	22,6	41,9	41,9	3,2	25,8	0	0	31
lehtimäki	100	6,3	12,5	12,5	43,8	100	0	0	43,8	6,3	0	16
muu rikos, vammaisen uhrina	100	33,3	8,3	8,3	16,6	75	0	8,3	25	0	0	12
sosiaalitoimi	94,3	13,2	1,9	9,4	17	1,9	9,4	5,7	0	9,4	7,5	53
rikollisuus	90	20	20	0	20	70	0	0	10	0	0	10

Liite 16. Nimeäminen suhteessa kehitysvammaisen toimijuuteen.

	n	%
Vammaisen	67	30,7
Perheenjäsen	21	60
Tekijä	25	67,6
Potilas	5	22,7
Neutraali	50	64,1
Sukupuoli	29	46,8
Asukas	8	38,1
Asiakas	6	66,7
Uhri	7	33,3
Etunimi	43	91,5
Sukunimi	29	90,6

%osuus on laskettu löydettyjen juttujen (kehitysvammaisen toimijana) määrän suhteesta kaikkiin tiettyä nimitystä käyttävien juttujen määrään.

Liite 17. Nimeäminen suhteessa puhujiin.

	Vammaisen	Omainen	v.omainen	Politiikko	Hoito-ohjelmakunta	Muu vammais-työntekijä	Vammaisjärjestäjä	Toimittaja	Tavallinen ihminen	Asiantuntija	Joku muu	Ei puhujaa
%												
Vammaisen	83,3	81	94,9	84,2	93,8	87	100	94,1	91,7	94,1	90,8	87,3
Perheenjäsen	11,1	85,7	13,6	21,1	18,8	8,7	18,8	29,4	8,3	17,6	6,2	12,7
Tekijä	66,6	9,5	8,5	15,8	6,3	47,8	25	11,8	33,3	8,8	20	10,9
Potilas	0	9,5	20,3	10,5	18,8	0	25	5,9	8,3	23,5	3,1	5,5
Neutraali	83,3	47,6	27,1	31,6	50	78,3	50	29,4	33,3	35,3	26,2	25,5

ali													
Sukupuoli	33,3	38,1	45,8	21,1	25	26,1	12,5	23,5	16,7	29,4	20	23,6	
Asukas	11,1	4,8	20,3	0	18,8	4,3	12,5	5,9	8,3	14,7	0	5,5	
Asiakas	11,1	9,5	5,9	0	18,8	17,4	0	0	8,3	0	1,5	1,8	
Uhuri	0	0	25,4	15,8	6,3	4,3	6,3	5,9	25	17,6	3,1	5,5	
Etunimi	100	66,6	6,8	15,8	25	56,5	37,5	23,5	16,7	11,8	15,4	14,5	
Sukunimi	94,4	33,3	3,4	5,3	12,5	52,2	31,3	11,8	16,7	2,9	7,7	9,1	
Total	18	21	59	19	16	23	16	17	12	34	65	55	

Liite 18. Nimeäminen suhteessa stereotyyppeihin.

n	Vammaisten	Perhjäsen	Tekijä	Potilas	Neutri	Sukupuoli	Asukas	Asiakas	Uhuri	Etunimi	Sukunimi	Total
Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde	82	12	3	5	22	6	5	3	0	10	6	91
Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde	77	9	5	17	22	44	13	2	21	1	0	79
Paha ja ilkeä vammainen	1	0	1	0	1	1	0	0	0	1	1	1
Parempi kuollut	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
Taakka	4	3	0	0	1	1	0	0	0	2	1	5
Seksuaalisesti epänormaali	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Kyvytön yhteiskunnan jäsen	6	1	1	0	1	0	0	0	0	1	0	7
Normaali	34	5	21	0	20	5	1	3	0	20	16	43
Reipas vammainen	11	4	6	0	10	5	2	1	0	12	8	14
Total	218	35	37	22	78	62	21	9	21	47	32	

Liite 19. Nimeäminen suhteessa osastoon.

	Kotimaa	Ulkomaat	Talous	Kulttuuri	Tänään	Urheilu	Liitteet	Tv-sivu
Vammainen	128	8	1	17	15	5	38	6
Perheenjäsen	12	1		2	9	2	7	2
Tekijä	5	3		9	9	3	7	1
Potilas	14	1					6	1
Neutraali	30	3	1	4	16	4	17	3
Sukupuoli	42	4			7		7	2
Asukas	17						4	
Asiakas	5	1			1		3	
Uhri	18						2	
Etunimi	9			7	17		8	2
Sukunimi	6			4	12		5	1
Total	134	10	2	17	23	8	43	6

Liite 20. Nimeäminen suhteessa tyyppiin

	Uutinen	Feature	Kolumni	Puffi
Vammainen	144	28	10	36
Perheenjäsen	14	11	4	6
Tekijä	16	8		13
Potilas	14	6	1	1
Neutraali	38	21	3	16
Sukupuoli	45	10	3	4
Asukas	17	2	1	1
Asiakas	5	1		3
Uhri	19	2		
Etunimi	15	19	2	11
Sukunimi	12	12		8
Total	154	35	11	43

Liite 21. Nimeäminen suhteessa kokoon.

	Iso	Keskikokoinen	Pieni
Vammainen	66	84	68
Perheenjäsen	17	14	4
Tekijä	13	17	7
Potilas	7	10	5
Neutraali	30	34	14
Sukupuoli	18	19	25
Asukas	7	8	6
Asiakas	4	4	1
Uhri	7	9	5
Etunimi	23	18	6
Sukunimi	14	14	4

Taakka											1		1	2		1
Seksuaalisesti epänormaali													1			
Kyvytön yhteiskunnan jäsen				1	1	2							2			1
Normaali	1	1	23	3		1	1					1	5	2		5
Reipas vammaisen	4		8											1		1
Total	10	1	41	5	7	3	15	31	16	12	1	16	53	10	18	

Liite 24. Toimijuus suhteessa stereotypiaan.

	n
Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde	17
Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde	18
Paha ja ilkeä vammaisen	1
Parempi kuollut	
Taakka	3
Seksuaalisesti epänormaali	
Kyvytön yhteiskunnan jäsen	2
Normaali	30
Reipas vammaisen	14
Total	85

Liite 25. Stereotyypit suhteessa puhujiin.

	Vammaisen	Omainen	v.o maimen	Politikko	Hoitoohjonta	Vammatyöntekijä	Vammajärjestäjä	Toimittaja	Tavallinen ihminen	Asiantuntija	Jokumuu	Ei puhujaa
Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde	2	7	6	11	5	5	5	8	4	7	38	25
Väkivallan jne kohde		4	48	5	5	1	4	3	5	17	14	12

Paha ja ilkeä vammainen												1
Parempi kuollut				1	1					1	1	1
Taakka		2	2	1		1				3		
Seksuaalisesti epänormaali												1
Kyvytön yhteiskunnan jäsen				1	1	1				4	1	2
Normaali	11	4	3		1	10	6	4	3	1	8	12
Reipas vammainen	5	4			3	5	1	2		1	3	1

Liite 27. Stereotyytit suhteessa suhtautumiseen.

	-		0		+		--		Total
Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde	6	6,6	64	70,3	10	11	11	12,1	91
Väkivallan jne kohde	4	5,1	70	88,6	4	5,1	1	1,3	79
Paha ja ilkeä vammainen	0	0	0	0	0	0	1	100	1
Parempi kuollut	2	100	0	0	0	0	0	0	2
Taakka	4	80	0	0	0	0	1	20	5
Seksuaalisesti epänormaali	0	0	1	100	0	0	0	0	1
Kyvytön yhteiskunnan jäsen	1	14,3	4	57,1	1	14,3	1	14,3	7
Normaali	1	2,3	23	53,5	15	34,9	4	9,3	43
Reipas vammainen	0	0	0	0	12	85,7	2	14,3	14
Total	18		162		42		21		

Liite 28. Sterotyypiat osastoittain.

	Koti maa	Ulko maa	Talous	Kulttuu ri	Tänään	Urheilu	Liitte et	Tv- sivu
Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde	57	2	1	2	9	2	16	2
Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde	60	6		1		2	10	
Paha ja ilkeä vammainen								1
Parempi kuollut	2							
Taakka	3		1					1
Seksuaalisesti epänormaali								1
Kyvytön yhteiskunnan jäsen	4	1		1			1	
Normaali	7	1		12	6	4	12	1
Reipas vammainen	1			1	8		4	
Total								

Liite 29. Juttujen suhtautuminen kehitysvammaisuuteen teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-jutut		Rikos-jutut		Muut-jutut	
	n	%	n	%	n	%	n	%
-	18	7,4	4	5,7	4	6,3	10	9,1
0 kantaaottamaton	162	66,7	22	31,4	57	90,5	83	75,5
+	42	17,3	30	42,9	1	1,6	11	10
-- tasapainotettu	21	8,6	14	20	1	1,6	6	5,5
Total	243	100	70	100	63	100	110	100

Liite 30. Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen aiheittain.

	-	0	+	--	Total
elämäntarina			3	7	10
tapahtuma / vapaa-aika	1	16	23	1	41
asuminen		1	4		5

(lääke)tiede	6	1			7
työnteko		2		1	3
hyväntekeväisyys	1	11	3		15
ylinen		31			31
lehtimäki		14	1	1	16
muu rikos, jossa vammaisen uhrina	2	10			12
muu rikos, jossa vammaisen tekijänä	1				1
sosiaalitoimi, laitokset	1	42	4	6	53
rikollisuus	2	8			10
onnettomuus	1	1			2
Total	18	162	42	21	

Liite 31. Suhtautuminen kehitysvammaisiin osastoittain.

	-	0	+	--	Total
kotimaa/tre ja naapurit	10	108	9	7	134
ulkomaat	3	7			10
talous	1	1			2
kulttuuri		10	5	2	17
tänään	1	2	14	6	23
urheilu		4	4		8
liitteet	2	28	9	4	43
tv-sivu	1	2	1	2	6
Total	18	162	42	21	

Liite 32. Suhtautuminen kehitysvammaisiin juttutyypeittäin.

	-	0	+	--	Total
uutinen	12	119	16	7	154
feature	4	12	14	5	35
toimituksen kommentti		5		6	11
puffi	2	26	12	3	43

Total	18	162	42	21	
-------	----	-----	----	----	--

Liite 33. Suhtautuminen kehitysvammaisiin jutun koon mukaan.

	-	0	+	--	Total
iso	9	36	20	10	75
keskikokoinen	4	66	17	8	95
pieni	5	60	5	3	73
Total	18	162	42	21	

Liite 34. Suhtautuminen kehitysvammaisiin toimijuuden mukaan.

	-	0	+	--	Total
Vammainen toimijana	5	30	34	16	85
Total	18	162	42	21	

Liite 35. Suhtautuminen kehitysvammaisiin puhujien mukaan.

	-	0	+	--	Total
Vammainen		5	13		18
Omainen	1	4	6	10	21
Viranomainen	5	47	3	4	59
Poliitikko	4	11	1	3	19
Hoitohölkunta	3	8	4	1	16
Muu vamm. työntekijä	1	3	17	2	23
Vamm. järjestön edustaja	1	6	4	5	16
Toimittaja	1	8	2	6	17
Tavallinen ihminen		9	2	1	12
Asiantuntija	8	22	2	2	34
Joku muu	5	47	11	2	65
Ei puhujaa	4	43	5	3	55

Liite 36. Suhtautuminen kehitysvammaisiin nimitysten mukaan.

	-	0	+	--	Total
Vammainen	12	155	33	18	218
Perheenjäsen	4	14	6	11	35
Tekijä	1	17	16	3	37
Potilas	1	18		3	22
Neutraali	8	29	31	10	78
Sukupuoli	3	43	8	8	62
Asukas		17	3	1	21

Asiakas		5	4		9
Uhri	2	18		1	21
Etunimi	2	11	23	11	47
Sukunimi		8	19	5	32
Total	18	162	42	21	

Liite 37. Suhtautuminen kehitysvammaisiin uutiskriteerien mukaan.

	-	0	+	--	Total
Toistuvuus		6		1	7
Voimakkuus	5	15	3	2	25
Kulttuurinen merkittävyys	1				1
Odotettavuus		3			3
Yllättävyys	1	13	1		15
Jatkuvuus	4	69	1	2	76
Päivän valikoima	6	87	23	4	120
Eliitti		2	1	1	4
Henkilöitävyys	1	20	18	14	53
Negatiivisuus	10	59	5	5	79
Kiintoisuus	8	48	32	13	101
Total	36	324	84	42	

Liite 38. Uutiskriteerit koko aineistossa ja teemoittain.

	Koko aineisto		Kv-teema		Rikos-teema		Muut-teema	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Päivän valikoima	120		36		7		77	
Kiintoisuus	101		46		4		51	
Negatiivisuus	79		14		44		21	
Jatkuvuus	76		7		44		25	
Henkilöitävyys	53		28		6		19	
Voimakkuus	25		4		4		17	
Yllättävyys	15		2		9		4	
Toistuvuus	7				6		1	
Eliittikohde	4		3				1	
Odotettavuus	3				2		1	
Kulttuurinen merkittävyys	1						1	
Total			100		100		100	

Liite 39. Uutiskriteerit suhteessa aiheeseen.

	Toistuvuus	Voimakkuus	Kulttuurimerk.	Odotettavuus	Yllättävyys	Jatkuvuus	Pvntalikoima	Eliittikohde	Henkilöitävyys	Negatiivisuus	Kiintoisuus
elämäntarina									10	1	9
eettiset kysymykset						1					1
tapahtuma / vapaa-aika							30	1	11	1	39
asuminen		1					4		1	2	2
(lääke)tiede		5	1				3			2	3
työnteko		2						2	1	1	
hyväntekeväisyys		1					13		4	1	11
ylinen	5	3		2	3	23	2		4	18	2
lehtimäki	1					13	4		2	11	1
muu rikos, uhrina					6	6				12	
muu rikos, tekijänä						1				1	
kritiikki							13		4	1	14
sosiaalitoimi, laitokset		10			1	25	42	1	6	16	3
media		1				1	1				1
rikollisuus	1	1			1	6	1			9	1
onnettomuus					2					2	
muu		1		1	2		7		10	1	14
Total	7	25	1	3	15		120	4	53	79	101

Liite 40. Uutiskriteerit suhteessa osastoon.

	Kotimaa	Ulkomaat	Talous	Kulttuuri	Tänään	Urheilu	Liitteet	Tv-sivu
Toistuvuus	7							
Voimakkuus	22	2					1	
Kulttuurinen merkittävyys	1							
Odotettavuus	2					1		

Yllättävyys	10	5						
Jatkuvuus	70	3					3	
Päivän valikoima	64	1	2	13	6	4	27	3
Eliitti	3				1			
Henkilöitävyyss	12	1		5	18	4	10	3
Negatiivisuus	62	6				1	9	1
Kiintoisuus	13	2	2	16	21	6	36	5
Total	134	10	2	17	23	8	43	6

Liite 41 Uutiskriteerit suhteessa tyyppiin.

	Uutinen	Feature	Kolumni	Puffi
Toistuvuus	7			
Voimakkuus	23		2	
Kulttuurinen merkittävyys	1			
Odotettavuus	3			
Yllättävyys	15			
Jatkuvuus	73	2	1	
Päivän valikoima	73	6	2	39
Eliitti	3	1		
Henkilöitävyys	19	24	4	6
Negatiivisuus	67	6	4	2
Kiintoisuus	22	31	9	39

Liite 42. Uutiskriteerit suhteessa kokoon.

	Iso	Keskikokoinen	Pieni
Toistuvuus	3	1	3
Voimakkuus	10	10	5
Kulttuurinen merkittävyys	1		
Odotettavuus		1	2
Yllättävyys	7	1	7
Jatkuvuus	10	28	38
Päivän valikoima	27	46	47
Eliitti	2	1	1
Henkilöitävyys	25	21	7
Negatiivisuus	25	32	22
Kiintoisuus	38	49	14

Liite 43. Uutiskriteerit suhteessa toimijuuteen.

	n	%
Toistuvuus	2	28,6
Voimakkuus	3	12
Kulttuurinen merkittävyys	0	0

Odotettavuus	0	0
Yllättävyys	2	13,3
Jatkuvuus	13	17,1
Päivän valikoima	37	30,8
Eliitti	2	50
Henkilöitävyys	35	66
Negatiivisuus	25	31,6
Kiintoisuus	51	50,5
Total	85x2	100

Liite 44. Utiskriteerit suhteessa puhujiin.

	Vamm ain en	Om ain en	v.o mai nen	Poli itikk o	Hoit ohl öku nta	Va mm työ nte kijä	Va mm järj edu staj a	Toi mitt aja	Tav allin en ihm ine n	Asi ant unti ja	Jok u mu u	Ei puh uja a
Toistuvuus			7	1		1			1	1		
Voimakkuus	1	1	7	7	5		2	2	2	9	7	3
Kulttuurinen merkittävyys				1	1					1	1	
Odotettavuus			2							1	2	
Yllättävyys		1	10	2			1		2		2	5
Jatkuvuus		2	34	6	4		3	4	4	14	16	20
Päivän valikoima	5		10	8	3	14	7	6	5	7	39	42
Eliittikohde	1		1	1	1	1	1			1	1	1
Henkilöitävyys	12	16	6	4	4	10	3	5	1	4	14	6
Negatiivisuus	3	8	38	6	7	4	10	5	5	19	13	13
Kiintoisuus	14	14	3	2	5	16	5	12	4	11	33	20

Liite 45. Utiskriteerit suhteessa nimeämiseen.

	Vam main en	Perh jäse n	Tekij ä	Potil as	Neut ri	Suk upuo li	Asuk as	Asia kas	Uhri	Etun imi	Suk unim i
Toistuvuus	7		1	2	2	4	2		2		
Voimakkuus	24	2	2	4	8	2	1		1	2	2
Kulttuurinen merkittävyys	1				1						
Odotettavuus	3			1	1	1					
Yllättävyys	14	5	1	1	4	6	3	2	4		
Jatkuvuus	74	4	3	13	15	33	12	1	15	1	

Päivän valikoima	106	8	19		30	8	7	4	1	19	14
Eliitti	4	1	2		1			1		1	1
Henkilöitävyy s	43	18	10	5	27	18	3	1	1	27	18
Negatiivisuus	74	14	7	14	27	36	11	5	16	7	4
Kiintoisuus	84	18	29	4	40	16	3	4	2	37	25
Total	218	35	37	22	78	62	21	9	21	47	32

Liite 46. Uutiskriteerit suhteessa stereotyyppeihin.

	Tois tuv uus	Voi ma kku us	Kult t.m erk. us	Od otet tav uus	Yllä ttäv yys	Jatk uvu us	Pvn vali koi ma	Eliit tiko hde	Hen kilöi tävy ys	Neg atiiv isuus	Kiin nos tav uus
Hyväntekeväisyyden ja hoivan kohde	0	12	0	1	2	25	69	2	19	14	36
Väkivallan, onnettomuuksien ja rikosten kohde	7	5	0	2	12	48	10	0	8	55	11
Paha ja ilkeä vammainen	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Parempi kuollut	0	2	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Taakka	0	1	0	0	0	1	2	0	1	3	2
Seksuaalisesti epänormaali	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
Kyvytön yhteiskunnan jäsen	0	3	0	0	0	0	4	1	1	2	3
Normaali	0	2	0	0	1	2	28	1	14	5	33
Reipas vammainen	0	0	0	0	0	0	5	0	9	0	14
Total	7	25	1	3	15	76	120	4	53	79	101